

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Julijana ŠUMIĆ

**SCENARIJ PROSTORSKEGA RAZVOJA TURIZMA V MESTNI
OBČINI VELENJE**

MAGISTRSKO DELO
Magistrski študij - 2. stopnja

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Julijana ŠUMIĆ

SCENARIJ PROSTORSKEGA RAZVOJA TURIZMA V MESTNI OBČINI VELENJE

MAGISTRSKO DELO
Magistrski študij - 2. stopnja

**SCENARIO OF SPATIAL DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE MUNICIPALITY
VELENJE**

M. SC. THESIS
Master Study Programmes

Ljubljana, 2016

Magistrsko delo je zaključek Magistrskega študijskega programa 2. stopnje Krajinska arhitektura. Delo je bilo opravljeno na Oddelku za krajinsko arhitekturo.

Študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo je za mentorja magistrskega dela imenovala prof. dr. Mojco Golobič.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. Darja Matjašec

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Mojca Golobič

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: doc. dr. Naja Marot

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je magistrsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravici shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Du2
DK	UDK 711.163: 711.554: 338.48 (497.4Velenje)(043.2)
KG	krajinska arhitektura/prostorski scenarij/razvoj Velenja/industrijska dediščina/turizem
AV	ŠUMIĆ, Julijana
SA	GOLOBIČ, Mojca (mentorica)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI	2016
IN	SCENARIJ PROSTORSKEGA RAZVOJA TURIZMA V MESTNI OBČINI VELENJE
TD	Magistrsko delo (Magistrski študij - 2. stopnja)
OP	XI, 96, [25] str., 9 pregl., 40 sl., 9 pril., 97 vir.
IJ	sl
Jl	sl/en
AI	Naloga se ukvarja s problematiko razvoja turizma v Mestni občini Velenje. Velenje je mlado mesto, ki je nastalo zaradi intenzivnega razvoja premogovništva, ki je bilo posledica velikih energetskega potreb povojnega gospodarstva. Zaradi vizije takratnega vodstva Velenje ni postalo klasična rudarska kolonija, temveč mesto z dobro urbanistično zasnovo, mesto v parku. Gospodarstvo v občini še vedno temelji na dveh večjih gospodarskih sistemih, Skupini Gorenje ter Premogovniku Velenje, vendar bo slednji v prihodnjih desetletjih zaključil s svojo proizvodnjo. Potrebno bo prestrukturirati gospodarstvo in razvijati nove dejavnosti. Ena izmed potencialnih dejavnosti je turizem, ki je v Velenju v začetni fazi razvoja. Namen naloge je opozoriti na dejstvo, da brez celostnega načrtovanja in medresorskega sodelovanja težko pridemo do zelenih rezultatov, ter kot rezultat dela prikazati zeleni scenarij prostorskega razvoja turizma. Naloga razišče možnosti prihodnjega razvoja turizma v občini ter načine, kako vključiti specifikum mesta – urbanistični razvoj ter industrijsko identiteto – v turistično ponudbo. Končni izdelek je vizija razvoja turizma v občini ter normativni prostorski scenarij razvoja turizma, ki je izdelan na podlagi analize stanja, s pomočjo sistema ekonomskih, okoljskih in socialnih kazalnikov ter šestih intervjujev z deležniki razvoja turizma v občini. Identificirani so potrebni pogoji, ukrepi ter podporno okolje.

KEY WORDS DOCUMENTATION

- ND Du2
- DC UDC 711.163: 711.554: 338.48 (497.4Velenje)(043.2)
- CX landscape architecture/spatial scenario/development of Velenje/industrial heritage/tourism
- AU ŠUMIĆ, Julijana
- AA GOLOBIČ, Mojca (supervisor)
- PP SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
- PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Architecture
- PY 2016
- TI SCENARIO OF SPATIAL DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE MUNICIPALITY VELENJE
- DT M. Sc. Thesis (Master Study Programmes)
- NO XI, 96, [25] p., 9 tab., 40 fig., 25 ann., 97 ref.
- LA sl
- AL sl/en
- AB The paper deals with the issue of tourism development in the municipality of Velenje. Velenje is a young city, and it was built because of the intensive development of the coal industry, which was due to the significant energy needs of the post-war economy. The city leaders of that time had a vision and because of that Velenje did not become a classic mining colony, but a city with a good urban design, a town in a park. The economy of the municipality is still based on two major economic systems, Gorenje Group and Velenje coalmine, but the latter will be closing its production in the coming decades. It is necessary to restructure the economy and to develop new activities. One potential branch is tourism, which is in the early stages of development in Velenje. The purpose of the project is to draw attention to the fact that without integrated planning and inter-ministerial cooperation the desired results will be difficult to achieve, and the result of this work will show the desired scenario of spatial development. The paper explores the possibilities of future development of tourism in the municipality and ways to integrate the city specifics, urban development and industrial identity, into the tourist offer. The final product is a vision for the development of tourism in the municipality and normative spatial development scenario for tourism, which is based on the analysis of the situation by means of economic, environmental and social indicators, and six interviews with stakeholders in tourism development in the municipality. The necessary conditions and measures and supportive environment are identified.

KAZALO VSEBINE

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA	II
KEY WORDS DOCUMENTATION	III
KAZALO VSEBINE	IV
KAZALO PREGLEDNIC	VI
KAZALO SLIK	VI
KAZALO PRILOG	VII
OKRAJŠAVE IN SIMBOLI	VIII
1 UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	2
1.2 NAMEN DELA	2
1.3 OBSEG DELA IN METODE	3
2 SCENARIJI	4
2.1 SCENARIJI IN PROSTORSKO NAČRTOVANJE	5
2.2 TIPI SCENARIJEV IN METODE	8
3 TURIZEM	12
3.1 INDUSTRIJSKI TURIZEM	13
3.1.1 Primeri iz tujine	14
3.1.2 Primeri iz Slovenije	17
3.2 PRIMERJAVA IDRIJE IN VELENJA	19
4 IZHODIŠČA ZA RAZUMEVANJE RAZVOJA VELENJA	22
4.1 RAZVOJ PREMGOVNIKA VELENJE	22
4.2 RAZVOJ POSELITVE ŠALEŠKE DOLINE IN NASTANEK VELENJA	23
4.2.1 Analiza razvoja Velenja	27
4.2.2 Prostorski prikaz razvoja Velenja in širjenje jezer od leta 1885 do 2016	32
4.3 PREGLED PODJETIJ IN ZAPOSILITEV V OBČINI	33

4.4	PROMETNE POVEZAVE	35
5	RAZVOJ TURIZMA KOT GOSPODARSKE DEJAVNOSTI	37
5.1	STRUKTURA TURISTIČNEGA GOSPODARSTVA V MESTNI OBČINI VELENJE	37
5.1.1	Deležniki v turizmu – javni sektor	37
5.1.2	Deležniki v turizmu – zasebni sektor	39
5.2	PRENOČITVENE ZMOGLJIVOSTI	40
5.3	GOSTINSKA PONUDBA	42
6	OCENA RAZVOJNIH MOŽNOSTI TURIZMA	43
6.1	SWOT ANALIZA	43
6.2	OCENA S POMOČJO KAZALNIKOV	44
6.2.1	Opredelitev in vrste kazalnikov	44
6.2.2	Izbrani kazalniki za merjenje turističnega razvoja v MOV	46
6.2.3	Interpretacija ekonomskih, okoljskih in socialno kulturnih kazalnikov	50
6.2.4	Ocena stanja na podlagi izbranih kazalnikov	63
6.3	INTERVJUJI Z DELEŽNIKI TURISTIČNEGA RAZVOJA	64
6.3.1	Interpretacija intervjujev	66
7	SCENARIJ PROSTORSKEGA RAZVOJA TURIZMA V MESTNI OBČINI VELENJE	70
7.1	METODOLOŠKA IZHODIŠČA	70
7.2	VSEBINSKA IZHODIŠČA	71
7.3	VIZIJA RAZVOJA TURIZMA V MOV	73
7.4	STRATEŠKI CILJI IN USMERITVE RAZVOJA TURIZMA V MOV	73
7.5	OPERATIVNI CILJI IN USMERITVE RAZVOJA TURIZMA V MOV	76
8	SKLEP	85
9	POVZETEK	87
10	VIRI	89
	ZAHVALA	
	PRILOGE	

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Uveljavljene tipologije scenarijev.	10
Preglednica 2: Primerjava Idrije in Velenje (Statistični urad ..., 2016; Enodnevni obiskovalci Idrije, 2016; Število obiskovalcev Antonijevega rova, 2016; Število obiskovalcev Mestnega ..., 2016; Število obiskovalcev Muzeja Velenje, 2016; Število obiskovalcev Muzeja premogovništva ..., 2016; Naravovarstveni atlas, 2016).	19
Preglednica 3: Število podjetij v MOV (Statistični urad ..., 2016).	33
Preglednica 4: Število zaposlenih v podjetjih (Almanah občin ..., 2015).	34
Preglednica 5: Enodnevni obiskovalci TIC (Enodnevni obiskovalci Velenja, 2016).	38
Preglednica 6: Prenočitvene zmogljivosti v občini (Prenočitvene zmogljivosti ..., 2016).	41
Preglednica 7: Število nočitev v hotelih (Almanah občin ..., 2012, 2013, 2014, 2015).	41
Preglednica 8: Gostinska ponudba v občini.	42
Preglednica 9: Izbrani ekonomski, okoljski in socialno kulturni kazalniki.	47

KAZALO SLIK

Slika 1: Shematski prikaz vsebine normativnega in deskriptivnega scenarija po delitvi, kot jo opredeljuje Shearer (Gantar, 2012).	9
Slika 2: Kolesarska pot in točke interesa v Emscher parku (Emscher Landschaftspark, 2016).	15
Slika 3: Drsaljšče v kompleksu Zollverein (foto Tack, 2015, cit. po Zollverein Unesco ..., 2016).	15
slika 4: Howardova shema treh magnetov, ki ponazarja prednosti življenja v mestu – vasi (The Victorian Web, 2013).	16
Slika 5: Pogled iz zraka na vrtno mesto Letchworth (Letchworth Garden City Heritage Foundation, 2015).	17
Slika 6: Geopark Idrija (Visit Idrija, 2015).	18
Slika 7: Detajl (pergola) iz Sončnega parka (Muzej Velenje, 2016).	25
Slika 8: Razvoj Velenja od leta 1885 do 2016 (Vir podatkov: Register nepremične ..., 2016; Seher, 1998; Šaleška jezera ..., 2011; Prostorski informacijski ..., 2016).	32
Slika 9: Število nočitev po letih v vseh namestitvenih objektih.	50
Slika 10: Število turističnih kapacitet v MOV.	50
Slika 11: Število nočitev po mesecih v letu 2014 in 2015.	51
Slika 12: Stopnja zasedenosti hotelov od leta 2011 do 2014.	51
Slika 13: Sprejeti proračun MOV namenjen Turistično informacijskemu centru.	52
Slika 14: Prejeta sredstva iz državnega proračuna iz sredstev proračuna EU ter od drugih evropskih institucij.	52
Slika 15: Primerjava prejetih evropskih sredstev na enega prebivalca v Mo Velenje in Mo Ljubljana.	53
Slika 16: Poslovne enote klasificirane po številu zaposlenih.	54
Slika 17: Primerjava namenske in dejanske rabe izražene v odstotkih.	55
Slika 18: Uporaba javnega transporta (Lokalca).	56
Slika 19: Kakovost reke Pake po razredih ter mestu vzorčenja v letih 1994, 2001, 2008, 2013.	57
Slika 20: Površina Velenjskega, Škalskega jezera in Družmirskega jezera izražena v hektarjih v letih 1978, 1993 in 2013.	57
Slika 21: Ekološko pomembna območja, območja Nature 2000 ter naravne vrednote v MOV.	58
Slika 22: Primerjava skupnega števila prebivalcev s številom delovno aktivnega prebivalstva ter registriranih brezposelnih oseb.	59
Slika 23: Delovno aktivno prebivalstvo po doseženi stopnji izobrazbe med leti 2006 in 2015.	60

Slika 24: Primerjava izobrazbene strukture delovno aktivnega prebivalstva Velenja s Slovenijo v letu 2010.	60
Slika 25: Primerjava izobrazbene strukture delovno aktivnega prebivalstva Velenja s Slovenijo v letu 2015.	60
Slika 26: Število kulturnih prireditev, katerih organizator ali soorganizator je Festival Velenje.	61
Slika 27: Primerjava števila kaznivih dejanj na območju PP Velenje ter celotne Slovenije na 10.000 prebivalcev.	62
Slika 28: Razmerje med številom nočitev domačih in tujih obiskovalcev.	62
Slika 29: Ocena dostopnosti informacij na spletnih straneh namestitvenih objektov.	63
Slika 30: Dvojnost mesta Velenje.	72
Slika 31: Prepoznavni elementi MOV.	73
Slika 32: Vrste turizma, ki se razvijajo v MOV.	74
Slika 33: Coning turizma v MOV.	75
Slika 34: Vrtičkarsko naselje Kunta Kinte ob Velenjskem jezeru (Petrašević, 2008).	77
Slika 35: Shema razvoja turizma na območju jezer.	78
Slika 36: Prireditveni prostor ob Velenjskem jezeru (Razvoj, 2010).	79
Slika 37: Coning turizma na območju jezer.	80
Slika 38: Klasirnica (Krajnc, 2006).	82
Slika 39: Stara elektrarna (Geodruid Velenje, 2010)	82
Slika 40: Kolesarske poti v MOV	84

KAZALO PRILOG

PRILOGA A: Ekonomski kazalniki turističnega razvoja

PRILOGA B: Okoljski kazalniki turističnega razvoja

PRILOGA C: Socialno kulturni kazalniki turističnega razvoja

PRILOGA D: Intervju z vodjo Urada za urejanje prostora, mag. Branko Gradišnik

PRILOGA E: Intervju z uslužbenko Urada za okolje in prostor SAŠA regije, Albino
Haberman

PRILOGA F: Intervju z vodjo Turistično informacijskega centra Velenje, Urško Gaberšek

PRILOGA G: Intervju z direktorico Muzeja Velenje, Mojco Ževart

PRILOGA H: Intervju z vodjo Muzeja premogovništva Slovenije, Stojanom Špeglom

PRILOGA I: Intervju s pomočnikom direktorja Gorenje Gostinstva – marketing in prodaja,
Vladom Verdnikom

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

- ARSO** – Agencija Republike Slovenije za okolje
- BDP** – Bruto domači proizvod
- DPN** – Državni prostorski načrt
- EPO** – Ekološko pomembna območja
- KP** – Komunalno podjetje
- MOV** – Mestna občina Velenje
- OPN** – Občinski prostorski načrt
- SAŠA** subregija – Savinjsko-šaleška subregija
- SURS** – Statistični urad Republike Slovenije
- TEŠ** – Termoelektrarna Šoštanj
- TIC** – Turistično informacijski center

1 UVOD

Velenje je mlado mesto, z bogato zgodovinsko osnovo, ki bo leta 2019 praznovalo šestdeseto obletnico podelitve mestnih pravic. Šaleška dolina je bila naseljena že v prazgodovini, v času antike se je začela preobrazba naravnega okolja v kulturno krajino, v 13. stoletju pa je prvotno naselje Velenje, zdajšnja Stara vas, dobilo trške pravice. Po izgradnji Velenjskega gradu, se je naselbina preselila pod grad, na območje današnjega Starega Velenja. Prelomnica in vzvod za nastanek mesta je odkritje lignitnega sloja ter nadaljnjo izkopavanje premoga in razvoj premogovništva. Še pred drugo svetovno vojno je bilo Velenje gospodarsko in družbeno nepomemben trg z intenzivnim razvojem premogovništva, ki je bilo posledica velikih energetskega potreb povojnega gospodarstva. Iz trga se je kmalu razvilo mesto, ki je prevzelo vlogo gospodarskega središča v dolini. Kot ugotavlja Martinšek (2006), je postal velenjski lignit najpomembnejši širitveni in hkrati omejitveni dejavnik nastanka mesta - zaradi pomanjkanja prostora in ugrezanja tal.

Zaradi vizije takratnega vodstva Rudnika Velenje mesto ni postalo klasična spalna kolonija, temveč se je razvilo in zaživelo na vseh področjih. Zaradi narave dela večine zaposlenih, v temi in pod zemljo, je mesto toliko bolj vlagalo v razvoj kulture ter bivalnega okolja. Vendar je intenzivno izkopavanje lignita skupaj s termoelektrarno sčasoma terjalo okoljski davek. Površje se je ugrezalo, izseliti so morali številne prebivalce, nastala so jezera, ki so bila sprva zelo onesnažena, stanje okolja je bilo slabo. Konec osemdesetih let je ekološka kriza doživela vrhunec in sprejeti so bili ukrepi, s katerimi se je stanje okoljskih sestavin izboljšalo in danes onesnaženje ne presega mejnih vrednosti.

Gospodarstvo v občini še vedno temelji na dveh gospodarskih sistemih, to je na Skupini Gorenje in Premogovniku Velenje, ki skupaj zaposlujeta skoraj polovico aktivnega prebivalstva. Vendar se bo zgodba slednjega v naslednjih desetletjih zaključila. Za nadaljnji razvoj bo potrebno gospodarstvo prestrukturirati ter razvijati nove dejavnosti. Ena izmed teh je turizem, ki je izredno hitro razvijajoča se dejavnost na globalni ravni. Razvoj turizma v občini je v začetni fazi, trenutno so izredno aktualna jezera. Število obiskovalcev počasi narašča. Določeni turistični proizvodi v občini so že razviti. Sama sem se pri izdelavi naloge spraševala predvsem to, kako ohranjati industrijsko identiteto mesta in specifičnost prostorskega razvoja ter kako ju vključiti v turistično dejavnost. Hkrati sem želela potrditi tezo, da turizem je perspektivna dejavnost, vendar bo razvoj uspešen zgolj z ustreznim dolgoročnim načrtovanjem.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Zaradi specifičnosti razvoja mesta ter gospodarske situacije, v kateri mesto trenutno je in v kateri bo čez nekaj desetletij ob zaprtju premogovnika, je potrebno raziskati trg ter razvojne potencialne v gospodarstvu ter preveriti ali jih sam prostor, ki je v občini omejen zaradi visoke urbanizacije, velikih vodnih površin, reliefa ter ukrepov varstva okolja, prenese. Turizem se smatra na regionalni in državni ravni kot ena izmed potencialnih dejavnosti. V Mestni občini Velenje (v nadaljevanju MOV) je turizem mlada dejavnost v povojih, vendar je razvoj težaven, saj deležniki razvoja turizma niso povsem poenoteni v tem, kakšne vrste turizma in v kakšnem obsegu bi ga bilo potrebno in smiselno razvijati. Ponudniki turističnih produktov med seboj niso povezani, ni obstoječe krovne zgradbe, s katero bi se vsi, deležniki razvoja turizma in občani, poistovetili in preko katere bi promovirali svoje produkte. Prav tako ni izdelane strategije razvoja turizma na občinski ravni oziroma je ta že zastarela (izdelana je bila izdelana za obdobje 2009-2013). Težavo predstavlja tudi neugodna prometna situacija (oddaljenost od hitre ceste), ki pa se bo z izgradnjo tretje razvojne osi bistveno izboljšala.

V nalogo sem skušala vključiti vse dejavnike, tako ekonomske, okoljske in socialne, ter raziskati katere vrste turizma je smiselno razvijati glede na danosti v prostoru in tudi glede na privlačnosti, ki so prisotne. Ugotavljala sem, kako vključiti v razvoj turizma industrijsko dediščino, specifičen urbanistični razvoj ter krajino, ki jo je človek s svojim poseganjem izrazito spremenil. Iz preteklega obdobja sta v prostoru ostala objekta izjemnih dimenzij, Stara Elektrarna in Klasirnica, ki trenutno propadata, hkrati pa dajeta prostoru, v katerem sta, izrazit pečat. Idejnih projektov, s katerimi bi objekte revitalizirali, je bilo v preteklosti že kar nekaj, vendar se niso realizirali in zaenkrat je njihova prihodnost negotova.

Oči večine načrtovalcev turističnih dejavnosti so usmerjene v območje jezer in tudi občina jih prepozna kot prostor, ki ga je smiselno turistično razvijati in ga zato v zadnjih dveh letih intenzivno razvija. Vendar je v tem primeru še posebej potrebno izpostaviti dolgoročno in celostno načrtovanje, ki trenutno ni prisotno v meri, kot bi moralo biti.

1.2 NAMEN DELA

Namen naloge je raziskati možnosti nadaljnega razvoja turizma v občini, ugotoviti, kaj mesto ponuja, ter oceniti, ali je lahko turizem bodoča razvojna panoga mesta. Namen je tudi ugotoviti, ali je možno osmisliti ter vključiti kot del turistične ponudbe sam koncept razvoja mesta, ki je nastalo iz nič po določenih urbanističnih modelih, ter industrijsko dediščino mesta. Prav tako je namen magistrskega dela opozoriti na dejstvo, da brez celostnega načrtovanja in medresorskega sodelovanja težko pridemo do zelenih rezultatov.

Cilji magistrske naloge so bili pregledati urbanistični razvoj mesta, opredeliti gonilne sile razvoja in na podlagi teorij o razvoju turizma, intervjujev ter kazalnikov izoblikovati vizijo, definirati razvojne cilje turizma ter izdelati prostorski scenarij razvoja turizma v občini. Izdelali bomo normativni scenarij, s katerim prikažemo optimalni razvoj turizma v občini. Za doseganje optimalnega razvoja pa je potrebno ustvariti pogoje in podporno okolje, ki temelji na ekonomski uspešnosti turističnega poslovanja, hkrati pa je prizanesljivo do naravnega, kulturnega in socialnega okolja. Scenarij lahko služi kot orodje prikaza končnega cilja, h kateremu stremimo, za njegovo doseganje pa je potrebno opredeliti pot do cilja in izvesti serijo ukrepov.

1.3 OBSEG DELA IN METODE

- Preučitev strokovne literature o metodi scenarijev in teoriji ter organizaciji turizma,
- pregled referenčnih primerov turizma, ki gradi na razvojni posebnosti mesta ter primerjava z MO Velenje,
- pregled urbanističnega razvoja mesta ter vzročno-posledična analiza razvoja Velenja,
- pregled gospodarskih dejavnosti v občini s poudarkom na dosedanjem razvoju turizma ter struktura turističnega gospodarstva v občini,
- SWOT analiza razvojnih možnosti turizma,
- pregled teorije o meritvi uspešnosti razvoja turizma v destinaciji,
- izdelava sistema ekonomskih, okoljskih in socialno-kulturnih kazalnikov ter interpretacija le teh,
- intervjuji z osebami, ki pomembneje vplivajo na razvoj turizma v občini,
- izdelava normativnega scenarija (vizije razvoja turizma, strateških ciljev in usmeritev in operativnih ciljev in usmeritev) na podlagi usmeritev iz občinskih in državnih dokumentov, vrednosti kazalnikov in interpretacije intervjujev.

2 SCENARIJI

“A city is not an accident but the result of coherent visions and aims.”

— Leon Krier, *The Architecture of Community*

Poznamo več definicij scenarija, ki so prilagojene posameznim oblikam in uporabi scenarijev. Prvotno je termin scenarij uporabljen v kontekstu igralske umetnosti, gledališča in filma. Sama beseda »scenario« izhaja iz latinske besede *scaena*, kar pomeni scena (van Notten, 2006).

Definicija iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika:

scenárij -a m (á) *dramsko besedilo z opisi dogajanja in dialogi za snemanje dramskih del in oddaj na filmski, magnetoskopski trak*: napisati, popraviti scenarij; scenarij po znanem romanu / filmski scenarij

Scenarij lahko pojmuje kot možen pogled na prihodnost. Je pristop, ki pomaga upravljati negotove odločitve, ki temeljijo na predpostavkah namesto na dejstvih, zato se raziščejo možne alternative, kako se prihodnost lahko razplete, in primerjajo možne posledice različnih konceptov prihodnosti. S tem dejanjem lahko različni deležniki (posameznik, organizacije, združbe, vlada...) sprejmejo ukrepe in s tem rezultat, ki je zanje najprimernejši. Zaradi velikega obsega uporabe in kombinacij različnih tehnik je celoten spekter scenarijev zelo širok (Shearer, 2005).

Prvi je besedo scenarij uporabil Herman Kahn leta 1950 za poimenovanje dolgoročnih vizij prihodnosti. V pojmu so združene različne tehnike, ki so usmerjene v preučevanje prihodnosti, in sicer napovedi in analize trendov, variantne analize in strategije (Gantar in Golobič, 2006). Od takrat so različni raziskovalci prispevali natančne opredelitve tipologije in zgradbe scenarijev. Ožjo opredelitev med drugimi postavita Veeneklaas in van den Berg (1995): »Scenarij je opis ali podoba sedanjega stanja, verjetnega ali želenega prihodnjega stanja in tudi serije dogodkov, ki vodijo od sedanjega do tega želenega ali verjetnega prihodnjega stanja.« Novejša definicija (van Notten, 2006), ki pokriva večino značilnosti scenarijev s strani drugih raziskovalcev, je: »Scenariji so celovit opis alternativnih hipotetičnih prihodnosti, ki odražajo različne poglede na preteklost, sedanjost in prihodnji razvoj, ki lahko služijo kot podlaga za ukrepanje.«

Večina predstavljenih teorij scenarijev se deli na štiri načela (Shearer, 2005):

1. Scenariji so izmišljeni (izmišljeno je razumljeno kot nepreverljivo, vendar verjetno) in predstavljajo proces sprememb skozi čas;
2. scenariji opisujejo stanje, dejanja in posledice, ki so medsebojno pogojno povezani;
3. scenariji so razumljeni kot napoved, ki opiše, kaj se lahko zgodi in ne kaj se bo zgodilo;
4. scenariji organizirajo informacije v jasno postavljenih okvirjih.

Scenariji zagotavljajo pomoč pri določitvi pogojev in oceni posledic. Dejstva in podatki so sami v veliki meri brez pomena, vse dokler jih ne umestimo v kontekst. Scenariji zagotavljajo pomen in povezavo med posameznimi informacijami znotraj določenega okvira. Enako pomemben je strukturiran pristop, pri katerem so upoštevani različni dejavniki v različnih okvirih. Prav tako scenariji zahtevajo specifičen opis dejanj; kdo, kaj, kje, kdaj in zakaj – ti opisi vodijo deležnike, da preučijo vse posledice (Shearer, 2005).

Definicija, s katero predstavimo scenarije razvoja kulturne krajine in njihovo uporabo v načrtovalskem postopku, opredeli Shoemaker (1993): »Scenariji stimulirajo kreativne načine razmišljanja, ki pomagajo deležnikom nadgraditi ustaljene načine ocenjevanja okoliščin in načrtovanja delovanja ter se lahko tako bolje prilagodijo na prihodnost.«

2.1 SCENARIJI IN PROSTORSKO NAČRTOVANJE

Sprva so scenarije uporabljali v okviru futurologije, in sicer kot orodje za preučevanje prihodnosti. Veda je izrazito interdisciplinarna, v znanstvenih krogih se zanjo uporablja izraz študije prihodnosti. Raziskovanje futurologije je usmerjeno v srednjeročne in dolgoročne prihodnosti. Med najbolj znanimi futurologi so Artur C. Clark, Stephen Hawking in Herman Khan (Gantar, 2012).

Preučevanje prihodnosti s pomočjo scenarijev na področju družbenih in poslovnih ved je predstavil Herman Khan s sodelavci v šestdesetih letih 20. stoletja pod okriljem RAND korporacije (Research and Development Corporation) in Hudson inštituta za potrebe vojaške industrije (Krammer, 2013). V poznih šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih je bilo na področju prostorskega planiranja in varstva okolja izvedenih in objavljenih več raziskav uporabe scenarijev. Agencija DATAR (*Délégation interministérielle à l'aménagement du territoire et à l'attractivité régionale*) je raziskovala, kako bi se naj ruralno območje Francije razvijalo. Pristop k raziskavi je bil kvalitativen in kvantitativen in precej poudarka je bilo na povezanosti regionalne porazdelitve prebivalstva in alternativnimi gospodarskimi priložnostmi. Hasan Ozbekhan (1977) je temeljil na delu DATAR-ja in je nadalje preučeval prihodnost Pariza kot mesta, regionalnega centra in globalnega križišča. Ameriška agencija za varovanje okolja (US Environmental Protection Agency - EPA) je leta 1973 financirala študije na podlagi scenarijev, ki so raziskovale vpliv ničelne rasti prebivalstva na naravne sisteme. Carl Steinitz in Peter Rogers (1970) sta uporabljala geografski informacijski sistem (GIS) za ustvarjanje scenarijev za preučevanje posledic urbane širitve regije. V zadnjem času je posebna pozornost namenjena uporabi scenarijev za izboljšanje sodelovanja raziskovalcev, politikov in javnosti pri iskanju čim boljših rešitev za vse vključene (Gantar in Golobič, 2006).

Futurizem je disciplina, ki odkriva ali izumi, preveri in presoja ter predlaga možne, verjetne in zelene prihodnosti, prostorsko načrtovanje pa izdela ukrepe za prihodnost, ki vodijo k

doseganju zelenih ciljev. Prostorsko načrtovanje je veda, ki se ukvarja z načrtovanjem rabe prostora in razporeditvijo dejavnosti v prostoru ter izdelava in usmerja ukrepe, ki vodijo k doseganju navedenih ciljev.

Vedi prostorskega načrtovanja in futurističnih študij se v prvi vrsti ukvarjata s prihodnostjo. Obe dejavnosti se ukvarjata z dvoumnimi, raznovrstnimi in spornimi vprašanji, pri katerih so rezultati zapleteni in negotovi. Njun skupni cilj je zagotoviti boljše prihodnost in se hkrati izogniti neželenim tveganjem. Obe panogi si delita etične dileme, ki izhajajo iz načina, kako delujeta in kako metodološko usklajujeta široko paleto informacij, tehnik in udeležencev. Ne glede na podobnosti je način razmišljanja in pristopa k prihodnosti prostorskih načrtovalcev in futuristov različen (Ratcliffe in Krawczyk, 2011).

Eno od najbolj znanih del futurizma ter klasični primer uporabe scenarijev za dvig okoljske ozaveščenosti je knjiga *Meje rasti* (angl. *Limits to Growth*), v kateri avtorji Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows in Jorgen Randers (1974) analizirajo možne prihodnosti trendov petih spremenljivk: rast svetovne populacije, industrializacijo, onesnaženje, proizvodnjo hrane in črpanje naravnih virov. Glavni zaključek knjige je, da ekstrapolacija sedanjih trendov vodi v hitri in neustavljivi zaton svetovne populacije, proizvodnje hrane in industrializacije. Razloga za to sta uničevanje okolja in izčrpavanje naravnih virov. Čeprav je knjiga podvržena mnogim kritikam, je pionirka na področju trajnostnega razvoja in hkrati vpliva na energetski sektor (Krammer, 2013).

Ne glede na pomembnost prihodnosti za sedanje načrte je naše vedenje o prihodnosti negotovo. Prihodnost se še ni zgodila, ne ponuja nikakršnih dejstev in ne zagotavlja sredstev za takojšnjo preveritev. Namesto tega so le predpostavke o prihodnosti; predpostavke o ljudeh, krajih in stvareh, ki lahko predstavljajo jutrišnji svet, ter predpostavke, kako te sestavine vzpostavijo interakcijo. Zaupanje v predpostavke o spremembi krajine se delno razlikuje glede na stopnjo, kako je izražena natančnost opisov (Shearer, 2005). Scenariji se v prostorskem načrtovanju uporabljajo kot orodje oziroma pripomoček za predstavitev sprememb v prostoru, ki bodo nastale zaradi planerskih odločitev, spontanih procesov ali kombinacije obeh. Koristni so, ker si z njimi lažje predstavljamo spremembe v prostoru, kar je pomembno pri razumevanju načrtovalskega postopka širšemu krogu uporabnikov prostora (Gantar, 2012). V slovenski znanstveni in strokovni literaturi najdemo različna poimenovanja scenarijev, najpogosteje se uporablja izraz scenarij razvoja, ki ga običajno uporabljajo v analizah prostorskega načrtovanja. Vsebinsko bolj natančni poimenovanji sta scenarij prostorskega razvoja in scenarij razvoja kulturne krajine. Med seboj se scenariji razlikujejo glede na namen uporabe, vsebino, postopek izdelave scenarijev ter vključenosti deležnikov. V slovenskem prostoru se scenariji v prostorskem načrtovanju uporabljajo predvsem na strateški ravni načrtovanja, pri usmeritvah razvoja določenega območja ali odločitev o določenem ključnem projektu (na

primer odločitev o razvoju avtocestne ali železniške mreže). Pri podrobnejših načrtih ne govorimo o scenarijih, saj so to le različice določenega posega, na primer umestitev avtocestne trase v prostor, pri čemer vplivi posameznih različic ostajajo znotraj določenega okvirja. Scenariji razvoja Mestne občine Ljubljana (Šašek-Divjak in sod., 2008) so primer scenarijev v prostorskem načrtovanju, katere so uporabili kot strokovno podlago pri izdelavi strateškega dela občinskega prostorskega načrta Mestne občine Ljubljana. Izdelani scenariji so deskriptivni, predstavljeni z besedilom in zemljevidi. Oblikovani so v treh različicah: trendni scenarij, kompetitivni scenarij in kohezijski scenarij. Vsi scenariji obravnavajo področja urbanega razvoja, demografije, energetike, ekonomije, transporta in kmetijstva.

Pogosto pri postopkih izdelave scenarijev sodeluje tudi javnost, in sicer se vključi takrat, ko strokovna ekipa že oblikuje scenarije. Izdelane scenarije strokovnjaki predstavijo zainteresirani skupini in nato nadgradijo scenarije na podlagi mnenj in znanja javnosti. Takšen princip so uporabili v raziskovalni nalogi Regionalni razvoj in spremembe kulturne krajine: krajina kot razvojni dejavnik (Golobič in sod., 2003).

Odmeven tuji projekt, poznan širšemu krogu načrtovalcev, je ESPON 3.2 (*Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy, 2006*). ESPON 3.2. je evropski projekt, v katerem so raziskovalci izdelali različne scenarije razvoja evropskega prostora do leta 2030 s poznavanjem obstoječih trendov in dejavnikov ter obravnavo vplivov različnih evropskih politik in političnih odločitev. Na podlagi dvajsetih scenarijev, razdeljenih v devet tematskih sklopov, so izdelani trije deskriptivni scenariji. Integriran izhodiščni scenarij (angl. *baseline*) prikazuje razvoj brez bistvenih sprememb v politiki in brez zunanjih vplivov, scenarija poudarjene konkurenčnosti (angl. *competitiveness-oriented*) in scenarij poudarjene kohezije (angl. *cohesion-oriented*) pa prikazujejo različne usmeritve evropskih politik in njihovih posledic. Izdelan je tudi normativni scenarij, ki prikazuje, kakšna naj bi bila Evropa leta 2030 na podlagi ciljev obstoječih politik ter idealne kombinacije kohezije in konkurenčnosti.

Scenariji so koristno orodje, vendar imajo tudi slabosti, na katere opozarjajo različni avtorji. Zaradi lahke predstavljenosti ga deležniki včasih sprejmejo kot neizpodbitno dejstvo, da se bo scenarij uresničil. Tress in Tress (2003) pišeta o konfliktih v prostoru, ki se lahko sprožijo ob velikih pričakovanjih, in o nezadovoljstvu, ki se pojavi ob slabih napovedih. Barbieri Masini in Medina Vasquez (2000) sta kritična do pogoste uporabe scenarijev za najrazličnejše namene, še posebej zaradi nezadostne poglobljenosti v terminologijo ter v razumevanje delovanja in namena posameznih scenarijev (Gantar, 2012).

2.2 TIPI SCENARIJEV IN METODE

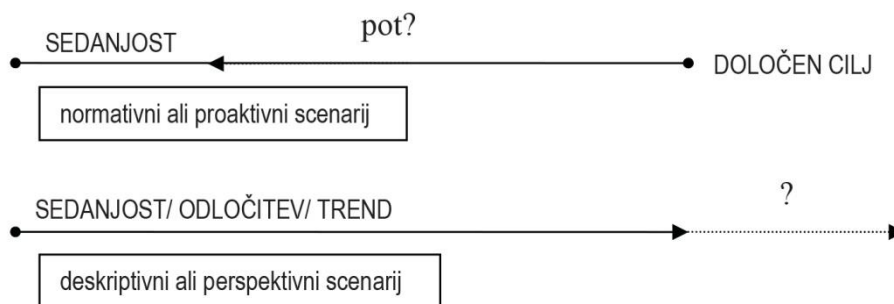
Z razvojem in uporabo scenarijev so se oblikovale različne tipologije, ki uvrščajo scenarij v določen tip glede na njihovo vsebino, namen, način izdelave, uporabe ali kombinacije njihovih značilnosti. Uveljavljene tipologije so podlaga za izdelavo scenarijev na teoretični ravni, avtorji v prostorskem načrtovanju načeloma ne navajajo eksplicitno kateri tip scenarija so uporabili (Gantar, 2012).

Glede na časovno obdobje delimo scenarije na kratkoročne in dolgoročne (Van Notten in sod., 2003):

- Dolgoročni scenariji imajo časovni okvir daleč v prihodnosti. Časovna lestvica je postavljena na 25 let ali več.
- Kratkoročni scenariji imajo krajši časovni okvir do 25 let, po navadi med 3 in 10 let. Kratkoročni scenariji so posebej uporabni na področjih, za katere je značilen zapleten in negotov sistem, kot je na primer rast bruto domačega proizvoda (BDP).

Najbolj splošna je delitev scenarijev glede na stališča oziroma dojemanje prihodnosti. Delitev sta opredelila Ackoff (1981) in Shearer (2005). Scenarije delita na normativne ali proaktivne (angl. *proactive scenario*) in deskriptivne, ki jih imenujemo tudi napovedovalni ali perspektivni (angl. *prospective scenario*). Schooneboom (1995) navaja podobno delitev. Normativne scenarije imenuje perspektivni (angl. *prospective*), deskriptivne pa projekcijski (angl. *projective*). Izraz *prospective* oziroma perspektivni scenarij Shearer uporablja za deskriptivne scenarije, Schooneboom pa za tip scenarijev, ki so po opisu normativni. Gre za nasprotno poimenovanje in zaradi te dvoumnosti je v slovenščini primernejša uporaba terminov normativni in deskriptivni scenarij (Gantar, 2012).

Normativni scenariji so usmerjeni v iskanje zelenih prihodnosti. Zavzeto je proaktivno stališče, kar pomeni, da je prihodnost odvisna od dejanj v sedanjosti, miselni tok teče od zelene prihodnosti do sedanjega stanja, do razvoja smo pozitivno naravnani in želimo dejavno sodelovati pri spremembah. Scenariji so usmerjeni k določenemu cilju in opredeljeni z različnimi vrednotami ter se uporabljajo kot okvirni načrti za prihodnost, pri čemer se odločitve izvedejo na podlagi več možnosti, ki temeljijo na različnih predpostavkah - iščemo torej poti do cilja in preverjamo različne možnosti za dosego cilja. Deskriptivni scenariji so usmerjeni v ugotavljanje verjetnih prihodnosti in temeljijo na stališču, da ne moremo spreminjati prihodnosti, saj je ta odvisna od različnih zunanjih dejavnikov, na katere nimamo bistvenega vpliva. Opredeljena je sedanjost in gonilne sile; iščemo možne prihodnosti. Ti scenariji so namenjeni predstavitvi različnih možnosti razvoja in preverjajo učinke sedanjih odločitev. Deskriptivni scenariji veljajo za bolj objektivne in znanstvene od normativnih, ki so izrazito aplikativni (Gantar, 2012).

Slika 1: Shematski prikaz vsebine normativnega in deskriptivnega scenarija po delitvi, kot jo opredeljuje Shearer (Gantar, 2012).

E. Wollenberg in sod. (2000) so predstavili štiri tipe scenarijev, ki so opredeljeni glede na namen uporabe ter pristope k njihovi izdelavi. Scenarije deli na vizije, projekcije, scenarije poti in alternativne scenarije. Scenariji so učinkovitejše orodje, kadar je njihov namen jasen, saj nas ta usmerja k izbiri prave metode. Vsak tip scenarija vključuje različne tehnike izdelave, ki so najprimernejše za reševanje posamezne težave ter prilagojene znanju in izkušnjam uporabnikov scenarija. Če primerjamo to delitev z delitvijo na normativne in deskriptivne scenarije (Shearer, 2005), uvrščamo projekcije med deskriptivne scenarije, vizije nekam vmes, scenarije poti pa med normativne scenarije. (Gantar, 2012 in Wollenberg, 2000). Vizije (angl. *vision*) so najenostavnejši tip scenarijev. Njihov namen je omogočiti izražanje želja glede prihodnosti. Predvidena je izdelava samo enega scenarija, ki je izsek določenega trenutka v prihodnosti. Projekcije (angl. *projection*) so podobne vizijam, vendar izražajo namesto želj pričakovanja o prihodnosti. Namen projekcij je prikaz prihodnosti ob nadaljevanju obstoječih trendov ali na podlagi drugačnih trendov. To metodo uporabljajo za načrtovanje ukrepov ob nepredvidljivih dogodkih. Scenarij poti je metoda, ki išče strategije za doseganje zelenega prihodnjega stanja in prikazuje, kako doseči želeno stanje. Pozornost usmerja v reševanje določene težave. Alternative vključujejo in primerjajo elemente vizij, projekcij in poti. Namen je razširiti okvir razmišljanja o prihodnosti z različnimi verjetnimi prihodnjimi stanji, ki se razvijejo iz sedanjega stanja (Gantar, 2012; Wollenberg, 2000).

V literaturi lahko zasledimo v okviru študij prihodnosti še vrsto različnih tipologij scenarijev, Barbieri Masimi in Medina Vasques (2000) navajata avtorje in primere raziskovalcev, katerih delo je lahko primerna podlaga za oblikovanje različnih scenarijev. Erich Jantsch deli scenarije na ekstrapolacijske in normativne. Pri ekstrapolacijskih scenarijih se podatki navezujejo na preteklost in sedanost in se ekstrapolirajo na prihodnost v okviru verjetnega stanja, normativni scenariji pa so projekcije zelenega stanja. Ta delitev je podobna delitvi na normativne in deskriptivne scenarije. Naslednji dve tipologiji scenarijev sta bolj specifični, in sicer Shellova delitev na scenarije prve in druge generacije ter delitev, ki sta jo

opredelila Herman Kahn in Social Futures Studies. Shellova tipologija je namenjena raziskovanju in pomoči pri odločanju. Scenariji prve generacije so namenjeni boljšemu razumevanju realnosti in opredelitvi raziskovanja ter niso neposredna pomoč za nadaljnje odločanje. Scenariji druge generacije temeljijo na analizah sedanjosti. Deležnike silijo k reorganizaciji miselnih modelov o realnosti in se pogosto uporabljajo kot učni pripomoček. Herman Kahn in Social Futures Studies delita scenarije na trendne, optimistične in nasprotujoče si scenarije. Trendni scenariji opisujejo prihodnost kot podaljšanje sedanjosti in ne predvidevajo nikakršnih sprememb. Izdelani so do podrobnosti in lahko vodijo do psihološke krize, saj lahko dajejo občutek, da vodijo v stagnacijo. Optimistični scenariji prikazujejo najboljšo možno različico prihodnosti, pesimistični pa najslabšo. Normativni scenariji prikazujejo želeno in dosegljivo prihodnost in imajo strukturirane cilje za prihodnost, ki so dosegljivi in vodijo do zelenega stanja prihodnosti. Nasprotujoči si scenariji opisujejo različice prihodnosti ob spremembi posamezne ključne predpostavke in temeljijo na racionalni analizi.

Pri oblikovanju scenarijev se uporabljajo različne metode, ki jih na grobo delimo na kvantitativne in kvalitativne metode. Kvantitativne metode so metode zbiranja, urejanja in razvrščanja podatkov, pri čemer uporabljajo statistiko in računalniške modele, kot so na primer enostavni statični napovedni modeli (Bayesov algoritem in regresijska drevesa) in enostavni dinamični modeli (Markovske verige, kompleksni ekonomski in lokacijski modeli). Kvalitativne metode temeljijo izključno na poglobljenem ekspertnem mnenju in tehnikah izmenjave mnenj. Pri kvalitativnih metodah upoštevamo ekstrapolirane trende in spremembe v gonilnih silah ter politikah. Izvedejo se delavnice, intervjuji z eksperti, pomembno je vključevanje deležnikov. V praksi so izdelani scenariji večinoma kombinacija obeh metod (Metodologija scenarijev, 2012).

Preglednica 1: Uveljavljene tipologije scenarijev.

TIP SCENARIJA	OPIS	AVTORJI
Normativni ali proaktivni scenarij	Usmerjen v iskanje zelene prihodnosti. Aplikativen scenarij.	Ackoff, Shearer
Deskriptivni ali perspektivni scenarij	Usmerjen v ugotavljanje verjetne prihodnosti. Objektivni scenarij.	
Vizija	Prikaže zeleno prihodnost.	Wollenberg
Projekcija	Prikaže pričakovano prihodnost.	
Scenarij poti	Scenarij, ki išče pot do zelene prihodnosti.	

Se nadaljuje

Nadaljevanje Preglednice 1

TIP SCENARIJA	OPIS	AVTORJI
Alternativni scenarij	Vključuje elemente vizij, projekcij in scenarijev poti. Razširja okvir razmišljanja ter prikaže različna verjetna prihodnja stanja.	Wollenberg
Ekstrapolacijski scenarij	Podatki se navezujejo na preteklost in sedanost ter se ekstrapolirajo na prihodnost v obliki verjetnega stanja.	Jantsch
Normativni scenarij	Prikazujejo želeno stanje.	
Scenarij prve generacije	Raziskovalni scenarij namenjen boljšemu razumevanju realnosti ter opredelitvi raziskovalnih vprašanj, niso neposredna pomoč za nadaljnje odločanje.	Shell-SRI school
Scenarij druge generacije	Temelji na analizah sedanosti ter spreminja domneve kako sistem deluje.	
Trendni scenarij	Opišejo prihodnost kot podaljšanje sedanosti, ne predvidevajo sprememb.	Khan in Social Futures Studies
Optimistični scenarij	Prikažejo najboljšo možno različico prihodnosti.	
Pesimistični scenarij	Prikažejo najslabšo možno različico prihodnosti.	
Normativni scenarij	Prikažejo želeno prihodnost in imajo strukturirane cilje, ki so dosegljivi.	
Nasprotujoči si scenarij	Opiše situacije, ki se razvijejo ob spremembi posameznih ključnih predpostavk, ki temeljijo na analizi.	

V nalogi bomo izdelali normativni scenarij prostorskega razvoja turizma, saj je ta usmerjen v iskanje zelene in hkrati dosegljive prihodnosti. V MOV je turizem v začetni fazi razvoja, normativni scenarij pa zavzema stališče, da je prihodnost odvisna od dejanj v sedanosti, zato je izbira te vrste scenarija smiselna.

3 TURIZEM

Turizem, to je iskanje in odkrivanje novega in vznemirljivega, je poskus vrnitve človeka k svojemu naravnemu in socialnemu bistvu. Potreba po spoznavanju novega je posledica človekove radovednosti, ki izhaja iz njegove neidentitete z naravnim okoljem, zaradi česar se v iskanju odgovorov na vprašanja nahaja v nenehnem gibanju. Za označevanje pojma turizem se je uveljavila francoska beseda *tour*, ki označuje krožno potovanje ali gibanje, iz te besede pa izhajajo izpeljanke turist, turistično in druge, s katerimi označujemo dogodke in procese v turizmu (Veljković in Colarič-Jakše, 2014).

Definicij pojma turizma je dosti in vse zavzemajo podobno stališče kot definicija Statističnega urada Republike Slovenije, ki turizem opredeli kot: »Dejavnost oseb, ki potujejo v kraje zunaj svojega običajnega okolja in tam tudi ostanejo, vendar manj kot eno leto brez prekinitve zaradi preživljanja prostega časa, sprostitve, poslov ali iz drugih razlogov«.

Turizem je opredeljen s številnimi deležniki in njihovimi medsebojnimi odnosi, ki so povezani s povpraševanjem in ponudbo na trgu v določenem okolju. Nastanek turizma je povezan z obstojem turističnega povpraševanja (potencialnega in obstoječega), turističnih privlačnosti in ustreznega upravljanja le teh. Turizem je sestavljena gospodarska dejavnost in obsega osnovne turistične dejavnosti (gostinske in nastanitvene obrate, organizacijo in prodajo turističnih potovanj), dopolnilne turistične dejavnosti (prireditve, rekreacijo, kongrese in drugo) ter dejavnosti promocije in informiranja. Učinki turizma pa so vidni tudi v drugih gospodarskih panogah kot so trgovina, promet, kmetijstvo itd. (Priročnik za hotele ..., 2010).

Vse bolj stremimo k vse večjemu razvoju turizma, hkrati pa turisti prispevajo k povečanju CO₂ v zraku, ogrožajo naravno pestrost ter na splošno prispevajo k siromašenju naravnih virov. Zaradi tega so politiki in strokovnjaki vzpostavili nov trajnostni model turizma, ki je za okolje manj obremenjujoč. Razvoj smatramo za trajnosten, kadar zadosti potrebam današnjih generacij in pri tem ne ogroža možnosti prihodnjih generacij, da zadostijo svojim potrebam. Načela trajnostnega turizma se nanašajo na ekološki, ekonomski in socialno-kulturni vidik razvoja, pri čemur moramo vzpostaviti primerno ravnovesje med vsemi tremi vidiki. Uporabo okoljskih virov moramo optimizirati, zagotavljati dolgoročno gospodarjenje in družbeno ekonomske koristi ter spoštovati družbeno kulturno avtentičnost destinacije. Strategija trajnostnega razvoja Evropske unije opredeljuje tri glavne cilje, in sicer gospodarsko blaginjo, varstvo okolja in narave ter družbeno pravičnost in kohezijo (Galič, 2013).

V strokovni terminologiji se je za mesto potovanja uveljavil izraz turistična destinacija in ta mora imeti določene naravne ali družbene privlačnosti, zaradi katerih se bo popotnik

odločil na določenem kraju ostati nekaj časa (Veljković in Colarič-Jakše, 2014). V strategiji razvoja slovenskega turizma je poudarjeno, da je potrebno odkriti in izkoristiti vse ne dovolj izkoriščene potencialne za razvoj turizma in to bomo na primeru Velenja poskušali prikazati. Zagotovo je eden izmed potencialov industrijska dediščina, ki omogoča razvoj industrijskega turizma.

3.1 INDUSTRIJSKI TURIZEM

Velenje, ki je bilo zgrajeno zaradi industrije, ima zagotovo potencial v industrijskem turizmu, to je v novejši veji turizma, ki je v Evropi že precej dobro razvita. Industrijska dediščina je kompleksna in ima materialno in zgodovinsko-pričevalno vrednost, kajti nastajala je pod vplivom političnih, gospodarskih in družbenih razmer, zato je potrebna celostna obravnava po štirih temeljnih skupinah značilnosti: tehnično-tehnološke, prostorsko-arhitekturne, zgodovinsko-ekonomske in družbeno-socialne značilnosti. Načeloma gre pri industrijskih območjih za posebne lokacije, objekte izjemne velikosti in raznovrstne strukture, ki jih velikokrat spremlja tudi zanemarjenost. Za kakovostno obravnavo je potrebno analizirati celotne industrijske komplekse in varstvene posege zasnovati na način, da bo pričevalnost celote neokrnjena kljub temu, da morda ne bomo mogli ohranjati in varovati celotnih kompleksov (Ifko, 2011).

Prenovo opuščanih industrijskih območij lahko v zahodni Evropi spremljamo že od osemdesetih let prejšnjega stoletja in prvo industrijsko območje, ki je bilo uspešno revitalizirano in hkrati uvrščeno na seznam svetovne dediščine Unesca, je Ironbridge Gorge v Angliji. Uspešno revitalizirana območja nam pričajo, da je poudarjanje kulturno varstvenih vidikov tisto zagotovilo, ki je lahko dolgoročno nosilec prostorskega razvoja in ekonomske uspešnosti območja (Ifko, 2011).

Industrijski spomeniki so povezani v Evropsko pot industrijske dediščine (ERIH – European Route od Industrial Heritage), v katero je vključenih 45 evropskih držav in 1315 mest. Med njimi je tudi 16 slovenskih (tudi Velenje z Muzejem premogovništva Slovenije), ki pa še niso povezana v območno pot. Tehnološka predstavitev delovanja in ohranjanje elementov industrije je stalna praksa vseh tehniških muzejev. Novost pa je, kadar celotni stari industrijski obrati ponovno zaživijo z drugo vsebino.

3.1.1 Primeri iz tujine

EMSCHER PARK, NEMČIJA

Primer industrijsko zelo degradiranega območja, ki so ga uspešno revitalizirali, je nemško Porurje. Območje je veliko in ni primerljivo s slovenskim prostorom, vendar nam daje vpogled v to, kako je možno izkoristiti in revitalizirati degradirana območja ter najti potencial v nekoč delujoči težki industriji ter hkrati uspešno povezati prostor z različnimi vsebinami.

Porurje je urbano območje v nemški zvezni deželi Severno Porenje-Vestfalija, ki je s pet in pol milijoni prebivalcev, ki živijo na 4400 kvadratnih kilometrih, eno najgosteje naseljenih evropskih območij. Območje med rekami Ruhr, Lippe in Ren je bilo do industrijske revolucije v 19. stoletju pretežno agrarno, nato pa je postalo eno največjih centrov v Evropi za premogovništvo in proizvodnjo jekla - v svojih najboljših časih je premogovništvo v Porenju zaposlovalo skoraj 500.000 ljudi. Z gospodarsko krizo in posledičnim upadom premogovništva in metalurške industrije, ki je posledica nekonkurenčnosti na trgu, so uvedli pomembne strukturne spremembe v gospodarstvu, industrijske komplekse pa so postopno zaprli. V zadnjih štirih desetletjih je socialno-ekonomska preobrazba starih industrijskih območij v nove urbane turistične centre, ki temeljijo na kulturi in dogodkih, postala običajna praksa (Hospers, 2002).

V Emscher Parku, ki je osrednji del Porurja, so izvedli projekt IBA (Internationale Bauausstellung), po slovensko je to mednarodna gradbena razstava, in sicer med leti 1989 in 1999. Projekt ni razstava v dobesednem pomenu, temveč razvojni program, strukturna preobrazba regije, ki je bazirala na industrijski dediščini. Cilj projekta je bila sanacija degradiranih območij, očiščenje reke Emscher ter povezava celotnega območja. Identiteto industrijskega območja so ohranili z obnovo obstoječih objektov, dodali so veliko vegetacije, območje so preoblikovali na način, ki podpira širok spekter dejavnosti, in sicer kulturo, šport in rekreacijo, kulinariko, izobraževanje in druge. Na novo umeščena vegetacija je območje povezala in dala novo funkcijo parka, ki nudi drugačen način doživljanja prostora (Koželj, 1998). Območje parka je veliko več kot 800 kvadratnih kilometrov in se razteza dobrih 70 kilometrov v dolžino ter povezuje 17 mest. Skupaj je bilo v sklopu IBA Emscher Park izvedenih več kot 120 projektov in predstavljajo dober primer ohranjanja opuščenih industrijskih objektov z dodano novo rabo prostora. Projekti so bili razdeljeni v šest osnovnih skupin: krajinski park Emscher, ekološka obnova regije, zaposlitev v parku, stanovanja v parku, gospodarska in socialna obnova regije ter skupina za umetnost, kulturo in turizem (Božić in Gašparović, 2007). Največji in najuspešnejši projekti Emscher Parka so Oberhausen Gasometer, Rudnik Zollverein in industrijski krajinski park Duisburg-Nord (Landschaftspark Duisburg-Nord).

Slika 2: Kolesarska pot in točke interesa v Emscher parku (Emscher Landschaftspark, 2016).

ZECHE ZOLLVEREIN XII, ESSEN, NEMČIJA

Premogovniški kompleks Zollverein s koksarno je leta 1851 pričel z izkopavanjem premoga, ki so ga pridobivali do zaprtja premogovnika leta 1986, koksarna pa je obratovala do leta 1993. Premogovnik je v času delovanja imel 11 jaškov in obsegal območje, veliko okoli 13 kvadratnih kilometrov. Dobra ohranjenost stavb v duhu Bauhauasa, ki sta jih načrtovala Fritz Schupp in Martin Kremmer, je ob zaprtju spodbudila zaščito in ohranitev 100 hektarjev velikega kompleksa in tako so danes na ogled postavljeni jaški XII, 1, 2, 8 in koksarna. Zollverein, eden večjih premogovnikov v preteklosti, danes uspešno združuje kulturo in kulinariko, oblikovanje in arhitekturo ter obrtništvo in kreativno industrijo. Od leta 2001 je premogovnik s koksarno zavarovan pod okriljem UNESCO, leta 2010 pa je bil Essen Evropska prestolnica kulture (Zollverein Unesco ..., 2016).

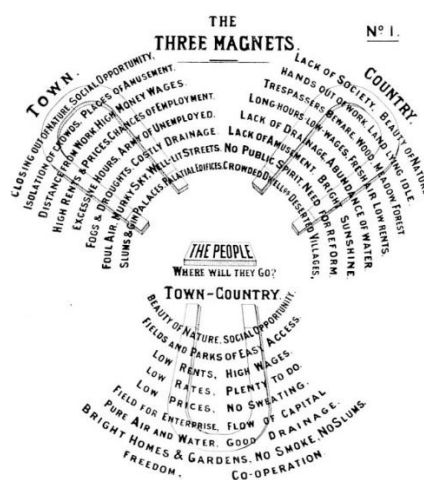

Slika 3: Drsaljšiše v kompleksu Zollverein (foto Tack, 2015, cit. po Zollverein Unesco ..., 2016).

V največji zgradbi premogovniškega kompleksa, nekdanji sortirnici premoga, katere oblika je popolnoma podrejena nekdanji funkciji, je umeščen muzej Ruhr, ki prikazuje zgodovinski razvoj Porurja. V nekdanji kotlovnici, v stroki poimenovani kot katedrala industrijske arhitekture, je Red dot design museum, muzej sodobnega industrijskega oblikovanja. Staro koksarno so z ostalimi objekti povezali s privzdignjenimi peš potmi, ki potekajo med krošnjami novo nasajenih dreves. V koksarni pa danes najdemo razstave, keramične delavnice, drsališče, bazen in druge vsebine (Božič in Gašparovič, 2007).

VRTNO MESTO LETCHWORTH, ANGLIJA

Kot odgovor na razvoj industrijskih mest s slabimi bivalnimi pogoji v drugi polovici 19. stoletja, se je razvilo več urbanističnih konceptov. Eden izmed teh je model E. Howarda, vrtno mesto. Koncept vrtnega mesta temelji na načrtnem izseljevanju prebivalstva iz velikih industrijskih mest v manjša satelitska mesta, ki imajo prijetno naravnano okolje ter poskušajo združiti prijetne strani mesta in podeželja. Vrtne mesta imajo strogo dimenzijsko delitev, ki izhaja iz sheme koncentričnih prstanov s posameznimi razporeditvami aktivnosti, s katerimi dosežemo družbeno delitev dela in prostora ter hkrati preprečimo nenačrtovano rast mesta (Gabrijelčič in Fikfak, 2002). Vrtne mesta so se realizirala kot samozadostna naselja v predmestju Londona. Najbolj znana primera sta Letchworth in Welwyn.

Slika 4: Howardova shema treh magnetov, ki ponazarja prednosti življenja v mestu – vasi (The Victorian Web, 2013).

Letchworth Garden City je prvo realizirano vrtno mesto po Howardovem modelu, delo arhitektov Barryja Parkerja ter Raymonda Unwina. Je mesto s približno 33.000 prebivalci, ki uspešno trži ter razvija turizem na podlagi svoje razvojne posebnosti. Že njegovo uradno ime Letchworth Garden City nam pove, da je govora o vrtnem mestu. Mesto uporablja slogan »The world's first Garden City« - prvo vrtno mesto na svetu, katerega sporočilo je jasno. V mestu razvijajo športno rekreativni in kulturni turizem.

Slika 5: Pogled iz zraka na vrtno mesto Letchworth (Letchworth Garden City Heritage Foundation, 2015).

3.1.2 Primeri iz Slovenije

Velik del slovenske industrijske dediščine je v slabem stanju, tako kot velenjska objekta Stara elektrarna in Klasirnica, zato jo intenzivno izgublamo. Industrijski turizem omogoča trajno upravljanje in ohranjanje tovrstne kulturne dediščine. V Sloveniji so v nekaterih mestih prepoznali potencial premične in nepremične industrijske dediščine. V ljubljanski Pivovarni Union so postavili stalno muzejsko razstavo imenovano Pivovarski muzej, katerega je Mestna občina Ljubljana razglasila za kulturni spomenik lokalnega pomena, prav tako ljubljansko podjetje Slovenske železnice je odprlo Železniški muzej, v Mariboru so Dravske elektrarne Maribor ustanovile muzej na Hidroelektrarni Fala, trije slovenski rudniki – Velenje, Mežica in Idrija, pa v ustanovljenih muzejih prikažejo preteklo delovanje rudnikov. Idrija je eden izmed primerov v Sloveniji, ki je izredno dobro združila industrijsko, kulturno in naravno dediščino v turistično ponudbo, zato smo jo izbrali kot referenčni slovenski primer, zato jo nadalje primerjamo z MOV.

IDRIJA

Idrijo poznamo po rudniku živega srebra. Toda Idrija razpolaga tudi z bogato naravno dediščino, in sicer s pomembnimi geološkimi naravnimi vrednotami: to je Idrijsko rudišče, Idrijski prelog, Divje jezero – jama, ki je izvir in jezero v enem, ter Habečkovo brezno, ki je eno izmed najglobljih v Sloveniji. Raznolikost in razgibano površje so velik potencial za razvoj izobraževalnih dejavnosti, geo turizma (Peljhan in sod., 2011) ter nadaljnega razvoja industrijskega turizma.

Najpomembnejša kulturna dediščina Idrije je vezana na petsto letno rudarjenje oziroma na izkopavanje rude živega srebra. Rudnik v Idriji je bil drugi največji rudnik živega srebra na svetu in je zagotovil več kot 13 % svetovne proizvodnje. Leta 1977 so pričeli s postopnim

zapiranjem rudnika, leta 1995 pa so ga dokončno zaprli. Ohranjenih je mnogo objektov, monumentalnih tehniških naprav in stroji, ki so danes pod okriljem Mestnega muzeja Idrija in Rudnika živega srebra Idrija.

Leta 2012 sta bila dva najpomembnejša rudnika za pridobivanje živega srebra, Idrija in španski Almaden, ki sta tudi zgodovinsko med seboj povezana, umeščena na Unescov seznam svetovne dediščine. V Idriji vpisana dediščina zajema dediščino rudnika in rudarjenja v najširšem pomenu, kar vključuje živosrebrovo rudišče, vhodne stavbe, podzemne rove in jaške, skladišče živega srebra, topilnico, upravne in stanovanjske stavbe, šolske stavbe, cerkve in nesnovno dediščino (načina življenja) ter poti, po katerih so živo srebro tovorili. Med temi velja izpostaviti Antonijev rov iz leta 1500 (je eden izmed najstarejših ohranjenih vhodov v rudnik v Evropi in hkrati najstarejši del idrijskega rudnika, ki danes služi turističnim namenom; urejen je kot podzemni muzej), grad Gewerkenegg, kjer je muzej industrijske in tehniške dediščine, jašek Frančiške z obnovljenimi stroji, idrijsko kamšt, topilnico, klavže, idrijsko rudarsko hišo, rudniško žitno skladišče in rudniško gledališče (Leskovec, 2012).

Leta 2015 je Generalna konferenca Unesco odobrila nov mednarodni program IGPP (International Geoscience and Geoparks Programme) in znotraj tega program UNESCO Globalni geoparki. Geoparke, ki obstojajo znotraj Globalne mreže geoparkov (GGN), kamor spada tudi Geopark Idrija, so neposredno vključili v novoustanovljeni Unesco program. Idrijski geopark je tako postal UNESCO Globalni geopark. Idrijska zapuščina je tako po dveh poteh uspela v treh letih vstopiti pod zaščito Unesca (Geopark Idrija, 2015).

Slika 6: Geopark Idrija (Visit Idrija, 2015).

Geopark Idrija je območje izjemnih naravnih danosti, kjer so poleg geoloških znamenitosti predstavljene tudi ostale zvrsti naravne in kulturne dediščine. Območje parka zavzema celotno občino Idrija. Naloga parka je zaščita in ohranitev geološke dediščine, izobraževanje ter sodelovanje z lokalnimi skupnostmi. Geopark Idrija združuje naravo, kulturo in tradicijo, preko različnih aktivnosti, muzejev, gostišč, kmečkih turizmov in drugih aktivnosti. Geopark zaokroži vso turistično ponudbo Idrije - poleg industrijske dediščine naravne danosti višje ležečih predelov Geoparka Idrija nudijo dobre pogoje za rekreacijski turizem, predvsem za pohodništvo in kolesarstvo, v zimskih mesecih pa so ob ugodnih pogojih na Vojskarski in Črnovrški planoti urejene proge za alpsko smučanje in proge za tek na smučeh. Tako so v sklopu Geoparka uredili 22 kolesarskih in pohodnih tematskih poti ter izdali karto Geopark Idrija – Doživetje naravne in kulturne dediščine. Poti potekajo ob naravnih in kulturnih posebnostih območja, vanje pa so vključeni tudi kmečki turizmi na podeželju (Geopark Idrija, 2016).

Gospodarstvo Idrije, ki je bilo vezano na rudarjenje, si je po zaprtju rudnika hitro opomoglo. Nastali so obrati elektro in kovinskopredelovalne industrije (Kolektor in Rotomatika) ter manjša podjetja. Obe podjetji proizvode izvažata v tujino (Geopark Idrija, 2016). Poleg rudarstva Idriji prinaša prepoznavnost idrijska čipka, ki je pomemben del slovenske kulturne dediščine. V Idriji danes deluje Čipkarska šola Idrija, kjer potekajo programi namenjeni otrokom in odraslim. Zaradi stabilnega gospodarstva ima Idrija nizko stopnjo brezposelnosti, ki se z leti sicer povečuje, vendar je še vedno pod slovenskim povprečjem.

3.2 PRIMERJAVA IDRJE IN VELENJA

Preglednica 2: Primerjava Idrije in Velenje (Statistični urad ..., 2016; Enodnevni obiskovalci Idrije, 2016; Število obiskovalcev Antonijevega rova, 2016; Število obiskovalcev Mestnega ..., 2016; Število obiskovalcev Muzeja Velenje, 2016; Število obiskovalcev Muzeja premogovništva ..., 2016; Naravovarstveni atlas, 2016).

	Velenje	Idrija
OSNOVNI PODATKI		
velikost občine	83,5 km ²	294 km ²
število prebivalcev (2014)	32.868	11.963
gostota poselitve (2014)	394 prebivalcev na 1 km ²	41 prebivalcev na 1 km ²
oddaljenost od avtoceste	14 km	29 km
oddaljenost od Ljubljane	76 km	57 km
VARSTVENI REŽIM		
Natura 2000	924 ha oziroma 11,07% občine	14928 ha oziroma 50,83% občine

Se nadaljuje

Nadaljevanje Preglednice 2

	Velenje			Idrija		
Ekološko pomembna območja:	1			10		
Naravne vrednote	33			403		
Zavarovana območja	0			19		
Uvrščenost na Unescov seznam svetovne dediščine	ne			da		
TURIZEM						
Stalne prenočitvene zmogljivosti, število ležišč (leta 2014)						
Hoteli in podobni nastanitveni objekti	174			119		
Kampi	400			0		
Ostali nastanitveni objekti	46			224		
Zmogljivosti stalnih ležišč skupaj	620			343		
Prenočitve turistov (leta 2014):						
skupaj	18.108			12.885		
domači	2.578			8.085		
tuji	15.530			4.800		
Število prenočitev na 1 prebivalca	0,55			1,07		
Obisk turističnih znamenitosti:	Muzej premogovništva Slovenije:			Antonijev rov:		
	Domači	Tuji	Skupaj	Domači	Tuji	Skupaj
leta 2015	15.768	2.238	18.006	12.128	5.574	17.702
leta 2014	16.793	1.726	18.519	12.049	4.873	16.922
leta 2013	17.268	1.631	18.899	13.721	4.389	18.110
	Muzej Velenje s pripadajočimi enotami			Mestni muzej Idrija s pripadajočimi enotami*:		
	Domači	Tuji	Skupaj	Domači	Tuji	Skupaj
leta 2015	19.113	1.140	20.253	10.514	4.061	14.575
leta 2014	23.380	1.016	24.396	11.792	4.243	16.035
Enodnevni obiskovalci (zabeleženi s strani Turistično informacijskih centrov Velenja in Idrije):	Domači	Tuji	Skupaj	Domači	Tuji	Skupaj
	23.670	4.589	28.259	3.801	3.190	6.991
leta 2015	20.901	2.768	23.669	3.294	2.496	5.792
leta 2014	22.237	3.246	25.483	1.744	1.054	2.798
leta 2013						

* Mestni muzej Idrija zajema enote v Idriji in Cerknem, upoštevane so samo enote v občini Idrija.

Podani podatki služijo kot pregled stanja, vendar mesti ne smemo neposredno primerjati, kajti razlike med mestoma narekujejo različno obravnavo. Mesti sta si podobni v razvoju, ki ga je narekovalo rudarstvo in po tem, da sta tudi danes industrijski središči, hkrati pa imata obe mesti neugoden prometni položaj. Upoštevati je potrebno velikost občin. Občina Idrija je kar tri in pol krat večja od Mestne občine Velenje in ima precej manjšo urbaniziranost prostora kot Velenje ter izrazito visoko število naravnih vrednot. Naravne danosti območja ter bogata naravna in kulturna dediščina so botrovale vzpostavitvi Geoparka Idrija, ki ima velik turistični potencial. Mestna občina Velenje z visoko stopnjo urbaniziranosti prostora nima prav veliko naravnih vrednot, ohranjeni deli narave pa so predvsem na severnem in severovzhodnem hribovitem delu občine. Z uspešno sanacijo ugrezninskega območja občine prostor pridobiva na kvaliteti. Območje jezer se namenja za športno-rekreativne, turistične in naravovarstvene dejavnosti.

Primerjave prenočitev v mestih Idrija in Velenje pokažejo, da ima Idrija glede na število prebivalcev skoraj dvakratno število prenočitev. Velenje ima sicer več prenočitvenih kapacitet, vendar na račun kampa ob jezeru. Če primerjamo ostale prenočitvene kapacitete, ugotovimo, da jih je v Idriji skoraj za eno tretjino več kot v Velenju. Obiskanost muzejev s podobno tematiko (Antonijev rov in Muzej premogovništva Slovenije) je v številkah precej podobna. Vendar je potrebno poudariti, da je obiskanost Muzeja premogovništva v zadnjih letih nižja. V muzeju je bil leta 2012 požar, zaradi katerega je bil muzej skoraj leto dni zaprt za javnost, zaradi zmanjšanja finančnih sredstev pa so morali skrajšati delovni čas in število zaposlenih.

Idrija je z vpisom na Seznam svetovne dediščine Unesco pridobila na prepoznavnosti in deloma že ima zaokroženo turistično ponudbo, saj združuje kulinariko (idrijske žlikrofe), kulturno dediščino (rudarstvo in idrijsko čipko) in naravno dediščino (Geopark Idrija), vendar ima prostora za razvoj še veliko. Predvsem bi bilo potrebno dodatno razširiti prenočitvene kapacitete, izboljšati prometno infrastrukturo ter med seboj povezati turistične ponudnike in tržiti Idrijo kot celoto.

4 IZHODIŠČA ZA RAZUMEVANJE RAZVOJA VELENJA

Mestna občina Velenje leži v vzhodnem delu Šaleške doline na 396 metrov nadmorske višine in zavzema 83,5 kvadratnih kilometrov površine. Za občino je značilna visoka stopnja gozdnatosti (50,9 %) in urbaniziranosti prostora: stavbna zemljišča zavzemajo 17,7 %, kmetijskih zemljišč je 28,7 %, jezera pa zavzemajo 2,2 % površine občine. Razmerje rabe zemljišč občine kaže na porušeno ravnovesje v rabi, ki ga je povzročilo rudarjenje. Posledici rudarjenja sta degradacija zemljišč ter pospešena urbanizacija (Trajnostna urbana strategija ..., 2015).

Leta 2015 je v občini živel 32.736 prebivalcev, od tega 16.182 moških in 16.554 žensk, v 25-ih naseljih, povezanih v 16 krajevnih skupnosti in tri mestne četrti. Povprečna starost prebivalcev je bila 41,9 let, delež starejših od 65 let pa 15,1 odstotkov vseh prebivalcev (Mestna občina Velenje; Statistični urad ..., 2016).

4.1 RAZVOJ PREMOGOVIKA VELENJE

Šaleška dolina sodi med območja Slovenije, ki jih je človek najintenzivneje preoblikoval. Dolina se je iz pretežno agrarne preoblikovala v izrazito industrijsko krajino. Na razmeroma majhnem prostoru se v dolini srečujejo intenzivna poselitve, industrija, premogovništvo in energetika. Močnejša urbanizacija se je v Šaleški dolini pričela v petdesetih letih 20. stoletja z izgradnjo Velenja, najmlajšega mesta v nekdanji Jugoslaviji (Velenje, 2002). Glavni razlog teh sprememb je bogato ležišče lignita, ob katerem so zgradili termoelektrarno Šoštanj in Premogovnik Velenje. Premogovništvo v Šaleški dolini se je pričelo pred približno sto štiridesetimi leti, vendar se je intenziven razvoj premogovništva pričel po drugi svetovni vojni. Šaleška dolina je bila pred izkopavanjem premoga rečna krajina, ob izkopavanju premoga pa je prišlo do poškodb in ugrezanja površja ter nastanka ugrezninskih jezer. Premogovnik Velenje so v sto štiridesetih letih trikrat preselili in po količini izkopanega lignita in po posledicah na okolje lahko premogovništvo v Velenju razdelimo na tri obdobja. Prvo obdobje je trajalo sedemdeset let in se je zaključilo konec petdesetih let 20. stoletja. To je bilo obdobje manjših izkopov, nekaj deset tisoč ton letno, ki niso pustili bistvenih posledic v okolju. V petdesetih letih, sočasno z gradnjo Termoelektrarne Šoštanj, se je pričel hiter razvoj premogovništva zaradi potreb po premogu. Obdobje se je zaključilo leta 1985 in letni izkop je presegel 5 milijonov ton, kar je največ v zgodovini Premogovnika Velenje. Po tem letu se je pričelo tretje obdobje in izkop premoga se je ustalil pri 4 milijonih ton lignita letno. Tretje obdobje je znano po zmanjševanju negativnih vplivov na okolje, nastalih zaradi ugrezanja tal (Šterbenk, 1999).

4.2 RAZVOJ POSELITVE ŠALEŠKE DOLINE IN NASTANEK VELENJA

Šaleška dolina je bila naseljena že v prazgodovini. V Mornovi zijalki pri Šoštanju in v jami Špehovki pri Hudi Luknji so izkopali ostanke naselbine prazgodovinskega človeka, v Bevčah in na Plešivcu pa prazgodovinske predmete. V času antike se je začela preobrazba naravnega okolja v kulturno krajino, izoblikovale so se značilne smeri gibanja v prostoru. Ostanki iz rimskega obdobja kažejo, da je bila na prostoru Šaleške doline v tem času rimska naselbina. V srednjem veku je poselitev doline narekovala hudourniška reka Paka, ki je pogosto poplavljala, zaradi česar so prva naselja v obliki gručastih vasi nastala na dvignjenih terasah, kjer so bila varna pred poplavami (Martinšek, 2006).

V 12. stoletju se prvič pojavijo pisni viri o najstarejših gradovih v dolini. Zaradi njihove številčnosti so Šaleško dolino poimenovali »dolina gradov«. Najstarejši gradovi so grad Šalek (Schalegg), Šoštanj (Pusti grad), Turn (Thurn), Kacenštajn (Katzenstein) in grad Limberg (Mihelak, 2004). Domnevno najstarejša naselja v vzhodnem delu Šaleške doline so nastala med 10. in 13. stoletjem: Pesje, Stara vas, Selo v Šentjanžu in Selo pri Šaleku. Prvotno naselje Velenje (zdajšnja Stara vas) se je razvilo na stičišču cest v obcestno vas z vrstno parcelacijo in je v 13. stoletju dobilo trške pravice. Po izgradnji Velenjskega gradu se je naselbina preselila pod grad zaradi varnosti (Poles, 1999). Staro Velenje ima preprosto tlorisno zasnovo z eno glavno ulico, ki poteka ob vznožju grajskega griča in na katero se iz zunanje strani priključi več krajših ulic. Tlorisna zasnova prvotnega trga je do danes ostala nespremenjena. Glavna ulica Starega Velenja je vodila iz Celjske smeri s približno smerjo vhod – zahod. Cesta, pravokotna na glavno ulico, je vodila proti Ložnici, kjer se je na stičišču cest formiral trg. Podobno zasnovo najdemo pri naselju Stari Šalek, ki je nastalo pod gradom Šalek na vzhodni strani doline. V obeh naseljih je imela osrednjo vlogo cerkev. Naselji Šalek in Staro Velenje, sta ustvarili najpomembnejšo prostorsko os na območju današnjega Velenja in ta je pomembno urbanistično izhodišče za razvoj Novega Velenja, saj se nanjo opre modernistična zasnova mesta, ki ga poznamo danes.

Pred drugo svetovno vojno je bilo mesto Velenje gospodarsko in družbeno precej nepomemben trg, Šoštanj pa je bil tradicionalno središče Šaleške doline. Z razvojem premogovništva so se povečale potrebe po stanovanjih in pričeli so razmišljati o urbanizaciji oziroma gradnji povsem novega naselja. Prva razvojna stopnja mesta Velenja po drugi svetovni vojni je urbanizacija, ki obsega v eni potezi zgrajeno stanovanjsko naselbino in mestno središče. Velenjski lignit je tako postal najpomembnejši širitveni in hkrati zaradi pomanjkanja prostora in ugrezanja tal omejevalni urbanistični dejavnik nastanka mesta (Martinšek, 2006). Velenje je v svojem razvoju specifično in se razlikuje od ostalih mest, ki so nastala zaradi rudarstva. Njegov razvoj je bil premišljen, saj je bilo mesto zasnovano po tedanjih trendih v arhitekturi in urbanizmu.

Prvi urbanistični načrti so bili narejeni leta 1948 v sodelovanju s projektnim zavodom Ljubljana, katerega vodja je bil Viljem Strmecki, ki je mesto načrtoval nad ravninskim dnem v trikotniku trg Velenje – cerkev sv. Martina – stari premogovniški jašek (Poles, 1999). Novo Velenje bi stalo na desnem bregu reke Pake, kajti levi breg je bil zaradi močvirnega terena takrat še neuporaben (Martinšek, 2006). Zazidalni načrt Novega Velenja iz leta 1948 in kasnejše popravljene variante še niso pomenile gradnje mesta kot ga poznamo danes. Cilji načrtovalcev so bili predvsem praktične narave in brez ambicij po presežkih, saj niso imeli materialne osnove. Državna sredstva so bila omejena ter namenjena predvsem razvoju industrije, centralistični način gospodarjenja in strog nadzor finančnih sredstev pa nista dopuščala podjetjem veliko prostora za vlaganje v razvoj mesta. Velenju je grozilo, da postane spalna kolonija brez mestotvornih ustanov (Poles, 1999).

Leta 1950 je direktor premogovnika postal Nestl Žgank, ki je začrtal jasno vizijo razvoja premogovnika in izgradnjo novega mesta, ki bo sodobno, sončno in zračno, z višjimi standardi ter boljšimi življenjskimi pogoji za rudarje z družinami. Po vzorih iz zahodne Evrope se je pričelo načrtovanje »mesta v parku«, ki naj bo funkcionalno, estetsko, udobno, svetlo in zeleno ter popolno nasprotje temnim rudarskim rovom. Na osnovi izkopa lignita v rudniku so preračunali, da bo v mestu živelo 14.000 ljudi. Rudnik Velenje in Narodni odbor občine Velenje sta naročila pri Slovenija projektu nov urbanistični plan mesta za 14.000 ljudi in z zgornjo mejo 30.000 ljudi. Vodja projektantov je bil Ciril Pogačnik, urbanist pa Janez Trenz (Poles, 1999), ki je za svoje delo v Velenju prejel nagrado Prešernovega sklada. Pričela se je druga faza gradnje Velenja in arhitektura je bila zasnovana po načelih »mednarodnega sloga«, moderne. Gradnja ni smela več spominjati na rudarske kolonije, ampak je bila drzna, estetska in z avtorskim pečatom. Osnovna ideja je torej zaživela, namesto postavljanja parkov v mesto, so mesto postavili v park. Po izgradnji bivalnih objektov so pričeli z gradnjo stavb družbenega pomena. Mestno središče naj bi simboliziralo in povzdignilo ljudsko oblast. Leta 1959 je Velenje tudi formalno dobilo status mesta. V načrtih Trenza bi skozi mestno središče speljali štiripasovno cesto, vendar se Nestl Žgank s tem ni strinjal in je povabil k sodelovanju krajinskega arhitekta Paula Filipskya iz Gradca, ki je promet speljal izven središča mesta. Likovno središče mesta je bil trg, tlakovana ploščad, kot prostor političnega in kulturnega spektakla. Poleg mestnega središča je Paul Filipsky načrtoval tudi Sončni park, ki ga je zasadil vrtnar Alojz Jakič, udarniško pa so ga uredile Velenjčanke. Park je nastal na trikotnem območju med provizoriji, cesto proti jezeru in kinom. Del parka je urejen po načelih angleškega parka, del pa strogo geometriziran. Vsebinsko je bil park bogat, saj je imel umetno jezero, kotalkališče, stezo za hitrostno kotalkanje, glasbeni paviljon, vodomet in sprehajališče. Do leta 1966 je Velenje dobilo podobo, kot so si jo zamislili arhitekti. Ustvarili so čitljiv, razumno oblikovan prostor, »mesto v parku«, ki je s kakovostnimi stavbami ter dobro urbanistično zasnovo dalo vzhodnemu delu Šaleške doline mestno identiteto (Poles, 1999).

Slika 7: Detajl (pergola) iz Sončnega parka (Muzej Velenje, 2016).

V sedemdesetih letih se je odnos Slovenije do Velenja izrazito spremenil in Zasnove urbanizacije Slovenije iz leta 1974 ga razvrščajo med naselja z nižjim življenjskim standardom in s 5.000 do 10.000 prebivalci, zaradi česar Velenje ni moglo postati regionalno središče, kljub temu da je imelo že več kot 20.000 prebivalcev in do leta 2000 bi naj število prebivalcev v Šaleški dolini naraslo na 35.000 (Poles, 1999). Arhitekta Šmid in Šifer sta ugotavljala, da Velenju manjka urbane zgoščenosti in raznolik vsestranski program, pogrešala pa sta tudi zaključen center, »dušo mesta«, s katero bi se prebivalci identificirali (Poles, 1999). V mestu je nastal nov Projektivni biro, v katerega je Nestl Žgank povabil novo generacijo arhitektov, svežih diplomantov Fakultete za arhitekturo, in učencev arhitektov, Ravnikarja in Mihevca. Nova generacija je zavračala celovit model oblikovanja mesta in se je posluževala ekspresivnega in spontanega pristopa oblikovanja stavb. Funkcionalna ureditev mesta in čitljiv tloris, ki ga je vzpostavil Trenz, nista bila več aktualna (Korpnik, 2000). Število prebivalcev v mestu je naraščalo in leta 1971 je primanjkovalo že 800 stanovanj, zato se je začela gradnja stanovanjskih silosov. Najznačilnejša sta Standard in »Indijanski blok«. Z razgibanim tlorisom in višino stavbe, sta prekinila tradicijo moderne in načela urbanistični koncept mesta. Socialni položaj delavcev v Velenju se je zaostрил in uveljavila se je ideja soseske, »mesta ob mestu« (Poles, 1999). Podoba mesta se je spreminjala in oddaljila od prvotne zasnove in spreminjala se je tudi njegova simbolna zasnova. Poveljevalo se je revolucionarne narodnoosvobodilne borbe ter Josipa Broza Tita. V središču mesta se je ustvarila ideološka os s postavitvijo spomenika Josipu Brozu Titu na robu Titovega trga, s spomenikom Edvarda Kardelja na vzhodni strani

mesta na Kardeljevem trgu in z vmesno postavitvijo kipa Onemele puške, ki je posvečen narodnoosvobodilnemu boju (Poles, 1999).

Postmoderna se je v Velenju pojavila z desetletno zamudo za svetovnimi trendi z vnosom *high-tech* arhitekture ter izgradnjo novih objektov v središču mesta ter z ureditvijo nove mestne promenade. Pri teh posegih sta sodelovala arhitekta Nande Korpnik in Edi Vučina. Mestne površine za izgradnjo sosek so bile skoraj popolnoma zasedene in začeli so zgoščevati mestno tkivo. Na območju starih provizorijev so zgradili trinadstropne bloke, ki so se, tako kot v času moderne, s svojim merilom približali človeku in prepoznali kakovost zgradb iz obdobja moderne. Spremenilo se je oblikovanje enodružinskih hiš, ki so postajale večje, nastajala so tudi nova naselja enodružinskih hiš (Poles, 1999). Mesto so znova iz Titovega Velenja preimenovali v Velenje, oblikovali so nove mestne simbole, grb in zastavo. Izboljšalo se je razmerje med mestom in naravo, industrija je bila v veliki meri ekološko sanirana, zgradili so čistilno napravo na termoelektrarni Šoštanj, ugrezninska mesta so rekultivirali in nekdanja biološko mrtva jezera so ponudila nove razvojne možnosti (Poles, 1999). Leta 1999 je mesto prejelo naziv »najbolj urejenega evropskega mesta«, saj je bilo edino urejeno in cvetoče rudarsko mesto v Evropi (Martinšek, 2006).

V začetku novega tisočletja se stanje ni bistveno spremenilo. Novogradnje, ki so nastale, so nastale znotraj obstoječega mestnega tkiva, veliko je rekonstrukcij stavb, ki so dobile novo namembnost. Prva večja sprememba je bila izgradnja novega skladišča Gorenja leta 2003 v industrijski coni. Staro skladišče je pogorelo in zgradili so avtomatizirano skladišče, kvadratne oblike. Novonastalo skladišče je najvišja stavba v Velenju in nov poudarek v krajini, ki dodatno naglasi industrijski značaj mesta. Mesto je dobilo leta 2009 novo avtobusno postajo, ki ima v svojem kompleksu parkirno hišo, s katero želijo parkiranje osebnih avtomobilov iz centra mesta prestaviti rahlo na rob. Na mestu nekdanje avtobusne postaje so zgradili trgovski center Mercator. Stavba je velika in v barvah trgovske verige. Postavitev stavbe nakazuje namero zgoščevanja mestnega tkiva, vendar je umestitev objekta v prostor problematična, saj zaradi velikosti in barve prevladuje nad sosednjim objektom, Rdečo dvorano, ki je simbol Velenja. Z izgradnjo Mercator centra so pozidali tudi krajinsko arhitekturno ureditev iz leta 2003. To je bil čas gradnje velikih trgovskih centrov, ki so jih takrat umeščali na rob mesta. Arhitektura je neambiciozna, gradnja pa hitra. V letu 2013 so pričeli z obnovitvenimi deli v Sončnem parku, uredili so javno razsvetljava in del poti. Obnovili so spomenik Manifest, delo Cirila Cesarja. Sočasno z Manifestom so obnovili obstoječi, vendar do 2013 zasuti, bazen z mozaikom Atlantida, prav tako delo Cirila Cesarja. Obnovili in razširili so tudi mestno plažo in čolnarno ob Velenjskem jezeru, uredili sanitarije, postavili gostinski lokal ter postajo Zoo Station, kjer je možna izposoja supov in ostale opreme.

Zagotovo je največja sprememba v prostoru izgradnja nove mestne promenade. S samo revitalizacijo so se ukvarjali že pri kreativni delavnici PromenadaTM, ki je bila izvedena v okviru Evropske prestolnice kulture 2012. Za izdelavo idejne zasnove nove promenade je bil izveden javni razpis, izbrana pa je bila rešitev biroja Enota d.o.o. Promenada je locirana v središču mesta in je ločnica med conami izobraževanja, zdravstva in centralnih dejavnosti. Na njenem središču jo prečka reka Paka, preko katere je postavljena nova brv, ki je za razliko od prejšnjega mosta precej ožja (Lah, 2012). Pod mostom je amfiteater, namenjen raznim prireditvam, s katerim so želeli znova približati reko prebivalcem. Osnova promenade je zavita pot, ki se oži in širi, vendar ni nikjer širša od treh ali štirih metrov, kar je opazna razlika glede na prejšnjo širino, 16 metrov. Promenada se s severne strani prične z novo garažno hišo, ki se subtilno zlije z okoljem. Vendar je postavitvev problematična, saj navidezno zapre severni del mesta in ga odreže od centra. Prejšnji poudarek stare promenade, stanovanjski nebotičnik T10, delo Ivana Kocmuta, je jasneje nakazal vstop na mestno promenado. Sam koncept nove promenade je precej drugačen od prejšnjega. Stara promenada je bila široka, odprta, v monumentalnem duhu in s pogledom, ki seže daleč. Je bila najhitrejša povezava od točke A do B. Nova promenada ni namenjena samo prehodu, temveč želi služiti kot prostor dogajanja in interakcije med različnimi dejavnostmi.

4.2.1 Analiza razvoja Velenja

ZAČETKI ENERGETIKE

VZROK	POSLEDICA
Opisano in kartografsko prikazano nahajališče lignita leta 1860 v poročilu »Lignitno ležišče Šoštanjske kadunje v spodnjem Štajerskem in nje fosili«. Odkritje glavnega lignitnega sloja leta 1875.	Intenzivno izkopavanje premoga, gradnja nove železniške proge leta 1891, ki je omogočila transport lignita in povezala Velenje s Celjem. Odprtje novih razvojnih poti za Šaleško dolino.
Lignit ima nizko kurilno vrednost, zaradi katere je nezanimiv za prodajo v široki potrošnji.	Prodaja elektrike je donosnejša kot prodaja lignita, vedno več odjemalcev električne energije. Izgradnja prve Lappove termoelektrarne v Velenju ob premogovniku leta 1909, gradnja nove velenjske elektrarne leta 1928, 80m južneje od stare Lappove elektrarne.

OBDOBJE PRVIH URBANISTIČNIH PLANOV (1941 - 1953)

VZROK	POSLEDICA
Leta 1946 ustanovitev Rudnika lignita kot podjetja za proizvodnjo lignita, širjenje premogovnika.	Priseljevanje tuje delovne sile, nastanek prvih rudarskih kolonij v Pesju ter večstanovanjskih stavb ob premogovniku. Potrebe po novih stanovanjskih kapacitetah, obdobje prvih urbanističnih planov ter udarniško zgrajeno mesto. Prostorski načrtovalci v Velenju iščejo in gradijo »idealno mesto idealnega družbenega reda« (Martinšek, 2006).

Povečano izkopavanje premoga (prebitje varnostnega stebra, ki povzroči ugrezanje površja).	Izginjanje naselij ali del teh v naslednjih desetletjih: Škale, Preloge, Družmirje, deloma tudi Pesje. Nastajanje jezer.
Prvi načrti Vilijema Strmeckega za Novo Velenje leta 1948 v sodelovanju premogovnika in projektnega zavoda Ljubljana ter začetek gradnje mesta. Strmecki se je zgledoval po Le Corbusierjevem »mestu, ki žarči«.	Socialni preskok zaradi urbanizacije in priseljevanja. Sprememba ruralnega v izrazito urbano in industrijsko okolje. Poudarjeno je bivanje v skupnosti.
Izoblikuje se ideja o gradnji mesta po načelih Howardevega vrtnega mesta.	Izgradnja naselja enodružinskih hiš sredi parcele v bližini Škalskega jezera, s katero se razblini ideja Strmeckega o kolektivističnem mestu. Enodružinske hiše niso omogočale bivanja velikemu številu rudarskih družin in niso odgovarjale političnemu idealu »socialistične komune«, zato pričnejo z gradnjo provizorijev, sprva lesenih barak nato kolektivističnih vrstnih hiš. Provizoriji so pomembni z urbanističnega vidika, saj je po načrtih Strmeckega upoštevana heliometrična os, postavitev objektov usmerjajo glede na idealno osončenost, kar so jo upoštevali pri nadaljnjih gradnjah.

MODERNA (1953 – 1966)

VZROK	POSLEDICA
Uvedba novega sistema samoupravnega gospodarjenja z družbeno lastnino leta 1953, to je zakonsko določilo, s katerim so kolektivi podjetij sami upravljali državna gospodarska podjetja. Delna odprava centralističnega upravljanja gospodarstva, družbenogospodarski razvoj se je v duhu »Tovarne delavcem« poživil, večji del dohodka je ostajal tam, kjer se je ustvaril.	Velenje postane gospodarsko in kulturno središče doline. Do leta 1963 se narodni dohodek na prebivalca v Velenju poveča za 4,5 krat, zaživi podjetje Vegrad, v Velenje se preseli tovarna Gorenje, leta 1956 končajo gradnjo prvih dveh blokov šoštanjske termoelektrarne.
Direktor premogovnika Nestl Žgank začrta novo vizijo razvoja premogovnika in izgradnjo novega mesta z višjimi standardi.	Nov urbanistični plan mesta (1954), naročen pri Slovenija projektu, vodja projektantov je bil Ciril Pogačnik, urbanist Janez Trenz. Načrt je vključeval teorijo coninga, stanovanjski del so umestili na pobočje ter mestno središče na ravninski del. Stanovanjski del se nasloni na insolacijsko usmeritev provizorijev, mestno središče se podredi veduti Velenjskega gradu in Gradu Šalek.
Urbanistični načrt iz leta 1954 se izkaže za neustreznega (načrtovano mesto je bilo premajhno), odločitev o dopolnitvi urbanističnega načrta ter razširitev poselitve na poplavno ravnico levega brega Pake.	Pred začetkom gradnje je bila potrebna regulacija hudourniške reke Pake. Regulacija je potekala z udarniškim delom, ki je bilo predpogoj za pridobitev stanovanja. S prostovoljnimi deli so Velenjčani uredili otroško igrišče, Sončni park, sodelovali so pri izgradnji kina Velenje in stadiona. Participativni način urejanja mestnih površin vpliva na identificiranje prebivalcev z novim urbanim okoljem.

Intenziven začetek druge faze gradnje mesta, arhitektura je morala biti drzna, z avtorskim pečatom, čim bolj oddaljena od tipičnih rudarskih kolonij.	Velikopotezna gradnja posledično privabi v mesto uveljavljene arhitekete, Otona Gasparija, Stanka Kristla, Stanka Rohrmanna in druge. Arhitekturo zasnujejo po načelih moderne ter stavbe oblikujejo kot individualne objekte, ki se mestotvorno podredijo urbanistični zasnovi ter se zlijejo s krajino.
Nestrinjanje Nesla Žganka z delom urbanističnega načrta Trenza, ki je želel skozi mestno središče speljati štiripasovnico. Sodelovanje s krajinskim arhitektom iz Graza, Paulom Filipkyijem.	Filipsky načrtuje novo središče mesta in Sončni park, ki ga delno geometrizira, del pa je načrtovan v angleškem krajinskem slogu. Do leta 1966 mesto dobi podobo s čitljivim tlorisom in dobro urbanistično zasnovo, mesto v parku. Vzhodni del Šaleške doline dobi mestno identiteto. Mesto se obravnava kot »socialistični čudež«, ki ga obiskujejo turisti in politiki, Josip Broz – Tito, Leonid Brežnjev, Nikita Hruščev in drugi.

OBDOBJE MED 1966 IN 1970

VZROK	POSLEDICA
Križa v premogovništvu.	Negotova situacija je zavrla gradnjo stanovanj, razmahnila se je gradnja enodružinskih hiš. Spodbujanje razvoja malega gospodarstva, nastanek obrtno industrijskih con. Coni pokrijeta večji del prostora kot mestno središče, vendar zaradi korektnega oblikovanja in nizke gradnje nista moteč element v prostoru.

OBDOBJE MED 1970 IN 1990 TER RAZVOJ SOSESKE

VZROK	POSLEDICA
Intenzivna mehanizacija premogovnika (odkopavanje in transport lignita).	Povečan izkop premoga, posledično povečana površina jezer. Med letoma 1970 – 1980 se je površina jezer povečala za štiri krat. Površina jezer se najbolj poveča po prvih izkopanih plasteh, nadalje se bolj poglobljajo kot širijo.
Povečanje izkopa lignita, hiter razvoj kovinsko predelovalne industrije (Gorenje) ter gradbene industrije (Vegrad). V tem času rudarstvo in industrija prispevata kar 87% celotnega družbene proizvoda občine. Sredi osemdesetih let je bila v Velenju pridobljena tretjina vsega premoga v Jugoslaviji.	Povprečna letna rast zaposlovanja med leti 1971 in 1981 je 6%. Naraščanje prebivalstva (priseljavanje predvsem iz drugih delov Jugoslavije). Manjkalo je že več kot 800 stanovanj, ki povzročijo gradnjo nadzidkov in prizidkov, ki so marsikje oblikovno sporni. Gradnja stanovanjskih silosov, najznačilnejša sta Standard in »Indijanski blok«. Stavbi sta z razgibanim tlorisom in višino načela urbanistični koncept mesta. Uveljavi se ideja soseske, »mesta ob mestu«. S sosesko Kardeljev trg se razbije jasna orientacija v prostoru ter zavest o pravem mestnem središču. Urbano merilo se iz štiri do pet nadstropij zviša na do sedemnajst nadstropij.

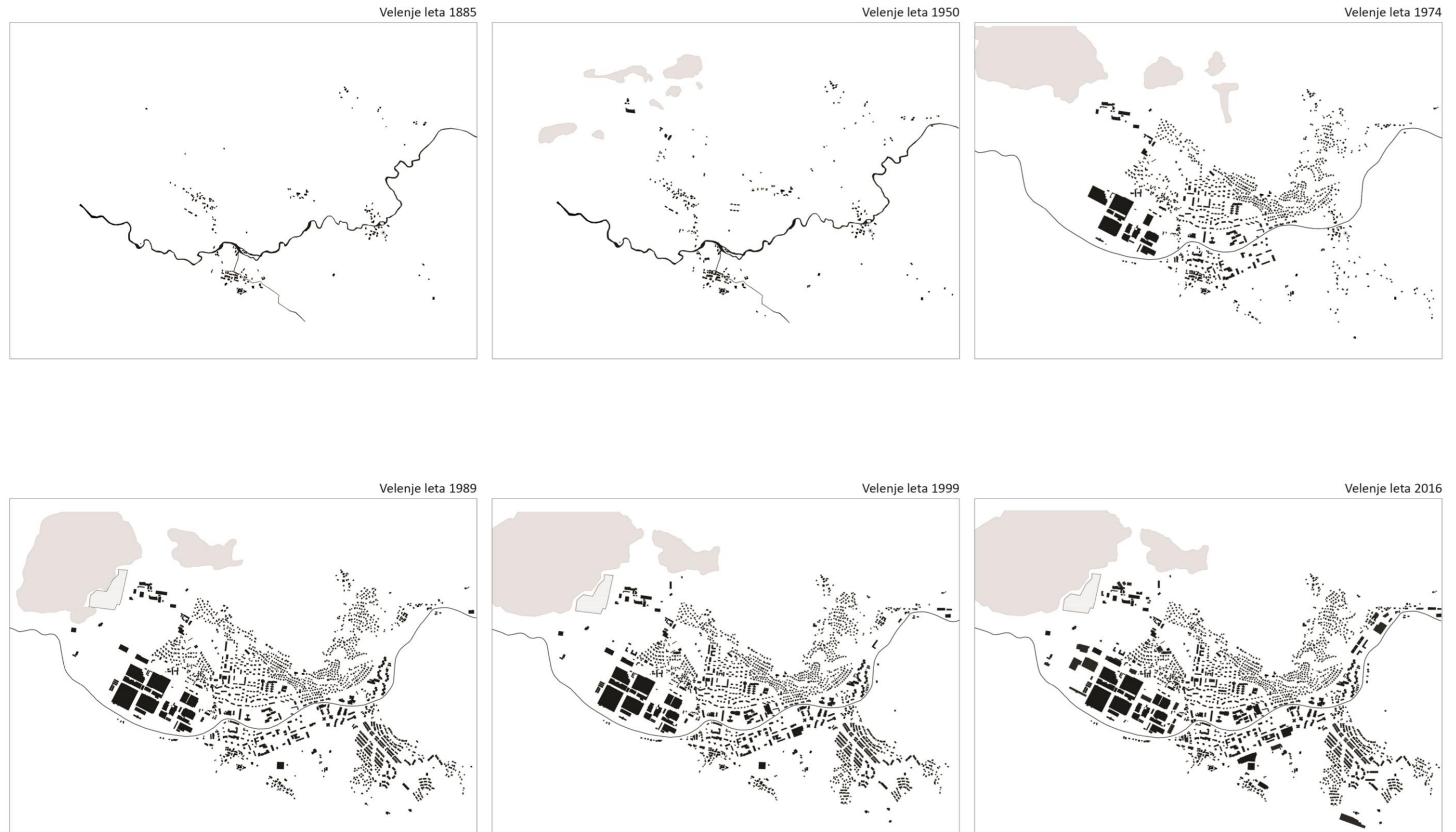
Velike potrebe po električni energiji za razvoj Jugoslavije, posledično intenzivna proizvodnja električne energije v Termoelektrarni Šoštanj.	Nenadzorovan razvoj terja okoljski davek. Do leta 1982 so elektrofitrski pepel iz Termoelektrarne Šoštanj odlagali neposredno v Velenjsko jezero, in sicer so pepel pomešali z vodo in to pepelno brozgo hidravlično transportirali v jezero. Veliko onesnaženje jezer in reke Pake (pH Velenjskega jezera je bil 12) je privedlo do propada flore in favne. Leta 1987 sprejmejo v termoelektrarni celovit Ekološki sanacijski program, pepel začnejo odlagati v nasip med Velenjskim in Družmirskim jezerom, vendar je visoko alkalna voda še vedno odtekala v jezero in ga onesnaževala. Vrhunec ekološke krize. Oktobra 1987 množični ekološki shod na Titovem trgu, kjer se zbere 20.000 prebivalcev doline in zahteva ekološko sanacijo prizadetih območij.
Ustanovitev in delovanje novega Projektivnega biroja v Velenju.	Zavračanje celovitega modela oblikovanja mesta, ekspresivno oblikovanje stavb. Funkcionalna ureditev Trenza ni bila več aktualna.

OBDOBJE PO LETU 1989 – POSTMODERNA

VZROK	POSLEDICA
Pojav postmoderne v Velenju z desetletno zamudo za svetovnimi trendi.	Ureditev nove mestne promenade na Cankarjevi ulici, zgoščevanje mestnega tkiva z novimi trinadstropnimi bloki, ki so se zopet s svojim merilom približali človeku. Zgradbe iz obdobja moderne prepoznane kot kakovost mesta.
Visoka onesnaženost Šaleške doline.	Občina Velenje sprejme leta 1993 Odlok o ureditvenem načrtu odlagališča pepela, žlindre in produktov odžvepljevanja. Izgradnja zaprtega krogotoka transportne vode v Termoelektrarni Šoštanj leta 1994, posledično močno znižana alkalnost jezerske vode v naslednjih letih. Leta 1995 zgrajena čistilna naprava na bloku 4 in leta 2000 na bloku 5 Termoelektrarne Šoštanj. ERICo Velenje izvaja ekološki monitoring (EKO-MON) od leta 1996. Sanacija ugrezninskega območja, razvila so se kmetijska zemljišča (pretežno travniki in njive), rekreacijsko turistične dejavnosti (izkoriščanje potenciala jezer) ter stavbna zemljišča (novo namembnost so dobili opuščeni objekti premogovnika na območju jaška Škale, dodani so bili novi objekti namenjeni izobraževanju, danes je tu Medpodjetniški izobraževalni center).

Privatizacija in novi družbeni red.	Preimenovanje Titovega Velenja v Velenje, oblikovanje novih mestnih simbolov, grba in zastave. Mnogim stavbam se je spremenila namembnost (na primer nekdanji internat spremenijo v individualna stanovanja s poslovnimi prostori v pritličju). Leta 1990 prvi Pikin festival (takrat Pikin cicidan).
OBDOBJE PO LETU 2000	
VZROK	POSLEDICA
Razmah velikih trgovskih centrov po celi Sloveniji, večinoma na robu mesta (enostavnejše pridobivanje dokumentacije, posledično hitrejša in cenejša gradnja, nižja cena zemljišč).	Gradnja novih kompleksov večjih trgovskih verig: Interspar, Hofer, Lidl in drugih.
Dotrajanost objektov.	Prenova objektov (Kulturni dom, Galerija Velenje, Centra srednjih šol, Vila Bianca – danes sedež Turistično informacijskega centra) ter nadomestne gradnje (Center Nova – delo Uroša Reiterja; nadomesti nekdanjo Ljubljansko Namo).
Velenje je v partnerstvu z mesti Maribor, Slovenj Gradec, Novo mesto, Murska Sobota in Ptuj Evropska prestolnica kulture leta 2012.	Izvedenih 24 projektov, eden izmed teh je Promenada TM , kreativna delavnica o revitalizaciji mestne promenade. Projekt EPK ima pozitiven ekonomski vpliv na mesto, in sicer nominalno povišanje plač za 81 EUR, vplivi na turizem (povečano število obiskov ter nočitev).
Vstop v Evropsko unijo omogoči možnost pridobivanja finančnih sredstev.	Prenova mestne promenade, projekt arhitekturnega biroja Enota, delno sofinanciran s strani Evropskega sklada za regionalni razvoj (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013).
Monitoring kakovosti vode Velenjskega jezera, ki ga izvaja ERICo, potrjuje primernost vode za kopanje.	Ureditev mestne plaže. Dodane so sanitarije, tuši, slačilnice in ležalniki.

4.2.2 Prostorski prikaz razvoja Velenja in širjenje jezer od leta 1885 do 2016

Slika 8: Razvoj Velenja od leta 1885 do 2016 (Vir podatkov: Register nepremične ..., 2016; Seher, 1998; Šaleška jezera ..., 2011; Prostorski informacijski ..., 2016).

4.3 PREGLED PODJETIJ IN ZAPOSILITEV V OBČINI

Gospodarstvo v Mestni občini Velenje še vedno temelji na dveh gospodarskih sistemih, Premogovniku Velenje ter Skupini Gorenje, ki zaposlujeta polovico aktivnega prebivalstva v občini. Uspešno delujejo tudi inovativna mala in srednje velika podjetja, med katerimi lahko izpostavimo Esotech d.d., HTZ Velenje, I.P. d.o.o., Plastika Skaza d.o.o., Veplas d.d. in druga. V občini je registriranih 2.202 poslovnih subjektov (na dan 30.9.2014), med njimi 724 gospodarskih združb in 924 samostojnih podjetnikov posameznikov (Trajnostna urbana strategija ..., 2015).

Največji vpliv imajo velike gospodarske družbe, ki zaposlujejo skoraj 80 % vseh zaposlenih, od tega predstavlja največji delež predelovalna dejavnost z 57 %, rudarstvo zaposluje 12 %, trgovina 12 %, gradbeništvo 6 %, 13 % zaposlenih pa je razpršenih po drugih dejavnostih. Osnovne dejavnosti v občini so predelovalna industrija z večinsko proizvodnjo strojev in naprav, energetika in rudarstvo, gradbeništvo, trgovina in storitvene dejavnosti (Trajnostna urbana strategija ..., 2015).

Kot vidimo v spodnji tabeli, se število podjetij v Mestni občini Velenje z leti zvišuje, vendar število zaposlenih pada, kar pomeni, da narašča število manjših podjetij.

Preglednica 3: Število podjetij v MOV (Statistični urad ..., 2016).

ŠTEVILO PODJETIJ V MO VELENJE		
LETO	ŠTEVILO PODJETIJ	ŠTEVILO OSEB, KI DELAJO
2008	1907	20.704
2009	1980	19.601
2010	1967	17.893
2011	1985	16.536
2012	1988	16.301
2013	2092	15.678
2014	2116	15.533

V preglednici naštetih podjetja so leta 2014 skupno zaposlovala več kot 9.500 delavcev. Največji zaposlovalec je bila Skupina Gorenje, ki je z devetimi hčerinskimi podjetji nudila delo 5.583 delavcem, sledi ji Premogovnik Velenje z 2.500 zaposlenimi. Skupina Gorenje se uvršča med vodilne evropske proizvajalce malih in velikih gospodinjskih aparatov, klimatskih naprav ter aparatov za ogrevanje in prezračevanje. V letu 2015 je celotna Skupina Gorenje zaposlovala 10.500 delavcev, ustvarili pa so 1,26 milijarde evrov prihodkov.

Preglednica 4: Število zaposlenih v podjetjih (Almanah občin ..., 2015).

PODJETJE	ŠTEVILO ZAPOSLENIH LETA 2014
leto	2014
Skupina Gorenje (podjetja, ki imajo sedež v Velenju)	
Gorenje, d.d.	4.086
Gorenje Keramika, d.o.o.	111
Gorenje I.P.C., d.o.o.	803
Gorenje GTI, d.o.o.	42
Gorenje Gostinstvo, d.o.o.	165
Gorenje Orodjarna, d.o.o.	220
Gorenje Design studio, d.o.o.	22
ERICo, d.o.o.	50
Energygor, d.o.o.	0
Gorenje, GAIO, d.o.o.	84
Družbe Gorenja v Velenju skupaj	5.583
Premogovnik Velenje	
Premogovnik, d.d.	1.333
HTZ invalidsko podjetje, d.o.o.	827
PV invest, d.o.o.	140
RGP, d.o.o.	109
GOST, d.o.o.	91
Podjetja Premogovnika Velenje skupaj	2.500
Skupina Fori	635
Skupina Era	132
ESOTECH, d.d.	182
Komunalno podjetje Velenje, d.o.o.	191
Plastika Skaza, d.o.o.	150-199
Veplas, d.d.	133
Kmetijska zadruga Šaleška dolina, z.o.o	61
PUP Velenje, d.d.	82

V občini se je razvila aktivna »startup« skupnost, katere del je SAŠA inkubator, katere večinski lastnik je občina. Inkubator podpira podjetja v začetnih ter nadaljnjih fazah razvoja – z novim vodstvom in programom so prevzeli aktivno vlogo razvoja gospodarstva v občini. Od leta 2015 SAŠA inkubator razpolaga z novimi pisarnami in coworking prostori v Podjetniškem centru Standard, prav tako imajo svoje prostore v poslovni coni Rudarski dom, ki je razvojno tehnološko središče, kjer so na voljo pisarniški in proizvodni prostori.

MO Velenje od leta 2013 spodbuja razvoj gospodarstva z Javnim razpisom za dodelitev sredstev za spodbujanje podjetništva in do konca leta 2015 je bilo razpisanih 400.000€, ki so prispevala k soustvarjanju 55-ih novih delovnih mest. Sredstva namenjajo različnim tipom investicij, prednostno tistim, ki zagotovijo nova delovna mesta (Trajnostna urbana strategija ..., 2015).

4.4 PROMETNE POVEZAVE

Mestna občina Velenje leži na prehodu iz osrednjega v severni del Slovenije; na območju Savinjsko Šaleške subregije; iz zahoda je dostopna preko Mozirja, iz juga preko Celja, iz vzhodnega dela preko Slovenskih Konjic ter iz severa preko Slovenj Gradca in Mislinje, kar je hkrati glavna povezava koroške regije s preostalo Slovenijo. Občina je oddaljena 17 kilometrov od avtoceste A1 (Ljubljana – Maribor), na železniško infrastrukturo pa je vezana preko omrežja železniške proge Celje – Velenje.

Republika Slovenija načrtuje izvedbo cestne povezave (3. razvojna os), ki bo povezala Koroško z avtocesto Ljubljana – Maribor, trasa pa bo potekala po zahodnem delu MO Velenje. DPN je bil sprejet za del trase, in sicer za državno cesto od priključka Velenje – jug do priključka Slovenj Gradec – jug, za del trase državne ceste, Velenje – jug proti jugu, pa je sprejet Začasni ukrep za zavarovanje urejanja prostora na podlagi Sklepa vlade o pričetku priprave DPN za državno cesto od priključka Šentrupert na avtocesti A1 Šentilj – Koper do priključka Velenje – jug ter izdelan DPN. Za MO Velenje bo izgradnja ceste pomenila boljšo prometno povezanost, kar bo povečalo razvojne možnosti občine na vseh področjih (Trajnostna urbana strategija ..., 2015).

V občini je urejenih 16,5 kilometrov kolesarskih povezav, za doseganje sklenjenosti mestnega kolesarskega omrežja pa je potrebno dopolniti sedem odsekov v skupni dolžini 3,5 kilometrov (Trajnostna urbana strategija ..., 2015). MO Velenje je kot partner v okviru Evropskega projekta Bicy – Cities and Regions of Bicycles, sofinanciran v okviru programa Srednja Evropa (Evropski sklad za regionalni razvoj - ESRR), vzpostavila brezplačen avtomatiziran sistem za izposajo mestnih koles. Cilj projekta je razvoj celostnega in trajnega načrtovanja kolesarske politike ter spodbujanje zdrave in okolju prijazne mobilnosti. Na voljo je 61 koles na 13-ih različnih lokacijah. Leta 2014 se je v sistem vključila tudi občina Šoštanj, tako da je možna izposoja in vračilo kolesa v obeh občinah (Trajnostna urbana strategija ..., 2015).

Od leta 2008 je v občini urejen brezplačen mestni in primestni javni avtobusni prevoz, imenovan Lokalci. Avtobus vozi po petih progah (po rdeči, rumeni, modri, zeleni in oranžni), ob katerih je 43 postajališč. Lokalci povezuje bivalna naselja s središčem mesta in primestnimi naselji Škale, Bevče, Lipje, Črnova, Pirešica in Vinska Gora. Cilj občinskega projekta je občanom ponuditi varen in okolju prijazen prevoz, prometno razbremeniti

središče mesta ter zmanjšati onesnaževanje zraka z uporabo sodobnih manjših avtobusov z nizkimi emisijami. Storitev je podprta tudi z brezplačno aplikacijo LokalC GUTS, ki informira uporabnike o točnih prihodih avtobusov, nastala pa je v okviru projekta GUTS (Green Urban Transport System). Aplikacija je povezana tudi s sistemom BICY, s katero lahko preverimo koliko koles je na voljo na posamezni BICY postaji.

5 RAZVOJ TURIZMA KOT GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Velenje kot mlado mesto nima dolgoletne tradicije in prakse v turizmu in za turizem postaja zanimivo šele v zadnjih letih, saj so se z ekološko sanacijo ustvarile razmere za razvoj nove gospodarske panoge, turizma. Premogovništvo in predelovalna industrija sta glavni gospodarski panogi mesta, ki sta imeli glavno vlogo pri nastajanju mesta in to se odraža tudi v razvoju turizma in sedanji turistični ponudbi mesta. Najpomembnejšo vlogo pri razvoju turizma ima sama občina, ki industrijsko identiteto mesta sprejema in jo poskuša povezati v turistično ponudbo.

Organizacijsko strukturo turističnega gospodarstva vsakega mesta oziroma turistične destinacije lahko delimo na profitno in neprofitno ter na javno in zasebno. V analizi, ki jo je izvedla Projektna skupina Fakultete za turistične študije Portorož – Turistice (2009), izbrana na javnem razpisu MOV za pripravo Strategije razvoja turizma v MO Velenje 2009 - 2013, ugotavljajo, da sta oba sektorja, javni in zasebni, uravnoteženo razvita, pri čemer je neprofitni sektor bolj programsko usmerjen, profitni pa kapitalsko oziroma infrastrukturno.

5.1 STRUKTURA TURISTIČNEGA GOSPODARSTVA V MESTNI OBČINI VELENJE

5.1.1 Deležniki v turizmu – javni sektor

Turistično informacijski center Velenje – TIC

Najpomembnejši organ občine, ki skrbi za razvoj turizma v Velenju, je Urad za razvoj in investicije, katerega del je Turistično informacijski center Velenje. TIC ima sedež v Vili Bianci, prenovljeni leta 2010, pred tem pa je center deloval v prostorih Rdeče dvorane. TIC koordinira in organizira naloge s področja turizma, skrbi za pripravo in izvedbo strategije razvoja turizma v občini, spremlja izvedbo ukrepov razvojnih smernic, izvaja programe za pospeševanje razvoja turizma, spremlja statistiko obiskanosti mesta, organizira vodene ogleda po mestu ter informira turiste (Mestna občina Velenje, 2016). V TIC-u prav tako organizirajo vodene ogleda Vile Bianche, kjer oddajajo poslovne prostore ter izvajajo poročne obrede.

V letu 2015 se je Velenje pridružilo 15-im slovenskim destinacijam v program, imenovan Zelena shema slovenskega turizma, ki si prizadeva za pospešeno uvajanje trajnostnega razvoja turizma. Prav tako je Mestna občina Velenje – Tic partner v projektu Mreža postajališč za avtodome po Sloveniji (MPZA), katere cilj je vzpostaviti mrežo postajališč s standardizirano oskrbo. Intenzivno sodelujejo z različnimi ponudniki (Turistično zvezo Velenje, Festivalom Velenje, Mladinskim centrom Velenje, Rdečo dvorano, hotelirji in drugimi) in skupaj z njimi oblikujejo turistične ponudbe za različne ciljne skupine ter se

predstavljajo na različnih sejnih in dogodkih po Sloveniji in tujini (Ljubljana, Zagreb, Stuttgart).

Kot vidimo v spodnji preglednici je obisk TIC-a dober, narašča predvsem število tujih gostov.

Preglednica 5: Enodnevni obiskovalci TIC (Enodnevni obiskovalci Velenja, 2016).

Leto	Domači obiskovalci	Tuji obiskovalci	Skupaj
2012	26.530	2.137	28.667
2013	22.237	3.246	25.483
2014	20.901	2.768	23.669
2015	23.670	4.589	28.238

Festival Velenje

Leta 2008 je občina sprejela Odlok o ustanovitvi javnega zavoda z imenom Festival Velenje. Zavod povezuje in organizira vrsto kulturnih prireditev: gledaliških, glasbenih, kongresnih, sejmskih in mnogih drugih. Je organizator Pikinega festivala in drugih prireditev, s katerimi nudi pogoje in spodbuja razvoj na področju umetnosti polprofesionalnih in profesionalnih dejavnosti v občini. Povezuje javne zavode, zveze in društva, ki so financirani s strani občine ter sodeluje z drugimi institucijami (Festival Velenje, 2016). Festival Velenje ima sedež v Domu kulture Velenje zgrajenem leta 1959, ki je delo arhitekta Otona Gasparija. Zavod je pomemben del turistične ponudbe v Velenju, saj je Pikin festival najbolj obiskan družinski festival v Sloveniji, ki ga v enem tednu obiše več kot 100.000 obiskovalcev in je organiziran že 26 let zapored. Pikin festival je najprepoznavnejša blagovna znamka v Sloveniji na področju otroške prireditvene dejavnosti.

Muzej Velenje

Muzej Velenje ima svoj sedež na Velenjskem gradu, ki ga zgodovinski viri prvič omenjajo leta 1270, današnje podobo pa je dobil v 16. stoletju. Po drugi svetovni vojni je grad prešel v družbeno premoženje in je propadal do leta 1957, ko je velenjski premogovnik ustanovil Muzej slovenskih premogovnikov, ki je svoje prostore dobil na gradu. Danes muzej pokriva območje treh občin, in sicer Velenja, Šoštanja in Šmartnega ob Paki. Na gradu je 11 stalnih zbirk, poleg teh pa spada pod okrilje muzeja Velenje tudi Muzej usnjarstva v Šoštanju, Grilova in Kavčnikova domačija ter spominski sobi v Topolšici in na Graški Gori.

Mladinski center Velenje, kultura in izobraževanje

Javni zavod Mladinski center Velenje, kultura in izobraževanje, financiran s strani občine, je logistično in funkcionalno središče za mlade na področju izobraževanja in kulturnih

dejavnosti, poleg tega pa vodi tudi Mladinski hotel Velenje, ki je bil popolnoma prenovljen leta 2010. Mladinski center je aktivno vključen v koordinacijo prireditev in ostalih aktivnosti v občini, predvsem izvajajo servisne dejavnosti (avdio, video, lučna tehnika), delujejo na področju turizma (z vodstvom Mladinskega hotela) in izvajajo aktivnosti na območju jezer (predvsem se ukvarjajo z dvigom kakovosti turistične pondbe).

5.1.2 Deležniki v turizmu – zasebni sektor

Gospodarska sistema, ki zaposlujeta polovico aktivnega prebivalstva v občini ter hkrati močno vplivata na razvoj turizma v Velenju, sta Skupina Premogovnik Velenje in Skupina Gorenje. Poleg teh dveh je z neposrednim razvojem turizma povezanih devet nastanitvenih objektov različnih tipov (hoteli, penzioni, turistična kmetija, prenočišče, gostišče, planinski dom in kamp) ter ostala gostinska ponudba.

Skupina Premogovnik Velenje in Skupina Gorenje

Skupina Premogovnika Velenje je sestavljena iz Premogovnika Velenje kot matične družbe inhčerskih podjetij HTZ Velenje, PV Invest (ki je tudi večinski lastnik Turistično rekreacijskega centra Golte), RGP ter organizacijsko enoto Center starejših Zimzelen Topolšica. Premogovnik Velenje je pomemben gospodarski sistem v Velenju, ki je posredno in neposredno vplival na razvoj dosedanjega turizma v Velenju. Posredno z nastankom jezer, neposredno pa s hčerskim podjetjem Gost ter ustanovitvijo Muzeja premogovništva Slovenije. Podjetje Gost je 1. junija 2016 prevzelo hčersko podjetje Gorenja, Gorenje Gostinstvo.

Jezerca – Škalsko, Velenjsko in Družmirsko – so nastala kot posledica izkopavanja lignita. S sanacijo ugrezninskega območja je območje jezer postalo privlačno za rekreacijske in turistične namene. Sanacija je potekala v več fazah, sanirana območja pa so dobila novo namembnost. Večinoma so na saniranem območju kmetijska zemljišča s prevladujočimi travniki in njivami, rekreacijsko-turistična zemljišča ter stavbna zemljišča. Novo namembnost so dobili opuščeni objekti premogovnika na območju jaška Škale, dodani so bili tudi novi objekti, namenjeni izobraževanju, kjer ima sedež Medpodjetniški izobraževalni center. Premogovnik Velenje je prav tako lastnik Avtokampa Jezero, edinega kampa v občini, ki se nahaja tik ob Velenjskem jezeru. Premogovnik ne upravlja s kampom, temveč ga oddaja v najem. Odprt je od 1. aprila do 31. oktobra, ponuja pa sto opremljenih parcel z elektriko ter mobilne hiške.

Muzej premogovništva Slovenije je bil ustanovljen leta 1999 in od takrat ga je obiskalo že več kot 410.000 obiskovalcev. Muzej se nahaja 160 metrov pod zemljo in prikazuje delovanje premogovništva skozi čas z 18-imi različnimi scenami iz življenja in dela rudarjev.

Za Velenje ima velik pomen, saj prikazuje osnovno gospodarsko dejavnost, zaradi katere je mesto kot tako tudi nastalo.

Skupino Gorenje sestavlja poleg krovne družbe Gorenje d.d. 76 družb (57 v tujini in 19 v Sloveniji), od tega jih ima devet svoj sedež v Velenju (Letno poročilo skupine ..., 2016). Podjetje z največ zaposlenimi v gostinstvu ter raznovrstno gostinsko ponudbo v občini je hčerinsko podjetje Gorenja, Gorenje Gostinstvo, ki je tesno povezano s samim nastankom Gorenja, saj je nastalo zaradi potrebe po organizirani prehrani med delom. Danes pripravljajo malice za vse zaposlene v poslovnem sistemu Gorenje in v drugih podjetjih, v restavraciji Gaudeamus in jedilnici Medpodjetniškega izobraževalnega centra Velenje pa pripravljajo hrano za dijake in študente. Gorenje Gostinstvo upravlja tudi z Restavracijo pod Jakcem in Restavracijo DK. Restavracija DK ali nekdanji Delavski klub obratuje od same izgradnje mesta. Danes kot klasična restavracija, nekdanj pa je bil to prostor druženja, kjer so se rudarji srečevali po delu. Arhitekturo Delavskega kluba je zasnoval Oton Gaspari, zgrajen pa je bil leta 1959.

Podjetje Gost je bilo ustanovljeno leta 1991 in je pomemben nosilec gostinske ponudbe v Velenju, z junijem 2016 pa je postalo podjetje del Gorenje Gostinstva. Del Gosta je Restavracija Jezero, ki je locirana v bližini Velenjskega jezera. Poleg Restavracije Jezero je pod okriljem Gosta tudi Okrepčevalnica Arkada, Gostilnica pri Knapu in Okrepčevalnica NOP.

Gorenje je pred propadom rešilo in restavriral Vilo Herberstein, zgrajeno okrog leta 1900, ki se uvršča med najbolj ohranjene primestne vile v Sloveniji. Gostišče nudi prenočišča in vrhunsko gostinsko ponudbo, katere vodja je Andrej Kuhar, prvi Slovenec, ki je v dveh nemških restavracijah šestkrat zapored osvojil Michelinovo zvezdico. Gorenje Gostinstvo upravlja tudi s prvim hotelom v Velenju, Hotelom Paka, zgrajenim leta 1961, čigar arhitekturo je zasnoval Stanko Rohrman. Hotel Paka je poslovno – konferenčni hotel, kategoriziran s štirimi zvezdicami in ima 53 sob ter šest konferenčnih prostorov. Hotel ima lastno slaščičarno, kavarno in savne.

5.2 PRENOČITVENE ZMOGLJIVOSTI

V občini je naštetih 10 prenočitvenih objektov, ki skupaj nudijo 314 ležišč. Od tega so trije hoteli, in sicer Hotel Paka (Gorenje Gostinstvo d.o.o.), Hotel Razgoršek (v zasebni lasti) ter Mladinski hotel Velenje (del zavoda Mladinski center Velenje), ki skupaj nudijo 203 ležišča. Ostalih šest prenočitvenih objektov nudi skupaj 111 ležišč. Hotela Paka in Razgoršek sta klasificirana s štirimi zvezdicami. Ob Velenjskem jezeru se nahaja Kamp Jezero, ki sprejme do 400 gostov, obratuje pa od začetka aprila do konca oktobra. V občini je kar nekaj turističnih kmetij, vendar samo Turistična kmetija Tuševo nudi prenočišča.

Preglednica 6: Prenočitvene zmogljivosti v občini (Prenočitvene zmogljivosti ..., 2016).

Nastanitveni objekt	Število sob	Število ležišč
Hotel Paka	53	96
Vila Herberstein	7	14
Hotel Razgoršek	30	51
Mladinski hotel Velenje	17	58
Prenočišče Mraz	4	12
Garni penzion Reich	8	15
Gostišče Hartl	7	17
Turistična kmetija Tuševo	3	9
Avtokamp Jezero	80 kampirnih mest, 4 mobilne hišice	Sprejme do 400 gostov

Preglednica 7: Število nočitev v hotelih (Almanah občin ..., 2012, 2013, 2014, 2015).

Nastanitveni objekt		2011	2012	2013	2014
Hotel Paka	Domači	1.612	1.655	1.782	906
	Tuji	8.028	8.171	8.489	9.893
	Skupaj	9.640	9.826	10.271	10.799
Hotel Razgoršek	Domači	890	373	1.155	308
	Tuji	1.643	3.757	3.709	3.629
	Skupaj	2.533	4.130	4.864	3.937
Mladinski hotel Velenje	Domači	773	1.172	718	928
	Tuji	1.615	1.445	1.332	1.743
	Skupaj	2.388	2.617	2.050	2.671

Z obdelavo podatkov, navedenih v Almanahu občin Velenje, Šoštanj in Šmartno, letnik 2015, smo izračunali zasedenost prenočitvenih objektov. Hotel Paka je v letu 2014 imel 31,5 % zasedenost, Hotel Razgoršek 21,2 % zasedenost in Mladinski hotel 12,6 % zasedenost. Po podatkih sodeč zaenkrat ni potrebe po izgradnji novih prenočitvenih objektov. Pomembno je poudariti, da večina gostov, ki so prenočili v Velenju, ni obiskala Velenja zaradi priložnostnih dejavnosti, ampak je njihov prihod povezan s poslovnimi obiski (predvsem Hotel Paka in Hotel Razgoršek) in z različnimi dogodki v občini – športnimi, izobraževalnimi in kulturnimi (gosti Mladinskega Hotela Velenje).

5.3 GOSTINSKA PONUDBA

Poleg Gorenje Gostinstva, ki vodi devet restavracij in okrepčevalnic, je v Velenju veliko zasebnikov, ki uspešno delujejo že vrsto let. Eno izmed teh je podjetje Presta Prestiž, ustanovljeno leta 1991, ki ima danes preko 50 zaposlenih, deluje pa v Velenju in Šoštanju. Pričeli so s proizvodnjo in prodajo pekovskih izdelkov, nato pa so svojo dejavnost razširili na področje gostinstva in trgovine. V Velenju obratujeta dve njihovi restavraciji, Restavracija Kolodvorska in Pivnica Zoro, ter kavarna Presta Center. Nabor prehrabnenih obratov v občini je pester, prevladujejo klasične restavracije in gostilne ter picerije. Med obrate s posebno ponudbo lahko uvrstimo Kitajsko restavracijo Pekinško mesto, Gostišče Sonce s tipično makedonsko kuhinjo, Okrepčevalnico Nostalgija, ki nudi jedi z žara na oglje, in Vilo Herberstein, edino restavracijo v občini z vrhunsko gostinsko ponudbo.

Preglednica 8: Gostinska ponudba v občini.

Restavracije in gostišča	
Skupina Gorenje: Gorenje Gostinstvo d.o.o. Gost. d.o.o.	Restavracija DK, Restavracija pod Jakcem, Vila Herberstein, Restavracija Hotela Paka, Restavracija Gaudeamus Restavracija jezero, Arkada, Gostilnica pri Knapu
Ostali zasebniki	Gostilnica Bianca Gurmanca, Pivnica Zoro, Restavracija Kolodvorska, Restavracija Orange, Oštarija Popolna skleda, Gostilna Verdelj, Restavracija in picerija La Donna, Gostilna Pri Brigiti, Kitajska restavracija Pekinško mesto, Gostilna Sonce, Gostilna Verdelj, Picerija Velun, Picerija Kovač, Picerija Picadilly, Picerija Basilica, Gostilna Hren, Gostilna Cencelj, Gostišče Hartl
Okrepčevalnice	
Premogovnik Velenje: Gost d.o.o.	Okrepčevalnica NOP
Ostali zasebniki	Mladost, Okrepčevalnica Nostalgija, Okrepčevalnica Ribiški dom, Carlos, McDonalds Velenje, Manager
Turistične kmetije	
Ostali zasebniki	Turistična kmetija Tuševo, Gostišče Volk, Kmetija Karničnik, Izletniška kmetija Lamperček

6 OCENA RAZVOJNIH MOŽNOSTI TURIZMA

6.1 SWOT ANALIZA

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - bogata kulturna dediščina - naravne danosti - večnamenskost Velenjskega jezera (raznolikost obale - južni del namenjen turizmu, vzhodni del rezervat) - športna infrastruktura (stadion, bazen, tenis igrišča, peš poti ob jezeru) in obstoječi športni klubi - veliko število obstoječih tradicionalnih prireditev ter festivalov (Pikin festival, Skok čez kožo, Kunigunda in mnoge druge prireditve) - izkušnje in reference v organizaciji velikih dogodkov (kulturne, izobraževalne, kongresne, športne prireditve) - velika uspešnost občine pri pridobivanju evropskih sredstev - SAŠA regija, skupno trženje turistične ponudbe - brezplačne mobilnostne storitve v občini (Bicy in Lokalc) - dobro stanje okoljskih parametrov - raznolikost prenočitvenih turističnih zmogljivosti (hoteli nižjega in višjega cenovnega ranga, kamp) - obstoječe tematske pohodniške in kolesarske poti (Šaleška planinska pot, Poti Škrata Bisera, Pozojeva grajska pot ...) 	<ul style="list-style-type: none"> - slaba prometna povezava Velenja z avtocesto in sosednjimi regijami - neobstoječi parkirni režim za turistične avtobuse - neskljeno kolesarsko omrežje - omejen prostorski razvoj zaradi omejitev s strani pridobivalnega prostora Premogovnika Velenje - slaba promocija in trženje kraja, premajhna prepoznavnost mesta, premalo dodelana marketinška strategija - premajhno število obstoječih turističnih kmetij - neizkoriščene turistične nočitvene zmogljivosti - slabo sodelovanje med turističnimi ponudniki - premajhna ponudba turističnih paketov in celovite turistične ponudbe - neizstopajoča gostinska ponudba (izjema je Vila Herberstein) - Termoelektrarna Šoštanj kazi krajinsko sliko – moteče pri razvoju kopališkega turizma na jezeru
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - razvoj mestnega turizma - materialna in nematerialna industrijska dediščina (premogovništvo in energetika) - razvoj in nadgraditev dejavnosti ob jezerih - razvoj športnega turizma - razvoj podeželskega turizma - arhitektura: modernizem - mesto v parku - povezava z okoliškimi turističnimi subjekti v SAŠA regiji in ponudbo okoliških termalnih zdravilišč - uskladitev turističnih ponudnikov, trženje pod eno blagovno znamko - preoblikovanje TIC-a v javni zavod za aktivno trženje in oblikovanje turistične destinacije in produktov 	<ul style="list-style-type: none"> - nizka kupna moč domačih turistov - konkurenca - zapleteni in dolgotrajni administrativni postopki za pridobitev gradbenih dovoljenj ter potrebnih soglasij (predvsem dolgotrajni postopki za pridobivanje dovoljenj in soglasij s področja varstva okolja) - odvisnost gospodarstva, vezanega na turistično ponudbo dveh velikih sistemov, Skupine Gorenje in Premogovnika Velenje - časovna nedorečenost izvedbe in pomanjkanje politične podpore za tretjo razvojno os - pomanjkanje finančnih virov za izvajanje okoljskih projektov (ugrezninsko območje pri jezerih) - neprivlačno poslovno okolje za tuje neposredne investicije

6.2 OCENA S POMOČJO KAZALNIKOV

Turizem in gospodarski razvoj sta povezana, saj turizem predstavlja posledico in hkrati dejavnik gospodarskega razvoja. Turizem kot pomemben gospodarski dejavnik s svojo aktivnostjo vključuje vrsto dopolnilnih dejavnikov in ima pozitiven vpliv na gospodarske procese, kar posledično pripelje k večji stabilnosti in razvoju gospodarstva. Kot družbenoekonomski pojav, turizem nastane kot posledica gospodarskega razvoja, in sicer šele takrat, ko ljudje zadovoljijo svoje primarne potrebe in imajo možnost zadovoljiti tudi sekundarne potrebe (Radikon, 2003).

Po celem svetu se je turizem razvil v enega pomembnejših stebrov gospodarstva, ki ima marsikje ravno zaradi svoje intenzivnosti negativne posledice na okolje in družbo. Kot odgovor na masovni turizem se je razvil koncept trajnostnega ali vzdržnostnega turizma, ki mora spoštovati družbeno kulturno identiteto kraja, optimizirati uporabo okoljskih virov in zagotavljati dolgoročno gospodarjanje ter družbeno ekonomske koristi. Za doseganje tega je potrebno zadostno informiranje vseh ključnih udeležencev ter stalno sodelovanje le teh (Galič, 2013).

Strategija EU opredeljuje tri glavne cilje trajnostnega razvoja v turizmu (Tourism Sustainability Group, 2007): gospodarsko blaginjo (sposobnost preživetja in zagotavljanja dolgoročne konkurenčnosti turističnih podjetij in destinacij, kakovostne zaposlitve), varstvo okolja in narave (zmanjšanje onesnaženosti in zagotovitev, da ne pride do poslabšanja kakovosti okolja, ohranjanje kulturnega bogastva in biotske pestrosti) ter družbeno pravičnost in kohezijo (kakovost življenja v turistični destinaciji se mora povečati, lokalne skupnosti morajo biti vključene v načrtovanje in upravljanje destinacije).

6.2.1 Opredelitev in vrste kazalnikov

Kazalnik ali indikator je izpovedna spremenljivka, pridobljena iz dveh ali več podatkov (Radej, 1999), ali kot ga definira Slovar slovenskega knjižnega jezika: »napoveduje ali kaže stanje ali nakazuje razvoj česa«. Kazalnik nam pokaže, kje smo pri doseganju cilja, kako naj nadaljujemo, in če sistem, ki smo ga vzpostavili, dobro deluje. Če so kazalniki pravilno nastavljeni, nas opozorijo na težavo, še preden ta nastane, in nam pomagajo do odgovora in načina ukrepanja, da do težave ne pride (Hart, 2002).

Vsak kazalnik naj bi izpolnjeval naslednje kriterije (Seljak, 2000):

- občutljivost za spremembe v času in prostoru,
- občutljivost za spremembe med posameznimi skupinami v družbi,
- obstoj referenčnih oziroma mejnih vrednosti,
- združljivost in možnost uporabe ustrezne pretvorbe podatkov,
- relativno preprosto zbiranje in uporabo podatkov,
- nepristranskost.

V preteklosti se je turistični razvoj meril predvsem v kontekstu ekonomskih kazalnikov, npr. bruto domačega proizvoda, ki ga prinaša turizem, stopnja rasti obiskovalcev, stopnja zasedenosti turističnih kapacitet itd., vendar je za celovit pregled potrebno v koncept vključiti tudi okoljske in socialno kulturne kazalnike. Problem le teh je v težavnosti merjenja, in sicer v njihovi nezmožnosti prikazovanja osnovnih pojavov v denarni enoti (Radikon, 2003). Do danes je razvitih kar nekaj modelov indikatorjev, s katerimi merimo razvoj vzdržnostnega turizma, kjer morajo biti upoštevane tri glavne komponente: okoljske, ekonomske in socialno kulturne. Vsi kazalniki naj bi temeljili na podatkih, zbranih s strani statističnih uradov, kajti ti omogočajo nepristranskost.

Kazalnik je uporaben takrat, kadar obstaja način za njegovo merjenje. Ločimo med kvantitativnim in kvalitativnim/normativnim merjenjem (Indicators of sustainable ..., 2004):

1. kvantitativno merjenje je uporabno, kadar je možno pridobivanje podatkov skozi različna časovna obdobja, ki se nanašajo na:

- neobdelane podatke (npr. letno/mesečno število turistov),
- razmerja (npr. razmerje med turisti in lokalnim prebivalstvom),
- deleže (npr. odstotek lokalnega prebivalstva z višjo izobrazbo).

2. kvalitativno/normativno merjenje se nanaša na:

- kategorijske kazalnike (opisujejo stanje v ocenah, npr. kakovost površinskih vodotokov),
- normativne kazalnike (povezani so z obstojem določenih elementov turističnega delovanja, npr. obstoj strategije razvoja turizma, DA ali NE vprašalniki vrednotenja, itd.),
- nominalni kazalniki (ki so na pomembnih označbah, npr. Modra zastava na plažah, ki temelji na neodvisnem seznamu vprašanj ter plažnega upravljanja in varnosti),
- kazalniki na podlagi mnenj (ankete).

V nalogi bomo obravnavali kazalnike, ki so najprimernejši za ugotavljanje trendov razvoja turizma v MO Velenje. Kazalnike smo izbrali s pomočjo že obstoječih modelov:

- Model Radikon: Merjenje trajnostnega turističnega razvoja. V okviru magistrskega dela je leta 2003 Anuška Radikon oblikovala indikatorje trajnostnega turističnega razvoja, pri katerih so vključena vsa tri glavna področja (ekonomsko, okoljsko in socialno kulturno). Upoštevani so objektivni in subjektivni dejavniki razvoja, zaradi pomanjkljive baze podatkov je razvila 100 subjektivnih indikatorjev (merjenje zadovoljstva obiskovalcev) na okoljskem in socialno kulturnem področju.
- Model UNWTO (angl. *United Nations World Tourism Organisation*): Indikatorji trajnostnega turističnega razvoja. Model UNWTO (Indikatorji trajnostnega turističnega razvoja) je izdelala Svetovna turistična agencija. Vodič je eno kompleksnejših in

najpomembnejših del na področju trajnostnega razvoja turizma in je namenjen upravljalcem in vsem deležnikom razvoja turizma ter služi kot podlaga za oblikovanje sistema kazalnikov.

- Model VISIT: Osnovni indikatorji trajnostnega razvoja turističnih destinacij. VISIT iniciativa je nastala leta 2004 s finančno podporo Evropske unije v okviru programa LIFE. Izdelali so krajši seznam ključnih indikatorjev, ki so uporabni za vse destinacije, preizkusili pa so jih v desetih evropskih mestih.
- Model EEA (angl. European Environmental Agency): Okoljski indikatorji. Evropska agencija za okolje (EEA) je izdelala sistem dvajsetih osnovnih indikatorjev, ki bi jih države Evropske unije uporabile za hitro oceno turističnega razvoja na vseh ravneh: lokalni, regionalni in nacionalni. Državam naj bi model služil kot osnova načrtovanja turizma in pri izvajanju statistike turizma.

6.2.2 Izbrani kazalniki za merjenje turističnega razvoja v MOV

Izdelali smo sistem 23-ih kazalnikov (v prilogi), s pomočjo katerih prikažemo trenutno in preteklo stanje izbranih sestavin. S kazalniki želimo potrditi hipotezo, da ima Velenje potencial pri razvoju turizma. Določene kazalnike smo prevzeli iz obstoječih modelov, predstavljenih v prejšnjem poglavju, nekatere pa smo izdelali sami glede na potrebe. S pomočjo kazalnikov lahko razberemo trende razvoja turizma in interpretacijo le teh uporabimo kot osnovo pri nadaljnji izdelavi scenarija. Večina raziskovalcev meni, da samo objektivni kazalniki niso dovolj dobra podlaga za napovedovanje trendov, zato smo kot dodatno subjektivno metodo opravili intervjuje s šestimi deležniki, ki vplivajo posredno in neposredno na razvoj turizma v občini.

Kazalniki so razdeljeni na ekonomske, okoljske in socialno kulturne. Osredotočiti smo se morali na kazalnike, za katere smo lahko pridobili podatke. Ugotovili smo, da se pojavljajo težave že pri pridobivanju podatkov za kazalnike, ki jih predstavljeni modeli smatrajo za enostavne objektivne kazalnike, tako s strani občine kot Statističnega urada Republike Slovenije. Vendar je v primeru Velenja to razumljivo, saj občina prepoznava in se intenzivneje ukvarja s turizmom šele nekaj zadnjih let, zato je baza podatkov pomanjkljiva. Prav tako ni izdelane strategije razvoja turizma oziroma je ta že zastarana. Če izvzamemo gostinsko dejavnost v občini, turizem trenutno ne prispeva dosti k BDP občine. Zaradi tega nismo uporabili tipičnih ekonomskih kazalnikov, kot sta delež BDP turistične dejavnosti v celotnem BDP ali stopnja rasti BDP turistične dejavnosti, s katerima načeloma prikažemo razvoj in pomen turizma v destinaciji.

Izbrane kazalnike smo izdelali na podlagi:

- statističnih podatkov SURS-a pridobljenih na portalu SI-STAT,
- letnih poročil: Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstva za notranje zadeve Policija, Agencije Republike Slovenije za okolje, Inštituta za ekološke raziskave ERICo, Komunalnega podjetja Velenje, MOV, Mestne občine Ljubljana ter javnih zavodov (Festival Velenje, Muzej Velenje),
- podatkov, naročenih pri Agenciji Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (Poslovni register),
- arhiva MOV in TIC Velenje,
- Almanahov občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki,
- spletnih strani vseh namestitvenih obratov ter muzejev v občini.

Izbrani kazalniki

Preglednica 9: Izbrani ekonomski, okoljski in socialno kulturni kazalniki.

Št.	Kazalnik	Pojasnilo
Ekonomski kazalniki		
1.	Število turističnih kapacitet	Število ležišč v hotelih in podobnih obratih ter v kampu.
2.	Število nočitev po letih	Število nočitev domačih in tujih gostov.
3.	Število nočitev po mesecih	Število nočitev domačih in tujih gostov v različnih časovnih obdobjih (mesečno, letno). Iz podatkov lahko razberemo sezonsko naravnost.
4.	Povprečna dolžina bivanja turistov	Povprečno število dni bivanja turistov tekom obiska destinacije.
5.	Stopnja zasedenosti turističnih kapacitet	Zasedenost hotelov v občini, izražena v številu nočitev in odstotkih po različnih letih.
6.	Finančna sredstva, ki jih MOV nameni TIC-u	Finančna sredstva izražena v evrih in razčlenjena po namembnosti.
7.	Primerjava prejetih finančnih EU sredstev v MO Velenje z MO Ljubljana	Finančna sredstva izražena v evrih po viru prejetih evropskih sredstev.

Se nadaljuje

Nadaljevanje preglednice 9

Št.	Kazalnik	Pojasnilo
8.	Poslovne enote in število zaposlenih na področju gostinstva	Število poslovnih enot in število zaposlenih v vseh poslovnih enotah na področju gostinstva, ki nudijo strankam pripravo obrokov, pijač in/ali prenočišča. Sem ne spadajo enote, ki nudijo najem nastanitvenih zmogljivosti za daljši čas (kot začasno ali stalno bivališče).
9.	Turistične kmetije	Število turističnih kmetij po enotah in vrsti ponudbe.
Okoljski kazalniki		
10.	Raba prostora v MOV	Primerjava namenske in dejanske rabe prostora, klasificirane po petih vrstah območij (stavbna zemljišča, kmetijska zemljišča, gozd, vode, druga zemljišča), območja izražena v hektarjih in odstotkih.
11.	Območja varovanja narave in naravne vrednote	Območja naravnih vrednot, razdeljena po tipu varovanja in enotah (število enot).
12.	Kakovost vodotokov v občini	Kakovost vodotokov v občini po letih, kakovostnih razredih in mestu vzorčenja. Kakovost vodotokov je izražena po metodologiji, veljavni do leta 2002, da je mogoča primerjava.
13.	Dimenzije Velenjskega, Škalskega in Družmirskega jezera	Podatki o površini in globini jezer po letih.
14.	Analiza vode Velenjskega jezera	Ugotavljanje primernosti jezerske vode za kopanje. V času kopalne sezone se izvajajo meritve parametrov vode, določenih z Uredbo o upravljanju kakovosti kopalnih voda.
15.	Kakovost zraka	Število preseganj mejnih koncentracij vrednosti delcev PM ₁₀ in žveplovega dioksida ter ciljnih in opozorilnih koncentracij vrednosti ozona.
16.	Kakovost pitne vode v Šaleški dolini	Število neskladnih vzorcev pitne vode. Nadzor izveden v skladu z zahtevami Pravilnika o pitni vodi.
17.	Uporaba javnega transporta (Lokalc)	Letno število potnikov, ki uporabljajo javni mestni potniški promet (Lokalc).

Se nadaljuje

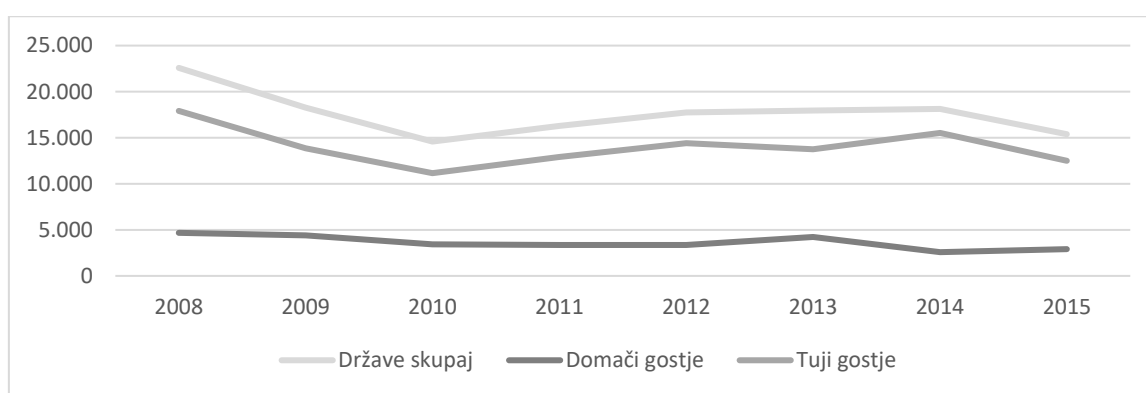
Nadaljevanje Preglednice 9

Št.	Kazalnik	Pojasnilo
Socialno kulturni kazalniki		
18.	Primerjava med skupnim številom prebivalcev, delovno aktivnimi prebivalci in registriranimi brezposelnimi osebami	Primerjava izražena v absolutnem številu in odstotkih.
19.	Primerjava dosežene izobrazbe delovno aktivnega prebivalstva v MOV s slovenskih povprečjem	Primerjava izobrazbene strukture delovno aktivnega prebivalstva, izražena v absolutnem številu ter odstotkih.
20.	Razmerje med številom nočitev tujih in domačih gostov	Razmerje, izraženo v odstotkih.
21.	Dostopnost informacij	Ocena virov informacij glede na lokacijo (splet, točke interesa po mestu) in kvaliteto vira. Vrednoteno z oceno (od 1 – zelo slabo do 5 – odlično) po lastnih kriterijih.
22.	Število kulturnih prireditev	Število kulturnih prireditev v destinaciji, katerih organizator ali soorganizator je Festival Velenje.
23.	Število kaznivih dejanj	Število kaznivih dejanj na območju enote Policijske postaje Velenje ter celotne Slovenije, izraženo v absolutnem številu in odstotkih, ter število kaznivih dejanj na 10.000 prebivalcev na območju Policijske postaje Velenje in celotne Slovenije.

6.2.3 Interpretacija ekonomskih, okoljskih in socialno kulturnih kazalnikov

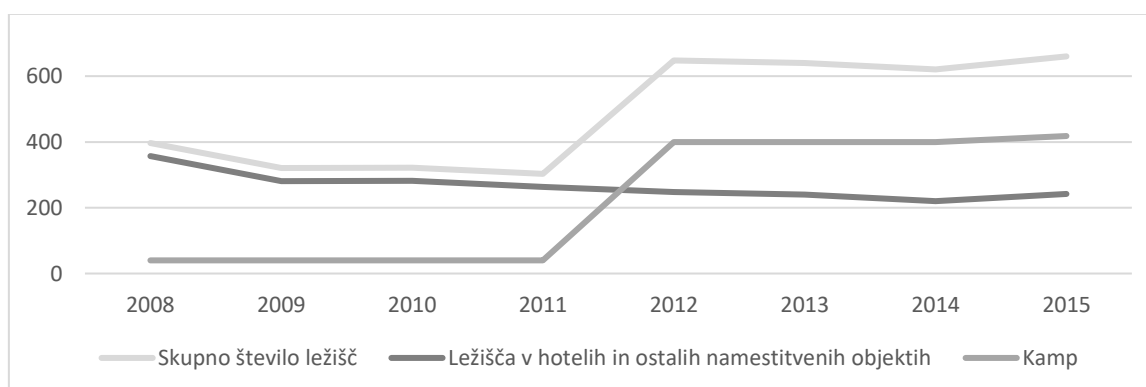
Pregled rezultatov ekonomskih kazalnikov

Pri pregledu ekonomskih kazalnikov ugotovimo, da je bilo v letu 2008 največ nočitev, to je 22.583. Leto 2008 je bilo izjemno tudi na nacionalni ravni, saj je bilo zabeleženih več kot 9 milijonov nočitev. V spodnjem grafu je jasno razvidno, da je v letu 2009 in 2010 število nočitev precej upadlo, predvsem število nočitev tujih gostov, kar lahko povežemo z gospodarsko krizo, saj je velik delež obiska tujih gostov poslovne narave, prav tako je Hotel Paka klasificiran kot poslovno-konferenčni hotel. Število domačih gostov je bilo v letu 2008 najvišje, leta 2011 pa najnižje. Velikih odstopanj pri številu nočitev ni.

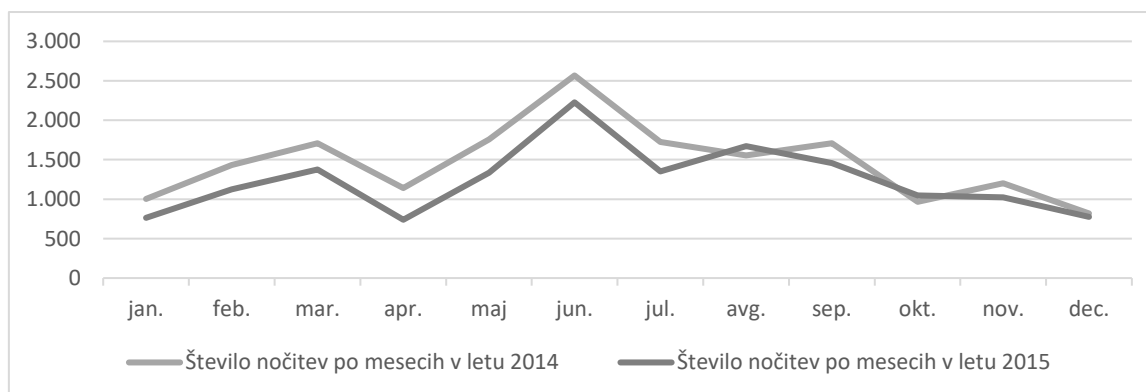
Slika 9: Število nočitev po letih v vseh namestitvenih objektih.

Kot vidimo v spodnjem grafu, skupno število namestitvenih objektov v občini narašča, glavno vlogo pri tem pa ima kamp, ki je v letu 2011 svoje kapacitete povečal kar za desetkrat. Sedaj sprejme 418 oseb. Gospodarska kriza je vplivala tudi na zasebnike, ki oddajajo sobe ali apartmaje. Od leta 2008 do 2014 je število teh upadalo, v letu 2015 pa se je stanje začelo izboljševati in število ležišč v občini narašča. Podatki o nočitvah in številu turističnih kapacitet po občinah so na voljo na SURS-u od leta 2008 naprej, tako da ne moremo preveriti in opazovati več deset letnega stanja.

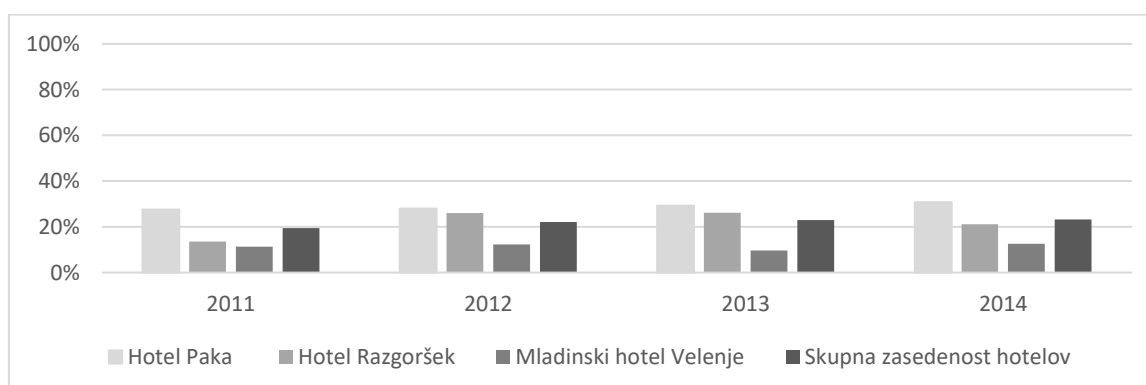
Slika 10: Število turističnih kapacitet v MOV.

Število prenočišč v mestu sicer upada, če izvzamemo kamp ob Velenjskem jezeru, stopnja zasedenosti hotelov pa počasi, vendar konstantno narašča. Hoteli so v različnih cenovnih rangih, kar je zagotovo dobro, saj je na ta način pokritih več ciljnih skupin. Povprečno število nočitev ob enem obisku se od leta 2011 do 2015 ne spreminja bistveno in niha od 2,06 do 2,46 dni. Po pregledanem gradivu in statističnih podatkih lahko turiste razdelimo na tri glavne skupine: turisti, katerih obisk je poslovne narave, turisti, ki se ustavijo in zadržijo v mestu dan ali dva na poti do končne destinacije, ter enodnevni turisti.

Slika 11: Število nočitev po mesecih v letu 2014 in 2015.

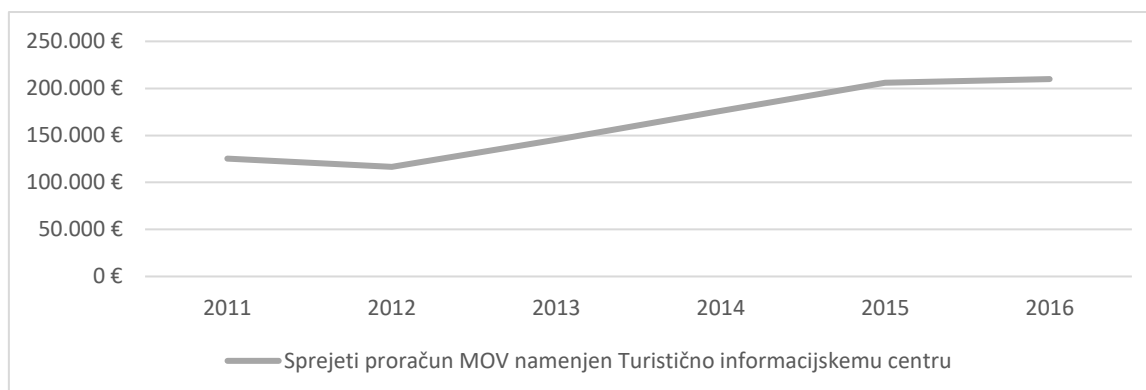
Podatke o stopnji zasedenosti turističnih kapacitet smo preverjali od začetka leta 2011 do konca leta 2014. Zasebniki, ki oddajajo sobe ali apartmaje, podatkov o številu nočitev niso želeli posredovati, na spletni strani Statističnega urada RS pa so objavljeni podatki o skupnem številu vseh nočitev in ne po posameznih enotah, tako da smo uspeli izračunati zgolj zasedenost hotelov, in sicer s pomočjo Almanahov občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki. Najbolj konstanten pri številu nočitev je Hotel Paka, katerega stopnja zasedenosti konstantno narašča. Narašča tudi skupna zasedenost hotelov. Leta 2011 je ta znašala 19,45 %, leta 2014 pa 23,26 %. Za trenutne potrebe število prenočič glede na zasedenost zadošča, ob intenzivnejšem razvoju turizma, bi bilo potrebno povečati kapacitete.

Slika 12: Stopnja zasedenosti hotelov od leta 2011 do 2014.

Spodnji graf prikazuje, da občina prepoznava turizem kot eno izmed potencialnih razvojnih dejavnosti. Od leta 2012 občina namenja vsako leto večjo vsoto Turistično informacijskemu

centru, kljub temu da se občinski proračun krči. Sorazmerno z večanjem proračuna se je razširila tudi dejavnost TIC-a. Poleg osnovnih dejavnosti sedaj organizirajo ali soorganizirajo Rokodelsko tržnico, Srednjeveški dan in ostale dogodke. V domeni TIC-a je tudi razvoj kolesarskega turizma, v katerega je začela občina vlagati sredstva v zadnjih dveh letih. Trenutno TIC deluje pod okriljem MOV, in sicer kot del Urada za razvoj in investicije, vendar bo prišlo do organizacijskih in vsebinskih sprememb, saj so v prvi polovici leta 2016 ustanovili javni Zavod za turizem Šaleške doline.

Slika 13: Sprejeti proračun MOV namenjen Turistično informacijskemu centru.

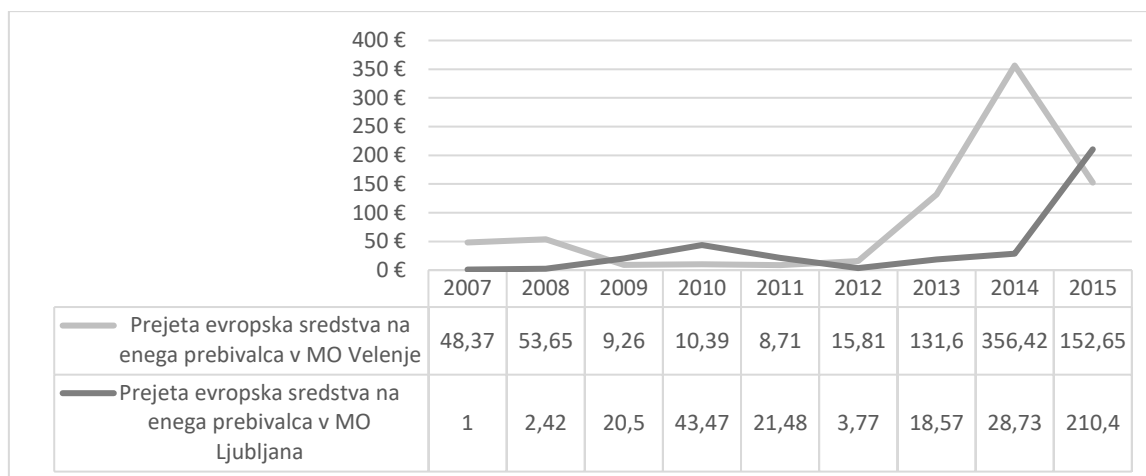
MOV je precej uspešna pri črpanju evropskih sredstev in aktivno deluje na tem področju od leta 2004. V ta namen je ustanovila projektno skupino, ki se danes imenuje Služba za razvojne projekte in gospodarstvo in deluje kot del Urada za razvoj in investicije. Tudi v Mariboru in Ljubljani, prav tako kot v MOV, imajo projektno skupino, ki skrbi za pridobivanje evropskih sredstev. Ustanovitev projektne pisarne se pozna predvsem pri večji uspešnosti črpanja evropskih sredstev. Občina je precej konstantna pri pridobivanju sredstev, največje odstopanje je v letu 2014, v katerem je občina prejela 11.714.955 € evropskih sredstev, katerih del je bil namenjen prenovi mestne promenade.

Leta 2015 je MO Velenje prejela priznanje Zlati kamen za razvojno najbolj prodorno občino v regiji med Koroško in Posavjem.

Slika 14: Prejeta sredstva iz državnega proračuna iz sredstev proračuna EU ter od drugih evropskih institucij.

Podatke o prejetih evropskih sredstvih smo primerjali z evropskimi sredstvi, ki jih je prejela MO Ljubljana. Iz podatka o prejetih sredstvih in števila prebivalcev v občinah smo izračunali višino prejetih sredstev na enega prebivalca. Občini se precej razlikujeta po številu prebivalcev, saj je imela MO Velenje je v 2. polletju leta 2015 32.736 prebivalcev, MO Ljubljana pa 287.347. Po prejetih sredstvih na prebivalca je MO Velenje uspešnejša.

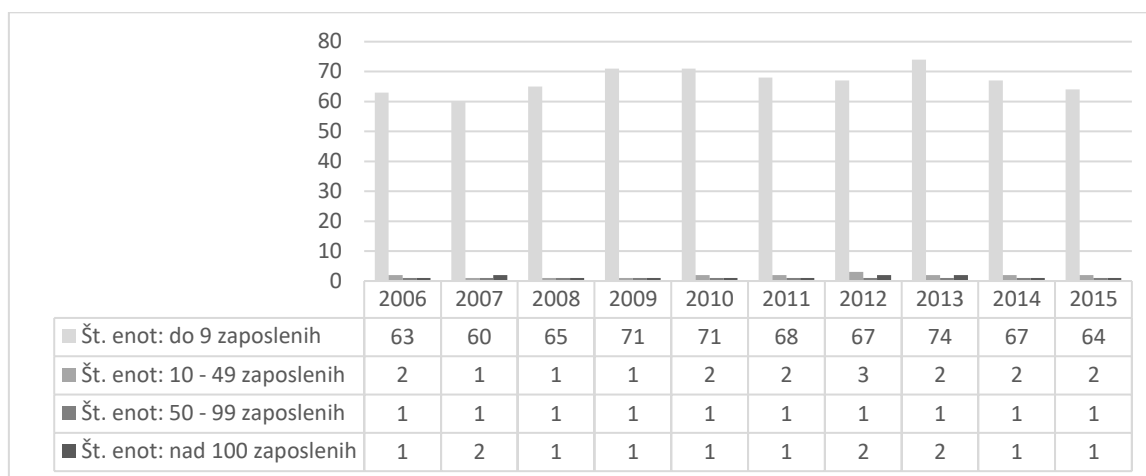

Slika 15: Primerjava prejetih evropskih sredstev na enega prebivalca v Mo Velenje in Mo Ljubljana.

S pomočjo evropskih sredstev je MO Velenje izvedla več kot 35 projektov. Eden izmed projektov, ki je trenutno aktualen, je Celostna prometna strategija, ki poteka v okviru Operativnega programa za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014-2020. Sprejeta strategija in izvajanje le te bosta doprinesla k razvoju urbane mobilnosti. S tem se bo izboljšala povezanost urbanih območij z zaledjem, zmanjšali se bodo prometni zastoji in povečala se bo prometna varnost. Vse to pa ima pozitiven vpliv na razvoj turizma v občini. V okviru evropskega projekta ATRIUM (Arhitekturni ostanki totalitarnih režimov XX° stoletja), zaključenega v letu 2013, so raziskovali in pripravljali podlage za trženje arhitekture, nastale v prejšnjem komunističnem sistemu. V projekt ATRIUM je bilo vključenih 18 partnerjev iz 11-ih držav. V okviru projekta so v MOV vzpostavili arhitekturno pot po mestu Velenje, sprehod skozi mesto moderne in izdali istoimenski arhitekturni vodnik. Sama vključenost v projekt ATRIUM je za Velenje pomembna, saj je bil projekt povod, da se je začelo intenzivneje razmišljati, da je možno arhitekturo in urbanizem mesta Velenje, mesta v parku z zapuščenimi industrijskimi objekti, tržiti.

S pomočjo podatkov Agencije Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve smo klasificirali poslovne enote v občini na področju gostinstva. V področje gostinstva spadajo vse enote, ki nudijo strankam pripravo obrokov ter pijač in/ali prenočišča. Ugotovimo, da je skozi vsa leta največ poslovnih enot z do devet zaposlenimi, to so predvsem bari in lokali ter manjše restavracije. Izstopata dva večja poslovna obrata, Gorenje Gostinstvo in podjetje Gost (z letom 2016 del Gorenja Gostinstvo). Gorenje Gostinstvo je zagotovo najpomembnejši gostinski obrat z vidika zaposlovanja lokalnega prebivalstva. V letu 2014

sta Gorenje Gostinstvo in Gost skupaj zaposlovala 256 oseb, kar znaša 2% delovno aktivnega prebivalstva v letu 2014.

Slika 16: Poslovne enote klasificirane po številu zaposlenih.

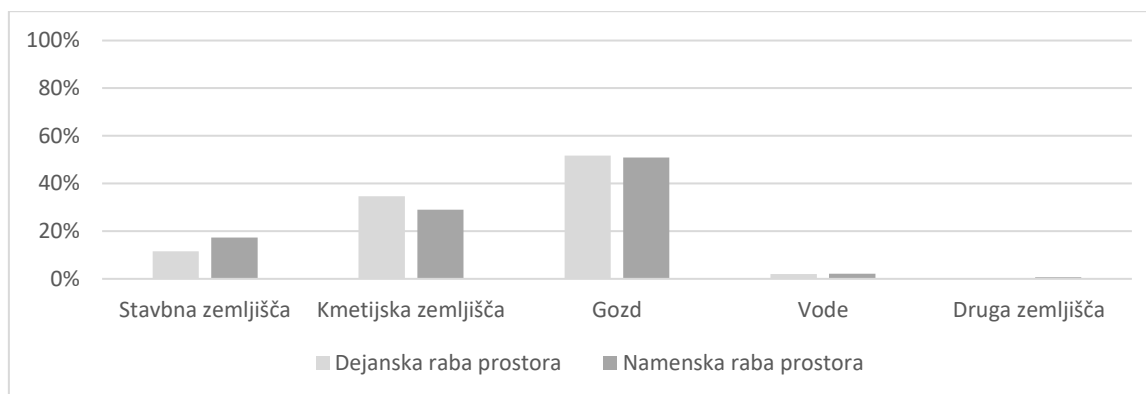
Pomemben del turistične ponudbe v Sloveniji predstavljajo turistične kmetije. Preverili smo vrsto in ponudbo turističnih kmetij v MOV. V občini je pet turističnih kmetij, a zgolj ena, Turistična kmetija Tuševo, nudi prenočišča in gostinsko ponudbo hkrati. Specifično ponudbo ima tudi Ekološka kmetija Mlinar, na kateri se ukvarjajo s pridelavo sadja in zelenjave. Nudijo ogled kmetije s krajšimi predavanji o ekološki pridelavi. Kmetiji Ostovršnik in Karničnik se nahajata na Ekološko pomembnem območju in ponujata domače suhomesnate proizvode.

Pregled rezultatov okoljskih kazalnikov

Žiberna (2013) navaja, da ima Slovenija v primerjavi z ostalimi članicami EU nadpovprečni delež gozdnih površin, več jih imata le Švedska in Finska, ter podpovprečni delež kmetijskih zemljišč, manj jih imajo Švedska, Irska in Finska. Več kot polovico ozemlja (to je 56 % Slovenije) pokrivajo gozdovi, skupaj z grmičastim gozdom 58 %, drugo pretežno naravno rastje zavzema 4 %, približno 35 % ozemlja je namenjenega kmetijstvu, 3 % predstavljajo umetne površine (Agencija Republike Slovenije za okolje, 2015). Struktura rabe prostora v MOV se od slovenskega povprečja razlikuje predvsem po višji stopnji umetnih površin (11%), nižji gozdnatosti občine (51 %) ter deležu vodnih površin (2 %). Po podatkih Statističnega urada RS (iz leta 2011) sodi MOV med srednje gosto poseljena območja (med gosto poseljena sodita Maribor in Ljubljana).

S primerjavo namenske in dejanske rabe ugotovimo, v kolikšni meri se ujema današnje stanje s stanjem, opredeljenim v osnutku OPN. MOV še ni sprejela OPN, zato smo podatke povzeli iz osnutka, ki smo ga prejeli s strani občine. Razliko opazimo le pri kmetijskih in stavbnih zemljiščih. V osnutku OPN je namenjenih 6 % več prostora stavbnim zemljiščem

(dejanska raba stavbnih zemljišč – 11,57 %, namenska raba stavbnih zemljišč – 17,28 %) glede na dejansko rabo. Kmetijskih zemljišč je po dejanski rabi 5,66 % več kot je opredeljeno po namenski rabi v osnutku OPN (dejanska raba kmetijskih zemljišč – 34,61 %, namenska raba kmetijskih zemljišč – 28,95 %).

Slika 17: Primerjava namenske in dejanske rabe izražene v odstotkih.

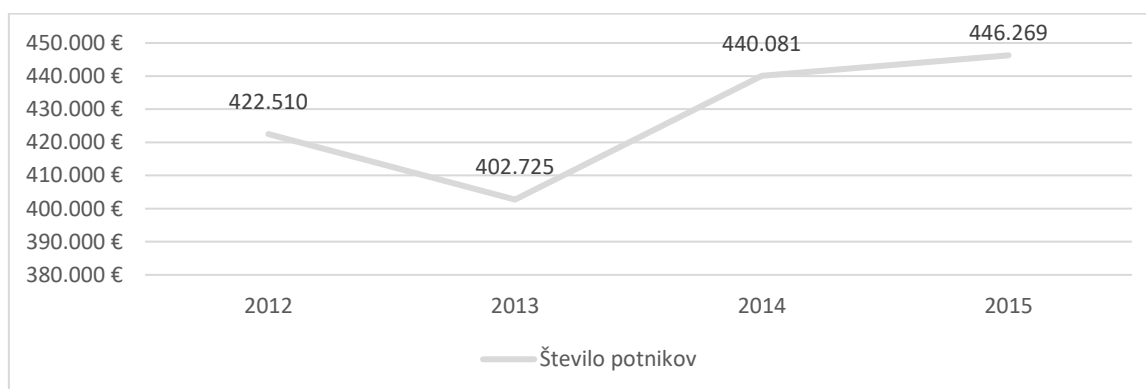
Z vidika turizma sta pomembna podatka o gozdnatosti občine in kmetijskih zemljiščih. Visoka gozdnatost pomeni privlačnejše okolje za turiste ter možnost razvoja športno rekreativnega turizma, predvsem z vidika pohodništva. V občini je vzpostavljenih kar nekaj pohodniških poti, na voljo pa je tudi dovolj prostorskih možnosti za razvoj novih poti. Podatek o površini kmetijskih zemljišč v občini pravzaprav ni obetaven z vidika samooskrbe in razvoja podeželskega turizma, tako da je potrebno v čim večji meri ohranjati in razvijati obstoječe kmetije.

Dobro stanje okolja je predpogoj za razvoj turizma. V osemdesetih letih je ekološka kriza v Šaleški dolini dosegla vrhunec, vendar se je s sanacijo okolje spremenilo iz izrazito onesnaženega in degradiranega v dobro saniranega. Stanje vode, zraka in tal se je izboljšalo, posledično tudi kakovost bivanja.

Na kvaliteto zraka vplivajo industrija, energetika, promet, kmetijstvo in mnogi drugi. Največji vir onesnaženja v Šaleški dolini je TEŠ, ki je locirana v občini Šoštanj, vendar sega njeno emisijsko območje tudi na območje MOV. S sanacijo objekta so se bistveno zmanjšali okoljski pritiski. Velik vpliv na zmanjšanje onesnaženosti zraka ima daljinsko ogrevanje iz TEŠ, ki oskrbuje s toplotno energijo 90 % prebivalcev Šaleške doline. Posledično ni veliko emisij iz individualnih kurišč, ki bi lahko v kurilni sezoni onesnažili zrak v občini. Kakovost zraka se meri v občini na štirih lokacijah in v zadnjih letih (analizirali smo podatke od leta 2011 dalje) ni presežena nobena ciljna ali mejna koncentracija (onesnaženje z delci PM10, onesnaženost z žveplovim dioksidom), razen koncentracija ozona. S prekoračenimi ciljnim in opozorilnimi vrednostmi ozona se sooča celotna Slovenija.

Z razvojem mesta postaja glavni onesnaževalec zraka promet, ki poteka skozi mesto. Z brezplačnim mestnim potniškim prometom – Lokalc – želi občina izboljšati kakovost zraka ter hkrati razbremeniti mestni promet. V delu je Celostna prometna strategija, katere eden izmed pomembnejših ciljev je izboljšana kvaliteta zraka v mestu.

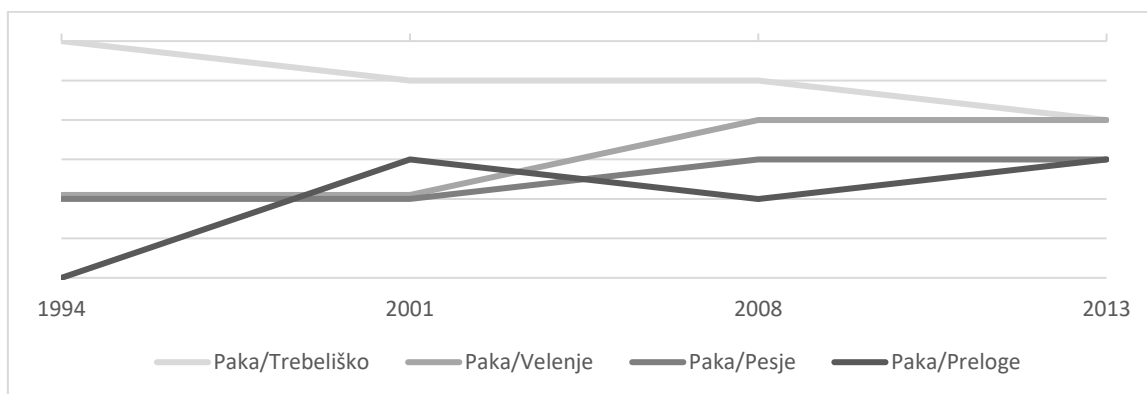
Pri pregledu statistike zadnjih štirih let smo ugotovili, da se je z brezplačnim avtobusom vsako leto peljalo več kot 400.000 potnikov, domačinov in turistov. Če primerjamo število potnikov s številom prebivalcev v občini in izvzamemo turiste, lahko sklepamo, da se je vsak velenjčan peljal z avtobusom vsaj enkrat na dan.

Slika 18: Uporaba javnega transporta (Lokalc).

Večina površja MOV spada v porečje reke Pake. Izjemi sta območji na vhodu (del porečja Pirešice) in na jugovzhodu občine (porečje Trnave in Ložnice). Vodotoke v občini lahko po večini uvrstimo med naravne, z izjemo jezerskih pritokov in reke Pake, ki jo po vsem toku skozi MOV uvrščamo v 4. razred (togo urejen vodotok). Vodotoki so bili v preteklosti glede na šibko vodnatost preobremenjeni, vendar se je z intenzivno sanacijo stanje močno izboljšalo (Poročilo o stanju ..., 2014).

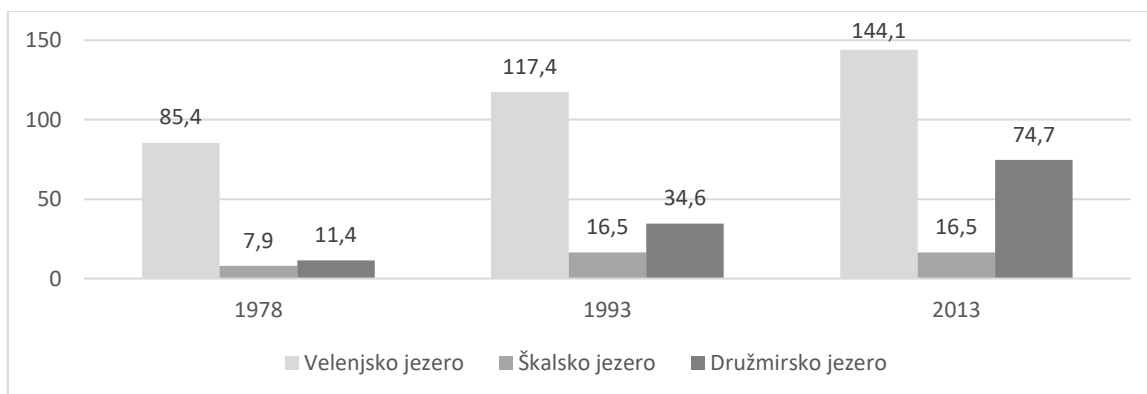
V spodnjem grafu je prikazana kakovost reke Pake med leti 1993 in 2013, izražena po metodologiji, veljavni do leta 2002, ki je omogočala primerjavo. Kakovost je izražena po razredih – prvi razred pomeni najboljšo kakovost, četrti najslabšo. Vzorci so zajeti na štirih mestih v občini, iz vzhoda (Trebeliško) proti zahodu (Preloge). Ugotovimo, da na prvem merjenem mestu (Trebeliško) kakovost vode počasi upada, in sicer iz 1. v 2. kakovostni razred, na vseh drugih mestih pa se stanje izboljšuje, kar zopet velja pripisati ekološki sanaciji. Stanje se je začelo izboljševati, ko so vzpostavili zaprt krogotok transportnih voda šoštanjske elektrarne. Če zajamemo povprečje, je stanje reke Pake, kemijsko in ekološko, dobro.

Slika 19: Kakovost reke Pake po razredih ter mestu vzorčenja v letih 1994, 2001, 2008, 2013.

V osrednjem delu dolinskega dna so kot posledica rudarjenja nastala jezera, ki so popolnoma spremenila podobo Šaleške doline. Do leta 2002 so bila v MOV tri jezera, poleg Velenjskega in Škalskega še Turistično, ki so ga zaradi slabe kakovosti vode zasuli. Najmlajše in hkrati najgloblje Družmirsko jezero leži v občini Šoštanj.

Velikost Škalskega jezera je dokončna, saj je izkopavanje lignita na tem območju že zaključeno. Velenjsko jezero meri približno 1,4 km² in je po površini podobno Blejskemu jezeru. Izkopavanje lignita je aktivno le pod zahodnim delom jezera, vendar ugreznino, ki nastaja, sproti zasipajo, tako da se velikost jezera ne bo več bistveno spreminjala. Pod Družmirskim jezerom še vedno poteka intenziven izkop lignita, tako da se bo v prihodnjih desetletjih jezero še povečalo in bo ob zaključku izkopavanja največje jezero v dolini.

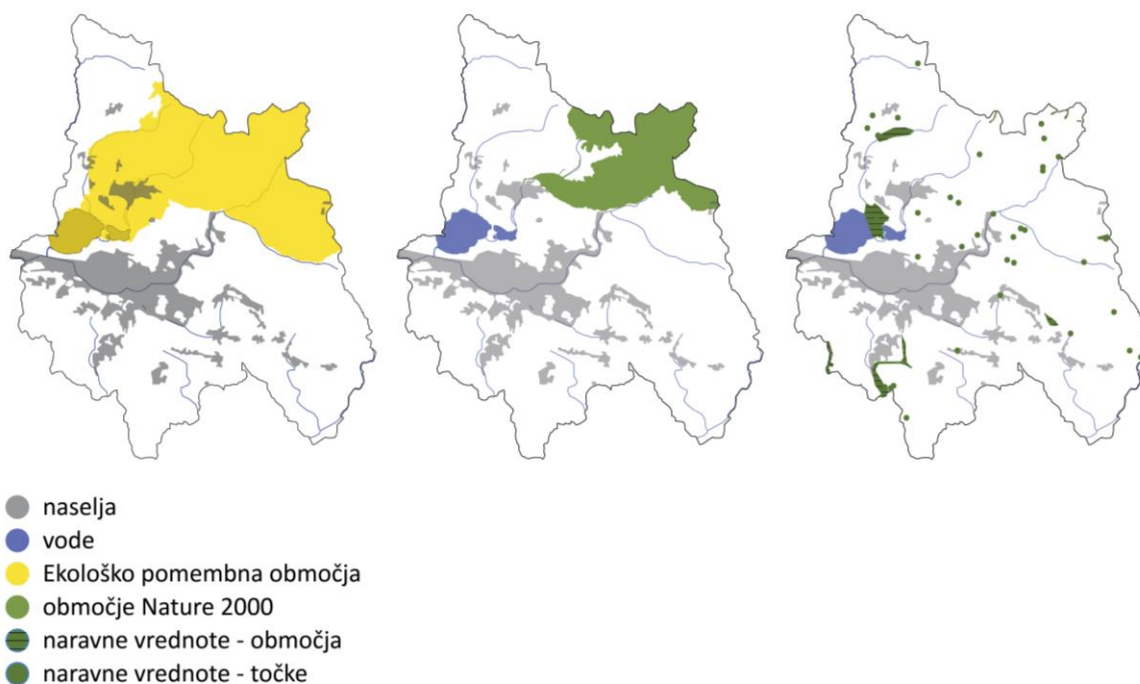

Slika 20: Površina Velenjskega, Škalskega jezera in Družmirskega jezera izražena v hektarjih v letih 1978, 1993 in 2013.

Škalsko jezero prebivalci in turisti v vedno večji meri koristijo za športni ribolov, Velenjsko pa za rekreacijo. Poleg obstoječe čolnarne so ob Velenjskem jezeru vzpostavili Zoo station, športni center, kjer si je možno izposoditi opremo za supanje in jadrnanje na deski. Leta 2013 je občina uredila mestno plažo in od takrat Inštitut ERICo redno spremlja kakovost kopalne vode po Uredbi o upravljanju kakovosti kopalnih voda. Vzorce zajemajo pred in tekom kopalne sezone. Doslej so bili vsi vzorci ustrezni, tako da je voda primerna za

kopanje. Občina si prizadeva za uvrstitev Velenjskega jezera na seznam kopalnih voda, kar bi zagotovo doprineslo k razvoju kopalnega turizma.

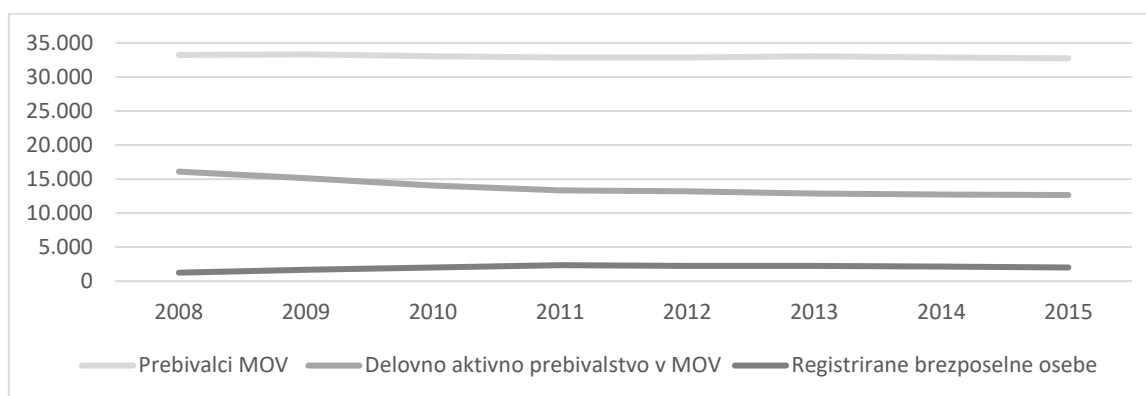
V občini je 18 naravnih vrednot – točk – in 33 naravnih vrednot – jam. 16 naravnih vrednot – točk – je lokalnega pomena; državni pomen imata le naravni most Velunja peč in ponikalnica Ponikva; državni pomen imajo tudi vse jame. Naravne vrednote so večinoma geomorfološke in hidrološke enote. Večji del severnega dela občine je opredeljen kot EPO Velenjsko – Konjiško hribovje (koda: 11500), v sklopu katerega je poleg hribovja vključen osrednji del Šaleške doline s Škalskim in Velenjskim jezerom. V obeh jezerih živijo številne ribje vrste, ob jezerih pa gnezdi več vrst vodnih ptic. Med jezeroma so se po naravni poti razvila grmišča in logi, kjer se je oblikoval biotop s pestrim rastlinskim in živalskim svetom, ki ima zaradi raznolikosti tudi naravovarstveni pomen. Del severnega dela občine spada pod posebno varstveno območje – Natura 2000: Huda luknja (koda: SI3000224), ki je edino območje v občini pod tovrstno obliko zaščite. Širše območje Hude luknje je življenjski prostor ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, poleg tega pa je pomembno tudi z vidika ohranjanja ogroženih habitatnih tipov (Poročil o stanju ..., 2014).

Slika 21: Ekološko pomembna območja, območja Nature 2000 ter naravne vrednote v MOV.

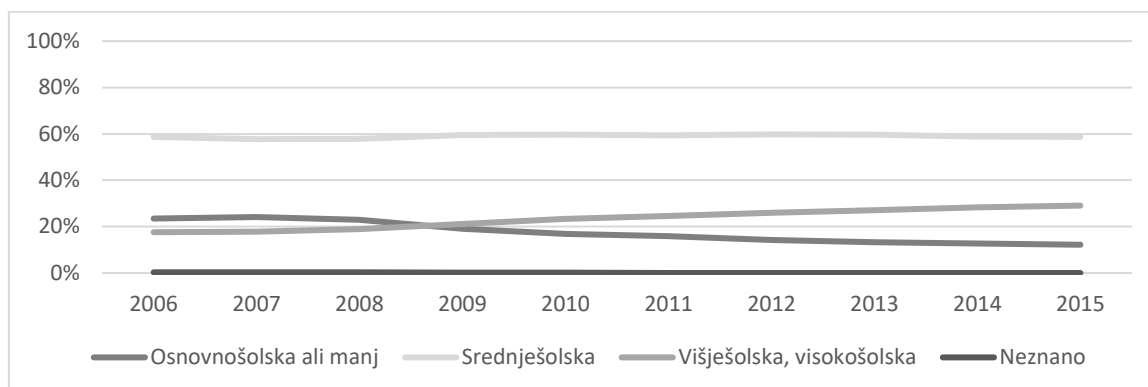
Pregled rezultatov socialno kulturnih kazalnikov

Pri pregledu spodnjega grafa, ki primerja število prebivalcev v občini s številom delovno aktivnega prebivalstva ter registriranimi brezposelnimi, ugotovimo, da se število prebivalcev od leta 2008 naprej ne spreminja bistveno. Leta 2008 je v občini živel 33.240 prebivalcev, leta 2015 pa 32.736. Opazen je upad števila delovno aktivnega prebivalstva, leta 2008 je bilo delovno aktivnih 15.791 občanov, leta 2015 pa skoraj 20 % manj, 12.647. Delno se je število delovno aktivnega prebivalstva zmanjšalo zaradi staranja celotne populacije, delno pa zaradi povišane stopnje brezposelnosti. Brezposelnost je vrh dosegla v letu 2011 s 15 % brezposelnostjo. Postopoma se stanje izboljšuje, v letu 2015 je bilo 13,6 % brezposelnih, kar je 1,3 % več od slovenskega povprečja.

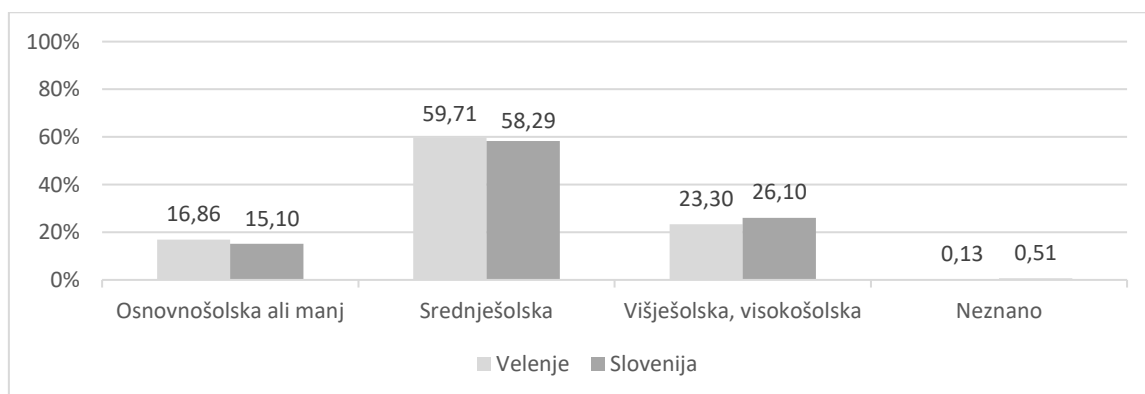
Slika 22: Primerjava skupnega števila prebivalcev s številom delovno aktivnega prebivalstva ter registriranih brezposelnih oseb.

V sledečem grafu je prikazana izobrazbena struktura delovno aktivnega prebivalstva občine. V letu 2015 največji delež predstavljajo osebe s končano srednjo šolo z 58,74 %, sledijo osebe s končano višješolsko ali visokošolsko izobrazbo z 29,07 %, oseb s končano osnovnošolsko izobrazbo ali manj je 12,19 %. Znižuje se stopnja oseb, ki imajo končano osnovno šolo ali manj, stopnja oseb z višješolsko ali visokošolsko izobrazbo se zvišuje. Delež oseb s srednješolsko izobrazbo se v zadnjih desetih letih bistveno ne spreminja ter ostaja vseskozi med 58 % in 59 %. Delež oseb s končano osnovno šolo ali manj se je od leta 2006 do 2015 znižal iz 23,4 % na 12,19 %; odstotek oseb, ki imajo višješolsko ali visokošolsko izobrazbo, se je od leta 2006 do 2015 zvišal iz 17,59 % na 29,07 %.

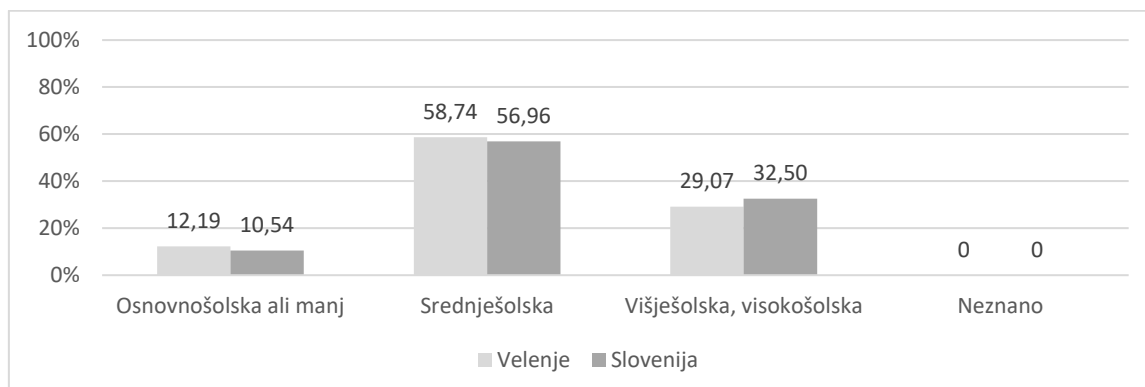

Slika 23: Delovno aktivno prebivalstvo po doseženi stopnji izobrazbe med leti 2006 in 2015.

Pri primerjavi dosežene izobrazbe delovno aktivnega prebivalstva Velenja s slovenskim povprečjem v letih 2010 in 2015 ugotovimo, da je v Velenju manj visoko izobraženega prebivalstva in več prebivalcev s končano osnovno ali srednjo šolo. Ta kazalnik potrjuje tezo, da je Velenje kljub vsemu še vedno industrijsko, »delavsko« mesto, z večjim deležem zaposlenih v industriji (Premogovnik Velenje, Gorenje).

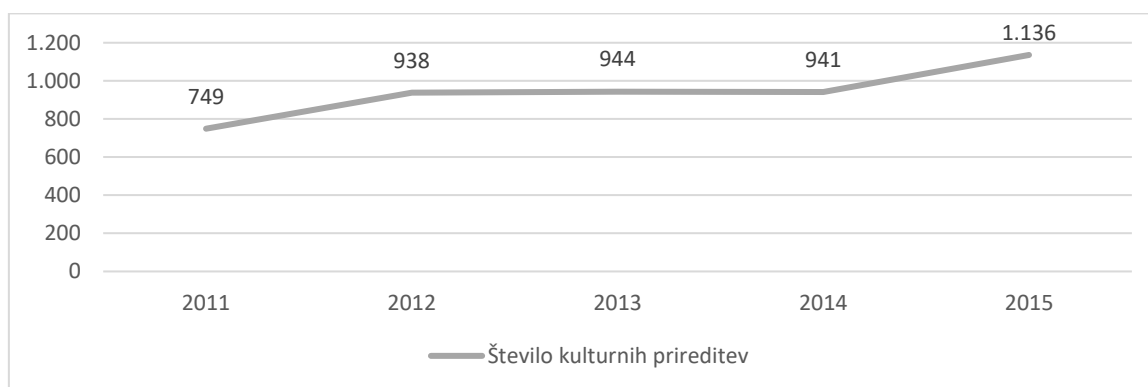

Slika 24: Primerjava izobrazbene strukture delovno aktivnega prebivalstva Velenja s Slovenijo v letu 2010.

Slika 25: Primerjava izobrazbene strukture delovno aktivnega prebivalstva Velenja s Slovenijo v letu 2015.

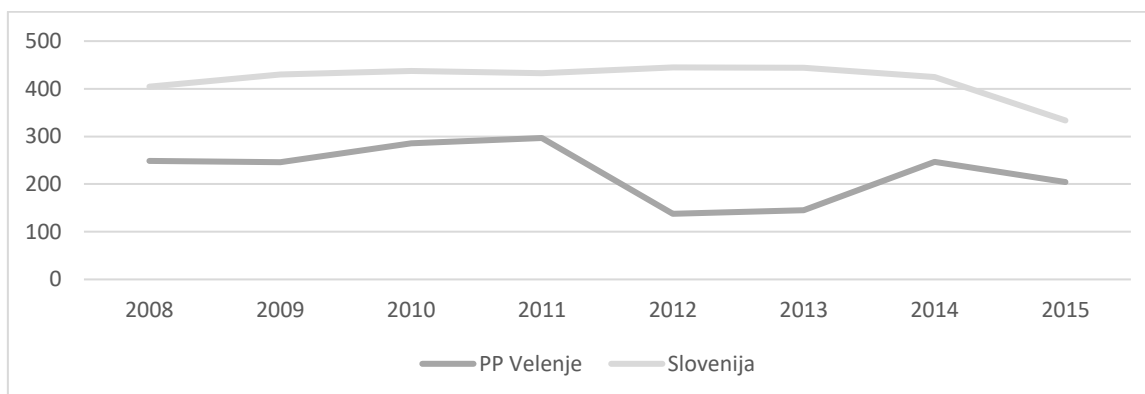
Del turistične ponudbe v občini so kulturne prireditve vseh vrst – koncerti, gledališke predstave, festivali ... V MOV javni zavod Festival Velenje organizira ali soorganizira približno 50 % kulturnih prireditev. Enotedenski Pikin festival je največji in najbolj obiskan festival v občini, ki privabi več kot 80.000 obiskovalcev vsako leto. Spodnji graf prikazuje število kulturnih prireditev v občini, med leti 2011 in 2015, katerih organizator ali soorganizator je Festival Velenje. Število prireditev z leti narašča, v primerjavi z letom 2011 je bilo v letu 2015 kar 50 % več prireditev, kar je indikator dobrega delovanja Festivala Velenje. Skupno je v letu 2015 obiskalo kulturne prireditve več kot 200.000 obiskovalcev.

Slika 26: Število kulturnih prireditev, katerih organizator ali soorganizator je Festival Velenje.

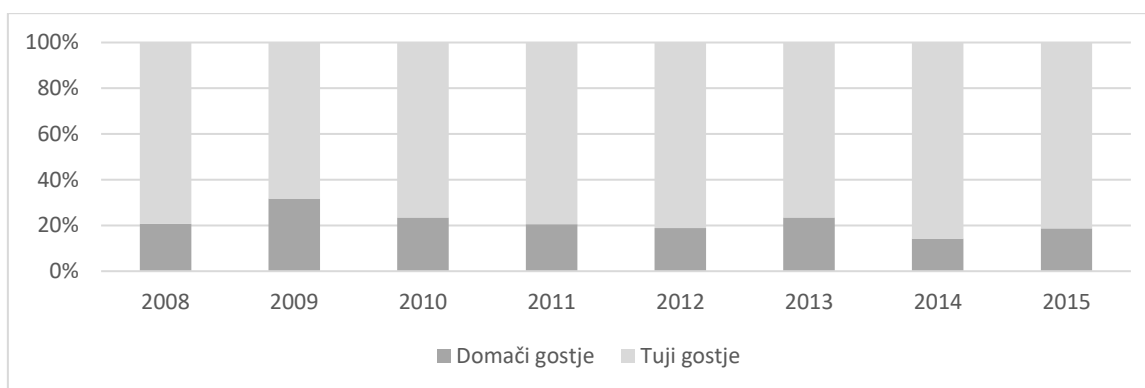
Varnost je velikokrat eden izmed kriterijev pri izboru destinacije. Slovenija ima status varne države. Junija 2016 je izšel The Global Peace Index 2016, v katerem je objavljen seznam najbolj varnih držav, ki ga je izdelala organizacija Vision of Humanity, Inštitut za ekonomijo in mir. V izbor je vključenih 163 držav, Slovenija se je uvrstila na 10. mesto (Global Peace Index, 2016).

Podatki o številu kaznivih dejanj na območju PP Velenje so izračunani na podlagi statistike o številu kaznivih dejanj na območju cele Slovenije in PP Velenje ter podatkov o številu prebivalstva, povzetega iz spletnega portala Statističnega urada RS. PP Velenje pokriva območja treh občin – Velenja, Šoštanja in Šmartnega ob Paki. Kot vidimo v spodnjem grafu, je število kaznivih dejanj v MOV nižje od slovenskega povprečja, in sicer za približno 45%. Leta 2013 je Velenje prejelo nagrado za najbolj varno mesto, ki jo podeljuje Institut za korporativne varnostne študije (ICS) v sodelovanju s Slovenskim združenjem korporativne varnosti.

Slika 27: Primerjava števila kaznivih dejanj na območju PP Velenje ter celotne Slovenije na 10.000 prebivalcev.

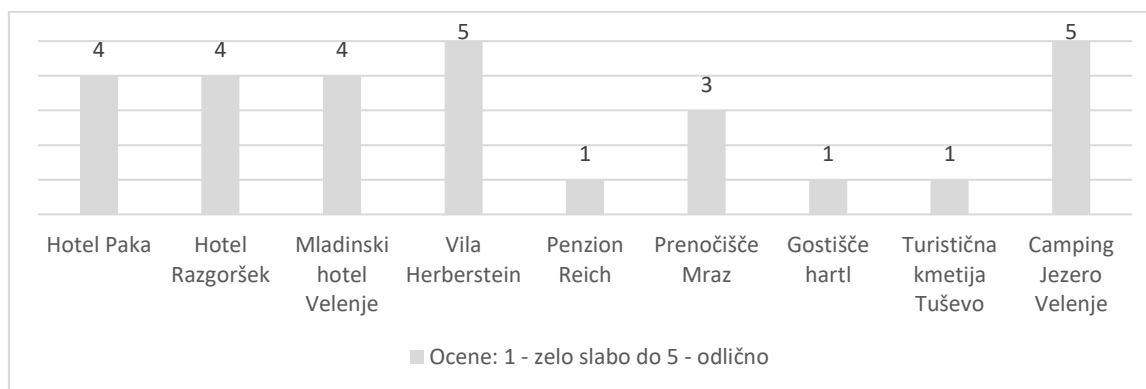
Eden izmed socialno kulturnih kazalnikov je razmerje med številom nočitev domačih in tujih obiskovalcev. Kot prikaže spodnji graf, približno 80 % vseh nočitev v občini predstavljajo tuji gostje. Domačih gostov, ki obišejo Velenje, je zagotovo več kot 20 %, vendar se velikokrat zaradi majhnih razdalj v Sloveniji odločijo za enodnevni izlet.

Slika 28: Razmerje med številom nočitev domačih in tujih obiskovalcev.

Za obiskovalce mesta je pomembna dostopnost informacij o destinaciji, na spletu in v sami destinaciji. Dostopne morajo biti informacije o prenočitvenih možnostih v destinaciji, o dogodkih, muzejih ... Pregledali smo dostopnost informacij na spletu (informacije o namestitvah, muzejih in dogodkih v mestu) ter informacije, dostopne na sami destinaciji (tiskano gradivo o destinaciji, informacijske table, objava dogodkov v mestu), in jih ocenili z ocenami od 1 (zelo slabo) do 5 (odlično), po izbranih kriterijih.

Med namestitvenimi objekti je velika razlika v dostopnosti informacij na spletu. Hoteli in vile (Hotel Paka, Hotel Razgoršek, Mladinski hotel Velenje, Vila Herberstein) imajo ustrezne spletne strani, medtem ko imajo manjši obrati in zasebniki nedelujoče ali neobstoječe spletne strani, z izjemo Prenovišča Mraz, ki spletno stran ima, vendar je ta pomankljiva. Povprečna ocena dostopnosti informacij na spletu o hotelih je 4, povprečna ocena ostalih namestitvenih objektov je 2,2.

Slika 29: Ocena dostopnosti informacij na spletnih straneh namestitvenih objektov.

Poleg namestitvenih objektov smo ocenjevali spletne strani muzejev (Muzej Velenje in Muzej premogovništva Slovenije) ter spletno stran javnega zavoda Festival Velenje. Spletne strani so ustrezne, informacije so jasno podane.

Preverili in ocenjevali smo tudi informiranje turistov v sami destinaciji, MOV. Ugotovili smo, da so table z informacijami oblikovno neuskklajene, vsak projekt ima svoj tip tabel. Določene so poškodovane in zastarele. Problematični so veliki, jumbo plakati, katerih število se je v zadnjih letih izredno povišalo. Večinoma se uporabljajo za oglaševanje bližajočih se dogodkov (koncertov, gledaliških predstav). Zagotovo dosežejo svoj namen informiranja, vendar bi jih bilo potrebno ustrezno razmestiti in zmanjšati njihovo število, saj na določenih mestih izrazito kazijo krajinsko sliko.

Pregledali smo tudi obstoječe tiskano gradivo o Velenju kot turistični destinaciji. Na voljo je na več lokacijah (TIC, knjižnica, lokali). Gradivo je dobro zasnovano. Pokrita so vsa področja turizma (podeželski, kulturni, rekreacijski). Brošure so večinoma v dveh jezikih ali več, pokrivajo več starostnih skupin (zemljevidi za otroke, odrasle) in so vizualno privlačne ter brezplačne. TIC deluje dobro, ima turistom prijazen delovni čas. Zaposleni so angažirani, imajo pester program in so soorganizatorji mnogih dogodkov. Spletno stran imajo urejeno v petih jezikih, redno jo ažurirajo, podane so vse potrebne informacije za turiste.

6.2.4 Ocena stanja na podlagi izbranih kazalnikov

Iz pregleda izbranih kazalnikov turističnega razvoja ugotovimo, da Velenje zaenkrat ni pomembna turistična destinacija, vendar so nočitve konstantne, stopnja zasedenosti hotelov počasi narašča. Občina prepozna turizem kot potencialno razvojno dejavnost, kar je razvidno iz finančnih sredstev, ki jih nameni Turistično informacijskemu centru. Prav tako je, kot smo razbrali iz primerjave z MO Ljubljana, MO Velenje precej uspešna pri črpanju evropskih sredstev. Sama občina nima lastnih finančnih sredstev za večje investicije, zatorej je podatek o uspešnosti občine pri črpanju evropskih sredstev, pomemben z vidika razvoja turizma.

Trenutno stanje okoljskih parametrov je dobro izhodišče za razvoj turizma. Kljub visoki stopnji onesnaženosti v preteklosti, je stanje zraka in vode dobro. Število naravnih vrednot ter velikost območja, ki so kategorizirana kot EPO ali so zaščiteni z Naturo 2000, je glede na velikost občine ter stopnjo urbanizacije, visoka. Analiza vode Velenjskega jezera je pokazala, da je voda primerna za kopanje, kar je pravzaprav pogoj za intenzivnejši razvoj športno rekreativnega, in s tem tudi kopalnega turizma. Zagotovo bi k lažjemu in intenzivnejšemu razvoju primogla tudi uvrščenost jezera med kopalne vode.

Izobrazbena struktura delovno aktivnega prebivalstva je nižja od povprečne slovenske, kar je potrditelj, da je Velenje mesto z industrijskim, delavskim značajem, vendar je kljub temu bogato na področju kulture in dogajanj v mestu. Prav tako je glede na slovensko povprečje (ki je v osnovi dobro) varno mesto. Za slovenske turiste to ni bistven podatek, saj se po večini, povsod po Sloveniji počutimo varne, vendar je za tuje turiste velikokrat ta podatek pomemben in odigra vlogo pri izboru destinacije. Kazalnik o dostopnosti podatkov pokaže, da imamo dobro delujoč Turistično informacijski center, vendar zaenkrat ne tržimo destinacije kot celote, saj je opazen parcialni pristop. Vsak ponudnik trži zgolj svoj produkt.

Osnova za razvoj turizma v občini je dobra, vendar je za mesto kot destinacijo, trenutni čas pomemben, saj je čas v katerem se odločamo kako intenzivno ter katero vrsto turizma bomo razvijali. Zaenkrat ni storjene nobene veliko škode pri razvoju turizma, v smislu neustrezne investicije, vendar bi bila strategija razvoja turizma potrebna in smiselna.

6.3 INTERVJUJI Z DELEŽNIKI TURISTIČNEGA RAZVOJA

Za lažjo in korektnjšo izdelavo scenarija razvoja turizma v občini smo izvedli intervjue z osebami, za katere smatramo, da pomembneje vplivajo na turistično ponudbo občine in na nadaljni razvoj turizma. Intervjue smo opravili med 30. majem in 8. junijem 2016, na delovnem mestu intervjuvancev. Pogovore smo z dovoljenjem intervjuvancev snemali, transkript intervjujev je v prilogi.

Sogovornikom so bila zastavljena vnaprej pripravljena vprašanja. Začetna vprašanja so enaka za vse, zadnje vprašanje ali dva sta dodana glede na delo in območje, ki ga intervjuvanec pokriva.

Intervjuvali smo sledeče osebe:

- Branka Gradišnik, vodja Urada za urejanje prostora v MOV
- Albina Haberman, uslužbenka Urada za okolje in prostor SAŠA regije
- Vlado Verdnik, pomočnik direktorja Gorenje Gostinstva – marketing in prodaja
- Stojan Špegel, vodja Muzeja premogovništva Slovenije
- Mojca Ževart, direktorica Muzeja Velenje
- Urška Gaberšek, vodja Turistično informacijskega centra Velenje

1. Zastavljena vprašanja, enaka za vse intervjuvance¹:

- Katera dejavnost menite, da je razvojna perspektiva Velenja?
- Ali je lahko nova razvojna panoga v občini turizem in če je, kakšne vrste turizma bi morali razvijati?
- Kakšni bi bili vplivi razvoja turizma?
- V Velenju imamo bogato industrijsko dediščino in hkrati zapuščene industrijske objekte. Bi lahko bil razvoj industrijskega turizma prihodnost?
- V katero smer bi morali speljati razvoj območja jezer?

2. Dodatna vprašanja:**Branka Gradišnik, vodja Urada za urejanje prostora v MOV**

- Omenili ste zunanje investitorje. Zaznala sem, da je precej težavna zakonodaja na tem področju, postopki so predolgi in prezahtevni in marsikdaj odvrnejo tuje investitorje. Ste zaznali takšne primere?
- Po analizah, ki jih izvaja ERICo ter jih objavljate na spletni strani občine, navajate jezersko vodo kot primerno za kopanje, vendar jezero še ni uvrščeno na seznam kopalnih voda. Bo jezero umeščeno na seznam kopalnih voda?

Albina Haberman, uslužbenka Urada za okolje in prostor SAŠA regije

- Kaj lahko SAŠA regija doprinese k samemu razvoju Velenja?
- Zaznala sem, da precej težav povzroča zakonodaja, postopki za pridobivanje dovoljenj in soglasij so predolgi in prezahtevni ter marsikdaj odvrnejo tuje investitorje. Ste zaznali takšne primere?

Stojan Špegel, vodja Muzeja premogovništva Slovenije

- Ste uspešno delujoč muzej, ki poskuša turiste privabiti z dodatnimi aktivnostmi poleg osnovne ponudbe, predvsem z razstavami o industrijski umetnosti. Velenje, kot središče likovne umetnosti v regiji (imamo umetniško gimnazijo, uspešno delujoča likovna društva, Galerijo Velenje z dobrim repertoarjem razstavljalcev, uspešno delujoče podjetje Gorenje, ki ima kar nekaj nagrad za design izdelkov, Plastiko Skaza, ki redno sodeluje z zunanjimi industrijskimi oblikovalci). Vidite prihodnost mesta tudi v trženju industrijskega oblikovanja, kot turistične panoge, povezanega z dolgo tradicijo industrije v mestu?

¹ Vprašanja so bila delno prilagojena tekom intervjuja. Branka Gradišnik je na vprašanje o vplivih turizma hkrati odgovorila na vprašanje o razvoju območja jezer. Albina Haberman območja ne pozna dobro, zato sta vprašanji o razvoju jezer in industrijskem turizmu izpuščeni.

Mojca Ževart, direktorica Muzeja Velenje

- Muzej Velenje ima več enot, med njimi je najbolj obiskan prav Grad Velenje, sedež muzeja Velenje. Kje se vi vidite v prihodnosti, celotni zavod (vse enote muzeja) pri snovanju turistične ponudbe v mestu, kaj je vaša dodana vrednost ter kje vidite priložnosti v razvoju samega Muzeja Velenje?

Urška Gaberšek, vodja Turistično informacijskega centra Velenje

- Kot informator turistov imate z obiskovalci pristen stik. Kaj je po vašem mnenju trenutno najbolj problematično pri sedanji turistični ponudbi občine, kje so največje pomanjkljivosti?

Vlado Verdnik, pomočnik direktorja Gorenje Gostinstva – marketing in prodaja

- Vaše podjetje ima pomembno vlogo pri razvoju turizma v občini, in sicer pri gostinski ponudbi in nastanitvenih objektih v občini (Gorenje Gostinstvo, Vila Herberstein in Hotel Paka), 26. 5. 2016 je Gorenje Gostinstvo podpisalo pogodbo o prevzemu podjetja Gost, ki pride v veljavo s 1. junijem. Kaj to pomeni za Gorenje Gostinstvo? Gostinski monopol?

6.3.1 Interpretacija intervjujev

Na vprašanje o razvojni perspektivi Velenja so bili odgovori podobni, vendar se razlikujejo glede na branžo ter sektor (javni, zasebni) v katerem intervjuvanec dela. Kot primer bomo predstavili odgovora Vlada Verdnika, pomočnika direktorja Gorenje Gostinstva – marketing in prodaja, ter Branke Gradišnik, vodje Urada za urejanje prostora. Vlado Verdnik na perspektivne razvojne dejavnosti gleda izredno tržno usmerjeno, odgovori so specifični, dejavnosti so podane podrobno, medtem ko Branka Gradišnik povzame vizijo razvoja občine, izpostavi gospodarski razvoj, vendar je odgovor precej širše narave, zajema več področij - okolje, prebivalstvo in gospodarski razvoj. Odgovor je podan bolj celostno, vendar se ne spušča v podrobnosti. Vsi intervjuvanci so bili poenoteni pri razvoju turizma, vsi ga prepoznavajo kot potencialno dejavnost. Poleg turizma intervjuvanci vidijo potencial v razvoju gospodarskih dejavnosti, predvsem tehnoloških podjetjih, razvoju zelene tehnologije ter nadaljevanju razvoja energetike.

Na naslednje vprašanje, in sicer o vrstah turizma, ki bi ga morali razvijati, je Branka Gradišnik izpostavila pomembno dejstvo - destinacijo je potrebno razvijati kot celoto. Mojca Ževart, direktorica Muzeja Velenje, meni da je bistveno, da prepoznamo nosilno zgodbo Velenja, na kateri nato gradimo prepoznavnost in turistične produkte za različne ciljne skupine. Na področju turizma je izdelanih kar nekaj dobrih zgodb, vendar jih še nismo uspeli povezati ter nadgraditi s krovno zgodbo s katero bi se lahko večinsko identificirali ter

razlikovali od drugih. Težava je tudi v parcialnem pristopu ter sledenju trendov na področjih, kjer bi jih lahko ustvarjali. Podobnega mnenja je Stojan Špegel, vodja Muzeja premogovništva Slovenije, ki izpostavi, da bi nadaljnji razvoj turizma olajšala strategija s podanimi usmeritvami. Vodilni bi se morali odločiti, ali bo turizem prišel na višji nivo kot je sedaj. Sam vidi, glede na to, da je Velenje industrijsko mesto, potencial v industrijskem turizmu. Vlado Verdnik vidi priložnost v razvoju športnega turizma, saj imamo že obstoječe športne objekte ter primerno okolje za razvoj, potrebna bi bila le nadgradnja. Povezati bi bilo potrebno gospodarstvenike, ki bi bili pripravljeni investirati v ta del razvoja Velenja. Meni tudi, da bi morali biti občinski načrtovalci turističnega razvoja bolj pogumni pri investicijah. Vodja Turistično informacijskega centra, Urška Gaberšek, je poudarila, da je pomembno razvijati trajnostni turizem, ki temelji na ekonomski uspešnosti turističnega poslovanja in je hkrati prizanesljiv in konstruktiven do naravnega, kulturnega ter socialnega okolja. Meni, da je pomembno upoštevati dvojnost mesta, in sicer na eni strani rudarsko tradicijo, kot začetni zagon mesta, ki ga je potrebno ohranjati ter na drugi strani usmerjenost v prihodnost. Velenje je mlado mesto, polno tehnološkega zanosa, odprtih možnosti za vse generacije ter z vse večjo usmerjenostjo v urejanje naravnega okolja. Intervjuvanci so precej soglasni glede vplivov razvoja turizma. Večinsko menijo, da bi bili vplivi predvsem pozitivni. Z razvojem turizma bi se odprla nova delovna mesta, izboljšala bi se infrastruktura, kakovost bivanja bi se povišala. Mojca Ževart izpostavi, da je izjemno pomembno, da se snovalci razvoja poenotijo, česa si želijo ter zastavljene cilje dosegajo po korakih. Pomembna sta vizija in strategija. Ob dobrem razvoju turizmu je možno negativne učinke spraviti na minimum, pozitivne pa potencirati ter multiplicirati. Prednost Velenja vidi tudi v tem, da se je tu možno izobraževati za delo v storitvenih dejavnosti. Po mnenju Branke Gradišnik moramo dejavnosti razvijati vzdržno. Potrebno jih je držati na taki ravni, da jih zagotavljamo ter hkrati paziti, da se ne poruši ravnovesje med naravnim in grajenim. Albina Haberman, uslužbenka Urada za okolje in prostor SAŠA regije, je podala primer razvoja turizma v Lučah in Ljubnem, kjer je razvoj turizma vzpodbudil razvoj prometne infrastrukture. Velenje je specifično tudi po nadpovprečnem priseljevanju iz vseh koncev nekdanje Jugoslavije, vendar se je s tem dobro soočalo, pove Vlado Verdnik in prav to navede kot argument, da bi razvoj turizma in s tem posledično večje število tujcev, mesto dobro preneslo. O pozitivnih učinkih razvoja turizma govorimo dokler je turizem zmeren in ne preide v masovni turizem.

Velenje ima bogato industrijsko dediščino in hkrati zapuščene industrijske objekte (klasirnica, stara elektrarna). Intervjuvance smo povprašali ali je lahko razvoj industrijskega turizma ena izmed razvojnih panog. Vsi intervjuvanci so odgovorili pritrdilno in so se strinjali, kajti te stavbe so po mnenju Mojce Ževart del naše identitete. Bili so soglasni, da je razvoj industrijskega turizma vprašljiv, predvsem zaradi velikih finančnih vložkov, ki bi bili potrebni ob prenovi objektov, vendar ne nemogoč. Mojca Ževart in Urška Gaberšek vidita

v dotičnem primeru možnost financiranja preko evropskih razpisov. Vlado Verdnik bi v mesto povabil večja, uspešna podjetja, ki bi objekte prenovila in vanje preselila del svoje proizvodnje. Stojan Špegel razlaga, da bi lahko stare opuščene industrijske objekte povezali z industrijskim oblikovanjem. V Velenju imamo močne, uspešne oblikovalce, na primer Gorenje Design Studio, ki sodeluje tudi s prepoznavnimi imeni iz tujine. Vendar mora biti v ozadju zopet zgodba, ki vse stvari poveže. Branka Gradišnik je povedala, da so se s to tematiko na občini v preteklosti že ukvarjali, konkretno s klasirnico. Pojavile so se razne pobude, vendar občina zaenkrat nima finančnih sredstev za realizacijo projektov. Ob pridobitvi zunanjih sredstev bi bila revitalizacija zanimiva za občino. Objekte vidijo predvsem kot prostor za dejavnosti mladih ter kot povezavo z bodočo poslovno cono in objezerskim prostorom.

Intervjuvance smo vprašali tudi, v katero smer bi morali speljati razvoj območja jezer. Da so jezera priložnost za razvoj turizma, so se strinjali vsi. Vendar je prav tako večina intervjuvancev izpostavila, da so jezera občutljiv ekosistem. Mojca Ževart meni, da je zadnji čas za temeljit premislek o nadaljnjem razvoju tega območja ter za skrbno pripravljeno strategijo in študijo nosilnosti okolja. Voda je osnovni gradnik tega območja in mora ostati primerna za kopanje in življenje v njej. Pravi, da je ogromno idej in želja po različnih dejavnosti, vendar je potrebno dobro razmisliti o učinku le teh ter preveriti katere dejavnosti so združljive in katere se ne ujemajo najbolje. Urška Gaberšek je prav tako izpostavila pomen strateškega razvojnega načrta. Smiselno bi bilo, da se predvidi razvoj intenzivne rekreacijsko turistične dejavnosti le na eni tretjini bregov, preostale dele pa bi namenili naravi. Meni, da mora razvoj slediti razvoju Slovenije, za katero velja, da je zelena, aktivna in zdrava. Pogumnejša pri viziji sta Stojan Špegel in Vlado Verdnik. Stojan Špegel vidi možnost predstavitve jezer preko industrijskega turizma, in sicer industrijskimi skulpturami, s katerimi bi ustvarili povezavo na relaciji jezera – središče mesta. Vlado Verdnik podpira idejo izgradnje vodnega mesta, ki bi bilo privlačno za vse generacije, vendar je potrebno sprva uporabiti to kar imamo in kar ne zahteva velikih investicij in kjer je rezultat najhitrejši.

Branko Gradišnik in Albino Haberman smo povprašali, ali se strinjata, da je v Sloveniji precej težavna zakonodaja, postopki so predolgi in prezahtevni ter velikokrat odvrnejo tuje investitorje. Obe intervjuvanki sta se strinjali. Albina Haberman meni, da je to velika težava na področju prostorskega načrtovanja. Podala je primer investitorja, ki bi želel vložiti v razvoj in izgradnjo industrijske cone na Ljubnem, vendar ga prostorski akti izredno omejujejo. V primeru, da se odločijo za spremembo aktov, pa so sami postopki predolgi. Branka Gradišnik je povedala, da bi želeli, da bi bilo to urejeno bolj po vzorih iz tujine, predvsem s severa, kjer ni tako dolgotrajnih postopkov. Podala je primer pridobivanja vodnih dovoljenj in soglasij na Agenciji Republike Slovenije za okolje. Postopki so predolgi,

zaradi česar potencialni investitorji odstopijo od investicije. Urška Gaberšek je prav tako izpostavila, da predstavljajo zakonodajne omejitve težavo tudi za delovanje TIC, kajti ne morejo prodajati turističnih paketov, ki bi zajemali celovito turistično ponudbo (ogled muzejev, vodeni ogledi mest, nastanitve, gostinske storitve itd.), namreč za opravljanje takšnih storitev je potrebno pridobiti licenco za dejavnost organiziranja in prodaje turističnih aranžmajev. Posledično je zaradi navedenih omejitev celovita ponudba Slovenije manj konkurenčna od sodobnih turističnih destinacij.

Branko Gradišnik smo povprašali zakaj Velenjsko jezero ni uvrščeno na seznam kopalnih voda, kljub temu, da po analizah, ki jih izvaja ERICo, navajajo vodo Velenjskega jezera kot primerno za kopanje. Odgovorila je, da jezero zaenkrat ne more biti uvrščeno na seznam kopalnih voda zaradi preseženih mejnih vrednosti sulfatov in molibdena, določenih po Uredbi. Presežene vrednosti nimajo vpliva na človeka, temveč na vodne organizme. S temi težavami se soočajo tudi morska in druga kopališča, ki že vseskozi živijo, vendar ravno zaradi teh parametrov niso uvrščena na seznam kopalnih voda. Pristojni že razmišljajo o spremembi te Uredbe.

Če povzamemo vsebino vseh šestih intervjujev ugotovimo, da so intervjuvanci naklonjeni razvoju turizma v občini ter ga prepoznavajo kot potencialno dejavnost. Vrste turizma, v katerih vidijo intervjuvanci potencial so športno rekreativni (predvsem območje jezer), kulturni, industrijski, prireditveni ter doživljajski turizem. Kot negativni dejavnik so izpostavili zakonodajo, in sicer predolge postopke za pridobivanje dovoljenj in soglasij, ki velikokrat odvrnejo tuje investitorje ter parcialni pristop pri načrtovanju dejavnosti. Prav zaradi parcialnega pristopa in posledic le tega, je večina poudarila pomen povezovanja institucij ter skupne vizije. Menijo, da je potrebno oblikovati skupno, krovno zgodbo, na kateri bi kasneje lahko vsi deležniki gradili prepoznavnost. Osnovno zgodbo vidijo v arhitekturni in krajinskoarhitekturni zasnovi mesta, industrijski dediščini in uspešni sanaciji okolja.

7 SCENARIJ PROSTORSKEGA RAZVOJA TURIZMA V MESTNI OBČINI VELENJE

7.1 METODOLOŠKA IZHODIŠČA

Izdelali smo dolgoročni normativni scenarij, ki temelji na stališču, da je prihodnost odvisna od dejanj v sedanosti, ki so usmerjena k določenemu cilju. Scenarij prostorskega razvoja turizma v MOV je pozitivno naravnani in je prikaz željenje prihodnosti. Normativni scenariji se uporabljajo kot okvirni načrt za prihodnost, pri čemer je lahko izdelanih več variant, ki temeljijo na različnih predpostavkah, na podlagi katerih se izvedejo odločitve. Sami smo izdelali eno varianto scenarija – zaradi skupne vizije intervjuvancev (deležnikov razvoja) izdelava več scenarijev ne bi bila smiselna, saj ne bi bilo bistvenih razlik med scenariji. Vsi intervjuvanci se strinjajo s hipotezo, da turizem je perspektivna dejavnost (poleg ostalih gospodarskih dejavnosti), ki jo je smiselno razvijati. Izdelali smo zelen scenarij, ki je v okviru realnih zmožnosti, vendar je za doseg ciljev potrebno izvesti vrsto ukrepov.

K izdelavi scenarija smo pristopili s kvalitativnimi in kvantitativnimi metodami, in sicer smo scenarij izdelali na podlagi:

- teoretičnih izhodišč o scenarijih in turizmu,
- pregleda urbanističnega razvoja mesta Velenje in gospodarskih dejavnosti v občini s poudarkom na dosedanem razvoju turizma,
- vzročno-posledične analize urbanističnega razvoja Velenja,
- SWOT analize razvojnih možnosti turizma,
- rezultatov izbranih ekonomskih, okoljskih in socialno kulturnih kazalnikov,
- intervjujev s šestimi deležniki razvoja turizma v občini.

Pri oblikovanju scenarija smo upoštevali usmeritve in predpise iz občinskih in državnih dokumentov:

- Dolgoročni prostorski plan 2009,
- Trajnostna urbana strategija za pametno, podjetno in prijazno Velenje 2025,
- MO v letu 2025: strateški razvojni dokument občine Velenje,
- Strokovne zasnove varstva kulturne dediščine za območje Mestne občine Velenje,
- Modeli revitalizacije objektov industrijske kulturne dediščine,
- Lokalni program kulture Mestne občine Velenje 2014-2020,
- Občinski program varstva okolja 2016 -2020,
- Državni prostorski načrt za državno cesto od priključka Velenje jug do priključka Slovenj Gradec jug (sprejet DPN) ter Državni prostorski načrt za državno cesto od priključka Šentrupert na avtocesti A1 Šentilj-Koper do priključka Velenje jug (DPN v pripravi),

- Strokovna podlaga Kolesarske povezave v Savinjski regiji: uskladitev prioritete kolesarskih povezav po etapah ter določitev pravnih podlag za poseg v prostor.

7.2 VSEBINSKA IZHODIŠČA

Velenje je industrijsko mesto, katerega kolesje še vedno poganjata Premogovnik Velenje in Skupina Gorenje. Vendar je s sanacijo okolja mesto postalo privlačno, ima zanimivo zgodovino, specifično arhitekturo ter pestro kulturno dogajanje. Turizem je v svetu ena izmed dejavnosti z največjim vzponom, Slovenija se je začela na tem področju intenzivno razvijati in tudi v Velenju so občani in deležniki razvoja prepoznali potencial v tej dejavnosti. Cilj Velenja ni razviti masovni turizem, vendar so prostorske danosti ter pester program v mestu lahko osnova za razvoj več vrst turizma.

Projekt, ki bo izrazito vplival in povečal razvojne možnosti na vseh področjih, je izgradnja državne ceste oziroma tretje razvojne osi, ki bo povezala Koroško z avtocesto Ljubljana – Maribor, trasa pa bo potekala po zahodnem delu občine. Pri izdelavi scenarija smo upoštevali sprejeti DPN (povezava Velenje – jug do priključka Slovenj Gradec – jug) ter osnutek DPN (povezava od priključka Šentrupert na avtocesti A1 do priključka Velenje jug).

Kot smo ugotovili na podlagi pregleda stanja, kazalnikov in intervjujev, ima Velenje potencial pri razvoju industrijskega, športno rekreacijskega, kulturnega in prireditvenega turizma. Pri snovanju scenarija smo upoštevali že izvedene študije in projekte v izvajanju z različnih področij. Leta 2006 je bila izdelana idejna študija Modeli revitalizacije objektov industrijske kulturne dediščine, ki dobro razišče možnosti revitalizacije Klasirnice. Študija zajema štiri različne modele in enega izmed teh - Model Center za oblikovanje – smo uporabili kot osnovo pri snovanju vsebine industrijskega turizma (Črnič in sod., 2006). Stara elektrarna je drugi primer zapuščenega industrijskega objekta. Je objekt z odlično modernistično arhitekturno zasnovo in ima zgodovinsko vlogo pri razvoju energetike v dolini. Izdelani so bili načrti za revitalizacijo objekta, in sicer je bila načrtovana umestitev programa Fakultete za energetiko ter Inštituta za energetiko. Zaradi pomanjkanja sredstev ni prišlo do realizacije projekta. S Staro elektrarno so se ukvarjali tudi v Lokalnem programu Kulture Mestne občine Velenje 2014-2020, v katerem smatrajo, da je objekt primeren za umestitev centra kreativnih industrij prostora Alpe Adria. Projekt, ki ga prav tako upoštevamo pri izdelavi scenarija in je v izvajanju, to je izgradnja prireditvenega prostora Jezero. Prireditveni prostor bo bistveno spremenil okolico Velenjskega jezera. Predvidena je postavitve fiksne prireditvene odra in spremljajočih prostorov, ki omogočajo pripravo in izvedbo prireditev (Razvoj, 2010).

Projekt, vezan na razvoj športa in športno rekreacijskega turizma v občini, ki je v izvedbeni fazi, je izgradnja Smučarsko skakalnega centra Velenje. Velenje ima dolgo tradicijo poletnih smučarskih skokov, gostilo pa je tudi tekmo celinskega pokala, imenovano Pokal za

Rudarsko svetilko. Skakalnico, veliko 85 m so, kljub temu da je obratovala 10 let, porušili, saj ni imela obratovalnega dovoljenja. Občina je pridobila gradbeno dovoljenje za rušenje objekta in gradnjo dveh novih skakalnic, velikih 35 m in 55 m, ki bosta ustrezali sodobnim skakalnim trendom ter bosta prilagojeni krajinski veduti.

»Velenje - mesto priložnosti« je slogan MO Velenje, ki se je med občani dobro prijel, hkrati pa predstavlja osnovno idejo, ki jo povzamemo tudi v scenariju. Prav tako je to mesto, ki ga na več področjih zaznamujejo nasprotja in dvojnost.

Rudarska tradicija, industrija	• • • • • • • •	Sodoben značaj mesta, razvoj visokih tehnologij
Visoka stopnja urbaniziranosti prostora	• • • • • • • •	Privlačno naravno okolje (jezera, gozdovi, hribovje)
Ugrezninska degradirana območja, posledica rudarjenja	• • • • • • • •	Nastanek jezer, razvoj grmišč in logov med jezeroma, biotop s pestrim rastlinskim in živalskim svetom
Bogata zgodovina regije, Šaleška dolina - dolina gradov	• • • • • • • •	Mlado mesto, staro manj kot 60 let
Delavsko, industrijsko mesto	• • • • • • • •	Mesto z dobro arhitekturno in krajinskoarhitekturno zasnovo, mesto v parku

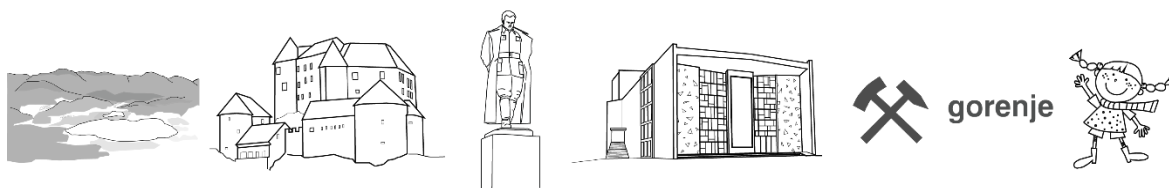
Slika 30: Dvojnost mesta Velenje.

Velenje ni razvita turistična destinacija, vendar želi to z leti postati. Mesto odlikuje dobra arhitekturna in krajinskoarhitekturna zasnova, industrijska dediščina, dobro stanje okoljskih sestavin, pester kulturni program ter raznolike možnosti za rekreacijo. V večjem številu je obiskano v času športnih in kulturnih prireditev, sejmov, festivalov in koncertov. Dobro obiskane so enote Muzeja Velenje ter Muzej premogovništva Slovenije. Vedno več turistov prihaja v mesto zaradi Velenjskega jezera, ki ponuja različne športno rekreativne možnosti.

7.3 VIZIJA RAZVOJA TURIZMA V MOV

MOV bo postala do leta 2030 tehnološko razvita, turistično prepoznavna ter privlačna evropska destinacija z jasno oblikovano identiteto in ponudbo. Razvoj turizma bo sledil načelom trajnosti. Prebivalcem bo omogočeno kakovostno bivanje, možnost zaposlitve in podjetniškega delovanja, obiskovalcem pa nepozaben splet doživetij in bogata izbira programov za vse generacije. V občini se bo razvijal športno rekreativni, industrijski in kulturni turizem – posamično ali kot preplet vseh treh vrst z namenom doseganja celostne ponudbe.

Občina bo postopoma postala priznana turistična destinacija, ki bo prizanesljiva in konstruktivna do naravnega, kulturnega ter socialnega okolja. MOV bo izpostavila lokalno identiteto in razdvojenost mesta – premogovništvo, industrijo in razvoj visoke tehnologije na eni strani ter uspešno sanacijo okolja, pester rastlinski in živalski svet na drugi strani. Turizem se bo razvijal s pomočjo krovne blagovne znamke kot dejavnost, v kateri bo vladalo sožitje obeh glavnih gradnikov, narave in industrije. MOV bo prepoznavna kot industrijski in poslovni center, kot rudarsko, Pikino in Titovo mesto. Turistična ponudba se bo razširila na druga področja in dejavnosti ter jih med seboj povezala.

Slika 31: Prepoznavni elementi MOV.

7.4 STRATEŠKI CILJI IN USMERITVE RAZVOJA TURIZMA V MOV

Strateški cilji razvoja turizma v MOV:

- Turizem se razvije na občinski in regionalni ravni,
- turizem se razvije preko skupne blagovne znamke Velenja,
- oblikujejo se športno rekreativni, industrijski, kulturni in prireditveni programi za vse generacije,
- izboljša se prometna infrastruktura,
- razvije se turistična ponudba vrhunske kakovosti v vseh letnih časih,
- turistični ponudniki se med seboj povežejo,
- število nočitev turistov se poveča,
- podaljša se povprečna dolžina bivanja turistov,
- poveča se število delovnih mest in zaposlenih v turizmu.

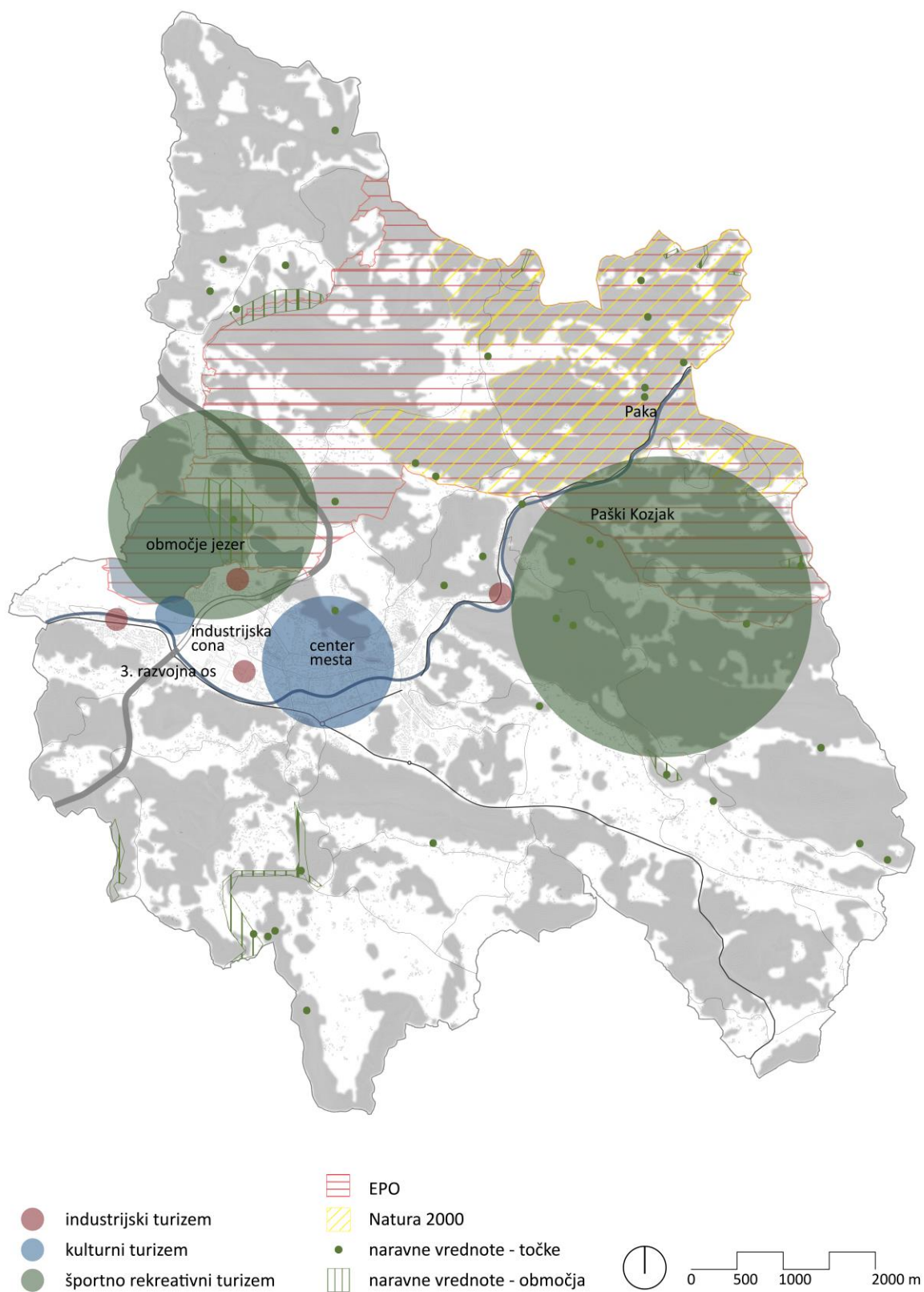
V MOV se razvija turizem na občinski in regionalni ravni v povezavi s preostalimi občinami SAŠA subregije². SAŠA subregija ima izjemne naravne danosti, predvsem na območju Zgornje Savinjske doline. Subregija se ponaša s tremi krajinskimi parki (Golte, Logarska dolina in Robanov kot), naravnimi rezervati, geomorfološkimi in hidrološkimi naravnimi spomeniki. MOV ima v SAŠA subregiji vlogo poslovnega, urbanega in kulturnega središča in za razliko od preostale subregije poleg naravnih danosti intenzivneje promovira bogato kulturno dediščino in s tem industrijo, preko katere razvija kulturni in industrijski turizem. Na ta način se v SAŠA subregiji izoblikuje celovita turistična ponudba.

MOV se predstavlja kot zeleno mesto z visoko kvaliteto bivanja in pestrim programom za vse generacije. V razvoju turizma se izkoriščajo naravne in ustvarjene danosti. Bogata kulturna dediščina (revitalizirani industrijski objekti, Velenjski in Šaleški grad, grad Turn, historične vile, sakralna dediščina, modernistični center in parki) v kombinaciji z naravnimi vrednotami (območje Paškega Kozjaka in jezer). Intenzivneje se razvijajo tri glavne cone, in sicer območje jezer, center mesta ter Paški Kozjak. Na območjih varovanja narave (Ekološko pomembna območja in območja Nature 2000) se razvije ti. mehki turizem, za katerega je značilna sorazmerno naravna netehnizirana turistična ponudba, predvsem rekreacijske dejavnosti, ki temeljijo na uporabi lastne človekove energije, na primer kolesarstvo, veslanje, ribištvo. Turistična ponudba v občini je orientirana na tri osnovne, medsebojno povezljive vrste turizma.

Slika 32: Vrste turizma, ki se razvijajo v MOV.

² SAŠA subregija je del Savinjske razvojne regije ter obsega območje desetih občin – Mestne občine Velenje ter občin Šoštanj, Šmartno ob Paki, Nazarje, Mozirje, Rečica ob Savinji, Gornji Grad, Ljubno, Luče ter Solčava.

Slika 33: Coning turizma v MOV.

S sanacijo okolja se je Velenje spremenilo iz izrazito degradiranega in onesnaženega mesta v dobro saniranega, pri čemer je postalo primer dobre prakse sanacije okolja. Okoljski pritiski v dolini so botrovali k izoblikovanju visoke okoljske zavesti prebivalcev. Vodilni onesnaževalec zraka je promet, ki se ga s celostno prometno strategijo optimizira.

Z izgradnjo tretje razvojne osi, se poveže Velenje s Koroško in avtocesto A1 Ljubljana – Maribor, tako se izrazito izboljša prometna situacija občine. Občina postane dostopnejša in konkurenčnejša, krepijo se gospodarske povezave, poveča se prometna varnost.

V občini se uredijo parkirišča za tovorna vozila in turistične avtobuse, optimizira se javni potniški promet. Parkirišča za turistične avtobuse se umesti v bližino glavnih destinacij, in sicer v bližino Velenjskega gradu ob Turistično informacijskem centru, Muzeja premogovništva Slovenije ter jezer. Postopoma se obstoječe avtobuse – Lokalce – zamenja z vozili na okolju prijaznejše energente (plin, elektrika). Uredijo in nadgradijo se kolesarske poti v območju mesta in na ostalih predelih MO Velenje. Zmanjša se prometna obremenjenost mestnega središča, in sicer z izgradnjo parkirišča »parkiraj in se odpelji«, kjer avto parkiraš in nadalje uporabiš mestni avtobus ali kolo. Storitve je aktualna za dnevne migrante ter enodnevnne obiskovalce mesta.

7.5 OPERATIVNI CILJI IN USMERITVE RAZVOJA TURIZMA V MOV

Operativni cilji razvoja turizma v MOV:

Cilj 1: Izdela se celostna grafična podoba občine kot turistične destinacije.

Cilj 2: Oblikuje se promocijski material s pomočjo katerega se trži vse turistične storitve pod skupno, krovno znamko Velenja.

Cilj 3: Turistični ponudniki se med seboj povežejo in tržijo drug drugega.

Cilj 4: Nadgradi se turistična infrastruktura – nastanitveni in prehrambeni gostinski obrati.

Cilj 5: Turistični ponudniki se povežejo z izobraževalnimi institucijami s področja turizma.

Cilj 6: Nadgradi se turistični program, ki se ga načrtno umešča v prostor.

Cilj 7: Revitaliza se zapuščene industrijske objekte.

Cilj 8: Izboljša se kolesarska infrastruktura

Cilji 1 - 3

MOV se trži preko skupne blagovne znamke, ki ima prepoznavno grafično podobo. Blagovna znamka vsebuje vse ključne elemente po katerih želimo, da je mesto prepoznavno. Turistični ponudniki se povežejo in se medsebojno promovirajo v vseh promocijskih gradivih. Vsi ponudniki poleg svojih logotipov uporabljajo tudi logotipe skupne blagovne znamke, s čimer se doseže enotnost, večja prepoznavnost Velenja in ne zgolj posameznega turističnega ponudnika. Poenoti se oblikovanje vseh informativnih in

usmerjevalnih turističnih tabel. Število oglasnih tabel in panojev po mestu in ob glavnih vpadnicah v mesto se zmanjša in se jih uporabi zgolj na lokacijah, kjer ne kazijo krajinske slike. Turistična infrastruktura, ki obsega prometno zmogljivost, nastanitvene in prehranske zmogljivosti, razne storitve ter ostale turistične dejavnosti, ki zagotavljajo zadovoljevanje turističnih potreb, se načrtuje celostno. Turistični produkti kot so muzeji, galerije in restavracije, se razvijajo in višajo nivo kakovosti storitev. Poudarek je na razvoju novih turističnih proizvodov, s katerimi se ustvari motiv za daljše bivanje v občini. Krovni organizaciji, ki skrbita za promocijo in povezavo turističnih ponudnikov sta TIC Velenje in Zavod za turizem Šaleške doline.

Cilji 4 - 5

V mestu se izkoristijo že obstoječe nastanitvene kapacitete, ki sčasoma zaradi boljše promocije preko skupnega oglaševanja blagovne znamke Velenja, boljše dostopnosti do mesta, boljše ponudbe ter povišanega števila obiskovalcev v mestu, povečajo stopnjo zasedenosti. Pojavi se potreba po novih nastanitvenih kapacitetah. Zgradi se hotel ob prireditvenem prostoru ob Velenjskem jezeru, na območju vrtičarskega naselja Kunte Kinte se preuredi nekaj hišic v apartmaje, v Klasirnici se vzpostavijo sobe za umetnike in obiskovalce.

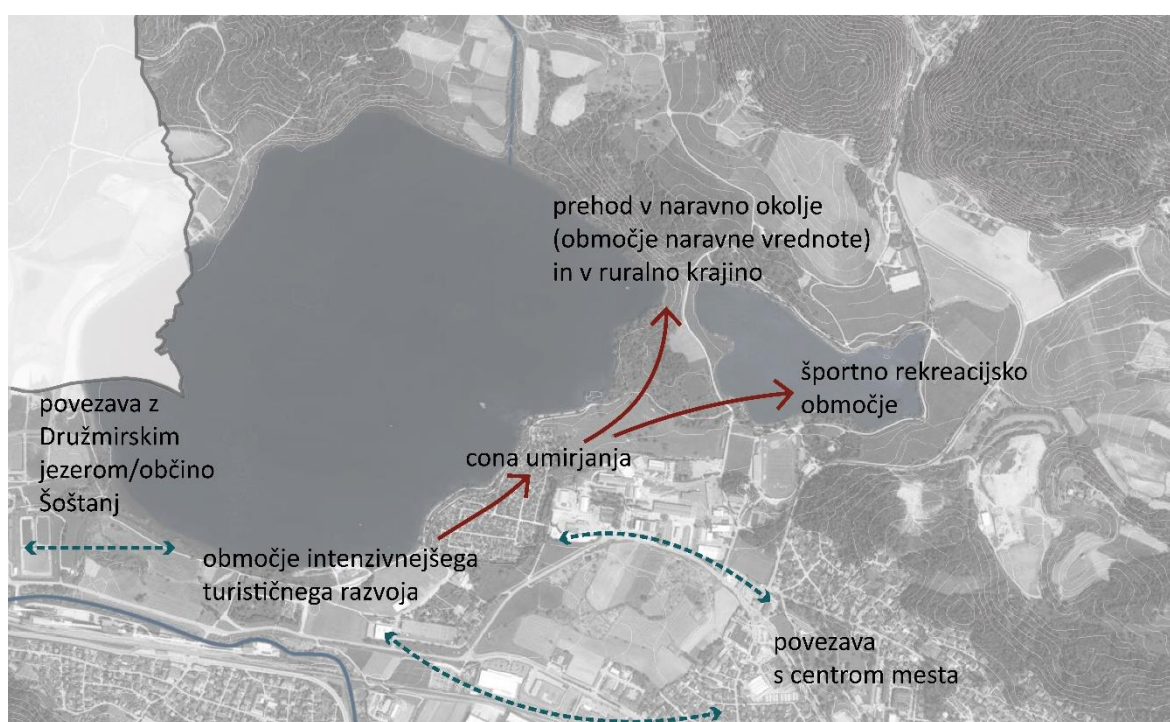
Slika 34: Vrtičarsko naselje Kunta Kinte ob Velenjskem jezeru (Petrašević, 2008).

Pred urbanizacijo so območje mesta Velenje zavzemale kmetijske površine. Te so se ohranile na višje ležečih območjih. Kmetije nadaljujejo svoj razvoj in intenzivneje prodirajo na trg z lastnimi proizvodi, ki jih prodajajo fizičnim osebam (lokalnemu prebivalstvu in turistom) in gostincem. Razvijejo se nove turistične kmetije, ki nudijo tradicionalne jedi in prenočišča. Gostincem, ki delujejo v mestu, se s ponudbo jedi iz lokalno pridelanih izdelkov

poveča kakovost storitve. Kljub temu da Velenje nima tipičnih jedi, je pomembno, predvsem zaradi tujih gostov, da gostinci v svoj sortiment v večji meri vključijo slovenske tradicionalne jedi. Gostinski obrati se povežejo z velenjsko višjo šolo za Gostinstvo in turizem, v sodelovanju s katero razvijajo in nadgrajujejo svoje produkte.

Cilj 6

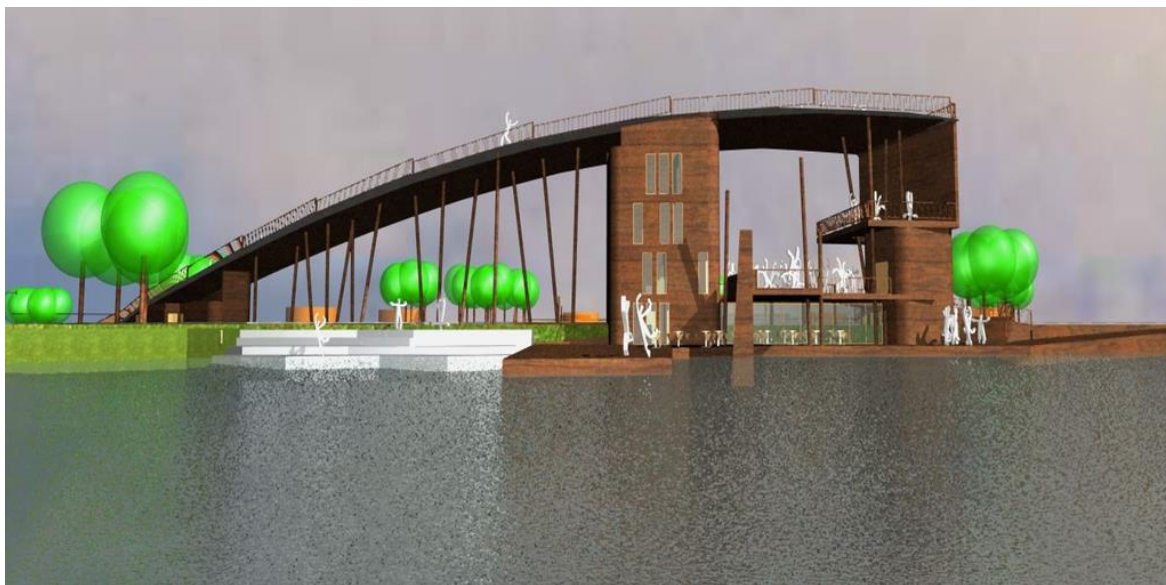
Na območju jezer, kjer se turizem najintenzivneje razvija, se ustvari preplet več vrst turizma, in sicer industrijskega, kulturnega ter športno rekreativnega. Turistična infrastruktura se razvije ob južnem in jugovzhodni delu Velenjskega jezera, območje Škalskega jezera je namenjeno športnim dejavnostim. Vzhodna obala Velenjskega jezera z območjem med jezeroma predstavlja prehod iz območja intenzivne rabe v naravno okolje, ki nadalje prehaja v smeri proti severu v ruralno krajino. Območje med jezeroma je zaščiteno kot naravna vrednota, zato se v tem predelu uredijo zgolj rekreacijske poti. Na širšem območju Škalskega jezera se razvije športno rekreacijski turizem. Ob obali Škalskega jezera se uredi pot za kolesarje in pešce, na severni strani jezera pa se dodatno vzpostavi jahalne poti. Ob južni obali jezera se razvija športna cona; stadion z nogometnim igriščem in atletskimi stezami, zunanja igrišča za nogomet in košarko ter golf igrišče.

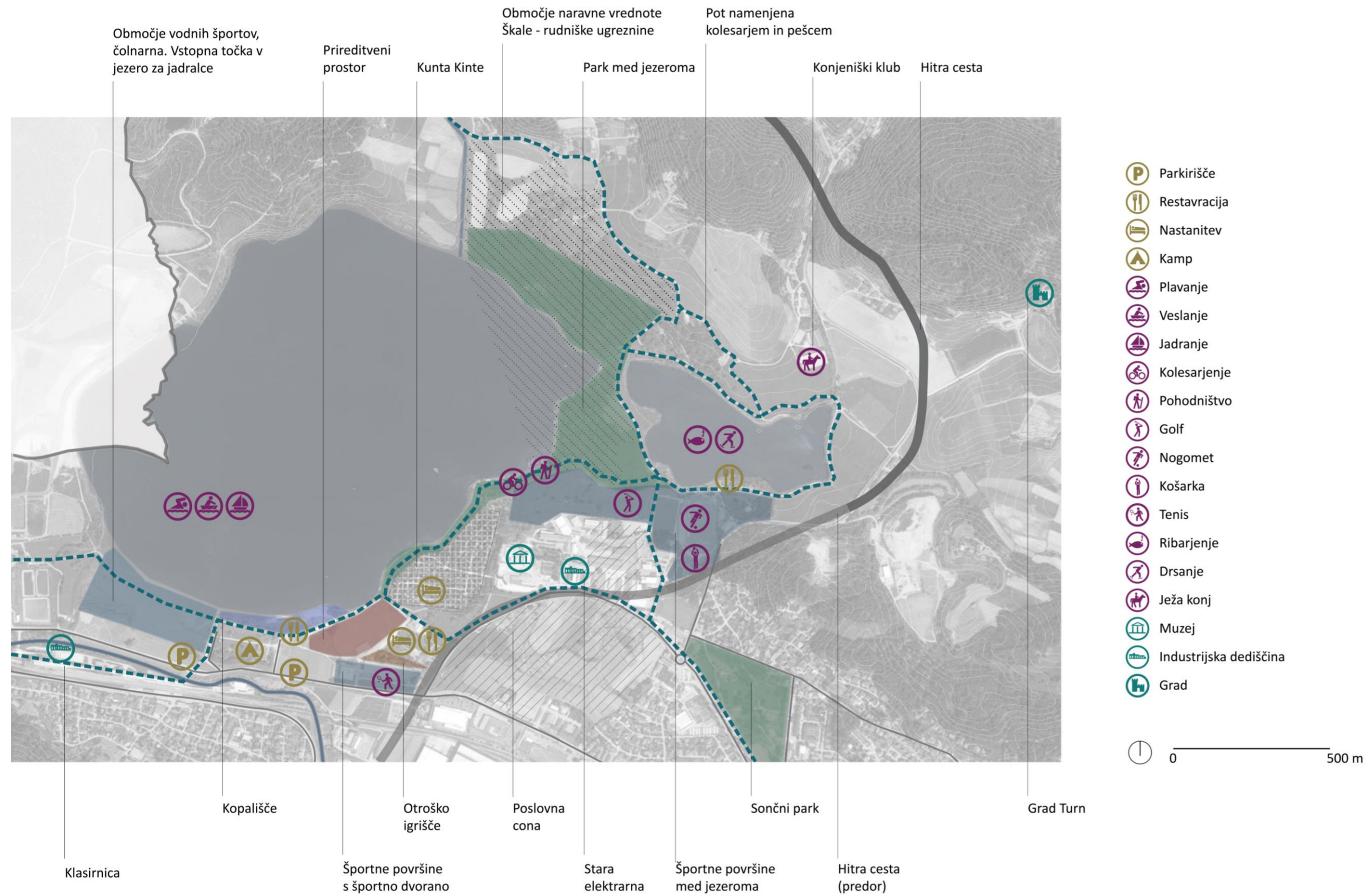
Slika 35: Shema razvoja turizma na območju jezer.

Na južni obali Velenjskega jezera se turistična dejavnost najbolj koncentrira. Ob južni obali se razvije čolnarna in središče za vodne športe, kamp ter mestna plaža s pripadajočo infrastrukturo, servisni objekt in gostinski lokali. Na območju zasutega turističnega jezera

se zgradi prireditveni prostor s premično streho ter z več kot 1000 sedišči. Investitor je MOV. Objekt je večnamenski in omogoča izvedbo kulturnih, športnih ter komercialnih prireditev. Streha odra je pohodna, služi kot razgledna ploščad in kot oder na prostem. Na južni strani prireditvenega prostora je prenovljeno otroško igrišče, teniška igrišča ter športna dvorana, ki v zimskih mesecih omogoča igranje tenisa.

Slika 36: Prireditveni prostor ob Velenjskem jezeru (Razvoj, 2010).

Slika 37: Coning turizma na območju jezer.

Kulturni turizem v občini se razvija v sodelovanju producentov prireditev in kulturnih dogodkov ter mestnega marketinga. Dogodki, festivali in prireditve se izvajajo v javno zasebnih partnerstvih, in sicer med javnimi zavodi (Zavod za turizem Šaleške doline, Festival Velenje, Mladinski center Velenje), nevladnimi organizacijami in gospodarskimi družbami s področja turizma. Vodilni organizator in producent prireditev je Festival Velenje v sodelovanju s službo mestnega marketinga, projektno skupino MOV ter Turistično informacijskim centrom Velenje. Kakovostni kulturni programi poleg obiskovalcev v mesto privabijo tudi ustvarjalce.

Na področju kulturnega turizma se nadgradi obstoječe programe, ki so aktualni za domačine in turiste in se hkrati razvija nove. Programe, ki se jih intenzivneje razvija in izvaja v centru mesta ter na območju jezer, se nadgradi s pomočjo sodelovanja vseh javnih zavodov in drugih organizacij, ki so:

- Pikin Festival,
- Festival mladih kultur Kunigunda,
- Poletne kulturne prireditve,
- Čarobni december,
- Velenje praznuje,
- Lirikifest.

V sam razvoj in trženje kulturnega turizma se intenzivneje vključi kulturno dediščino mesta, trženje spodbudimo tudi z urbanističnim razvojem mesta ter s pomočjo naslednjih obstoječih programov, razstav in knjižnih gradiv:

- Arhitekturni vodič Roka Polesa: Velenje, sprehod skozi mesto moderne,
- Stalna razstavna zbirka Muzeja Velenje: Ko je Velenje postajalo mesto – Zgodovina Velenja po 2. svetovni vojni,
- Razstava krajinskih arhitekt iz Velenja (Saše Piano, Kaje Flis, Julijane Šumić, Lucije Pečovnik in Linde Sušec) z naslovom: Krajinskoarhitekturni elementi prvotne zasnove Velenja,
- Program Turistično informacijskega centra Velenje.

S sodelovanjem avtorjev razstav in knjižnih gradiv, Muzeja Velenje, Turistično informacijskega centra in MOV se razvije nov kakovosten produkt, to je stalna zbirka, ki ima razstavno mesto v Muzeju Velenje na Velenjskem gradu. Zbirka na doživljajski način prikaže ozadje in ideologijo nastanka mesta, urbanistični razvoj mesta od samega nastanka do danes ter delovanje mesta, ki se spremeni iz izrazito industrijskega in degradiranega v zeleno mesto, ki razvija visoke tehnologije. Vzporedno z razstavo se izvajajo turistična vodenja, ki jih izvajajo kvalificirani vodiči Turistično informacijskega centra.

Cilj 7

Za uspešno revitalizacijo industrijskih objektov v občini, Klasirnica in Stare elektrarne, je potrebno zagotoviti celostno varstvo obravnavanega območja ter ga prilagoditi novi namembnosti, hkrati pa paziti, da objekta ne izgubita na pričevalnosti.

Klasirnica je umeščena jugozahodno od Velenjskega jezera, v naselju Pesje. Na južni strani je objekt zamejen z železnico, na severni z reko Pako. Objekt ima 11.000 m² uporabnih površin, osrednji del je visok približno 58 m. Armiranobetonska skeletna struktura, na katero se poševno vežejo transportni trakovi, je monolit v krajini. Enostaven volumen velikih dimenzij označuje abstrakcijo, ki je značilna za umetnost 20. stoletja. Površina, ki je na voljo v Klasirnici, zahteva program, ki izhaja iz lokalnega okolja in ga hkrati presega. V objekt se umesti Center za oblikovanje, ki se preko več dejavnosti, izobraževalnih, ateljejskih, razstavnih in produkcijskih, osredotoča na industrijsko oblikovanje. Vzpostavi se povezava med gospodarstvom in dizajnom. Center za oblikovanje sodeluje z že uveljavljenimi oblikovalskimi studii, ki se ukvarjajo z industrijskim oblikovanjem, pa tudi z lokalnimi, kot je Gorenje Design Studio, ter z drugimi slovenskimi in tujimi podjetji. Velenje s Centrom za oblikovanje postane center industrijskega oblikovanja v Sloveniji ter glavni razstavni prostor na to tematiko. Del Centra se preuredi v ateljeje in studie, v katerih delajo domači in gostujoči umetniki. Poleg studiev se uredijo apartmaji in sobe v industrijskem duhu, kar poveča izkustveno doživetje ter približa identiteto kraja obiskovalcu. Objekt se s peš in kolesarsko potjo poveže z območjem jezer. Revitalizacija Klasirnice se izvede v javno zasebnem partnerstvu. Občina pridobi sredstva s pomočjo evropskih finančnih sredstev.

Slika 38: Klasirnica (Krajnc, 2006). Slika 39: Stara elektrarna (Geodruid Velenje, 2010)

Stara elektrarna, objekt z modernistično industrijsko arhitekturo in z zgodovinsko vlogo v razvoju energetike v dolini, je umeščen med poslovno cono Stara vas, Muzejem premogovništva Slovenije, ERICO inštitutom ter Medpodjetniško izobraževalnim centrom Velenje. Objekt ima približno 7.000 m² uporabnih površin. Vanj se umesti nov študijski program predelovalne industrije in okoljske tehnologije, Politehnika Velenje. Program je neposredno povezan s podjetji v občini in regiji, s čimer se ustvari podporno okolje za podjetništvo in s tem tudi podpora za nadaljnji razvoj turizma. Eden od načinov, kako

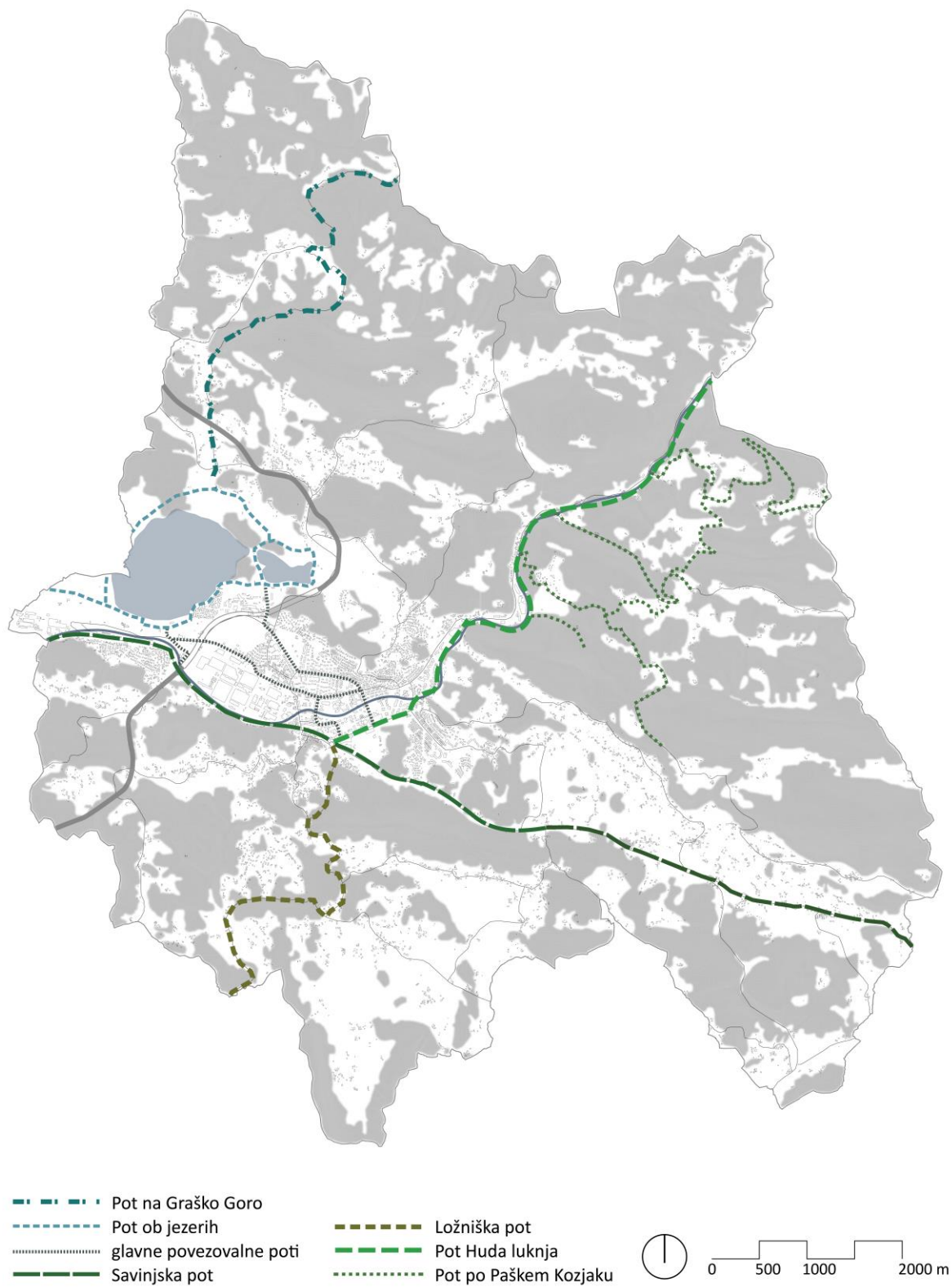
približati industrijo prebivalcem in obiskovalcem, je odprtje dela proizvodnje za javnost oziroma vzpostavitev predstavitvenega modela. Uspešna podjetja v občini, kot sta Gorenje in Skaza, s predstavitvijo dejavnosti sklenejo ponudbo industrijskega turizma v občini. Ponudba industrijskega turizma je celostna, saj je omogočen vpogled v preteklo delovanje industrije v občini, ki je predstavljeno v Muzeju premogovništva Slovenije, Center za oblikovanje je most med preteklostjo, sedanostjo in prihodnostjo, delujoča podjetja, kot sta Gorenje in Skaza, pa sta odraz stanja, v katerem je Velenje danes.

Cilj 8

Velenje se razvije kot kolesarsko mesto. Sklene se do sedaj pomanjkljiva, na določenih odsekih nevarna kolesarska infrastruktura. Kolesarska mreža se razvije na regionalni in občinski ravni. Kolesarske poti se vzpostavijo kot razširitev in obnovitev obstoječih poti, na z motornim prometom neobremenjenih ali malo obremenjenih prometnicah, ter kot nove kolesarske poti, na območjih kjer ni možnosti obnove ali razširitve cest. Omrežje se razvija v smereh glavnih cestnih povezav ter se navezuje na evropske kolesarske povezave. Kolesarske povezave so opremljene z ustrezno infrastrukturo, parkirišči za kolesa. Sistem BICY (brezplačen avtomatiziran sistem za izposajo mestnih koles) je v občini dobro sprejet med prebivalci, storitev se nadgradi tako, da je možna izposoja koles tudi za turiste.

Poleg obstoječih poti, ki se jih na določenih odsekih poveže (kolesarska pot po Paškem Kozjaku, poti ob jezerih ter kolesarske poti po mestu), se vzpostavijo kolesarske poti:

- kolesarska pot Huda luknja: povezava med MOV in naseljem Dolič v Občini Mislinja, ki poveže Velenje s Koroško. Pot poteka po nekdanji železniški progi Velenje – Dravograd,
- pot na Graško Goro: povezava od Škalskega jezera preko naselij Škale in Plešivec do Graške Gore,
- Savinjska pot: regijska povezava, ki poteka v smeri zahod – vzhod, od Solčave preko MOV do občine Vojnik, kjer se naveže na kolesarski pot, ki poteka iz celjske smeri,
- Ložniška pot: kolesarska pot, ki poveže MOV in Polzelo.

Slika 40: Kolesarske poti v MOV

8 SKLEP

Velenje prehaja v obdobje, kjer je ključnega pomena dobro načrtovanje, ki bo določilo, v katero smer peljati razvoj mesta, kaj intenzivneje razvijati in kaj preprečevati. Vizionarji prejšnjega stoletja, ki so začrtali mestu pot v naslednjih desetletjih, so dobro opravili svoje delo, saj je mesto zaživelo, ustvarilo lastne poteze in ritem delovanja. Intenziven razvoj pa je pustil velike posledice – degradirano okolje, ki pa je bilo z ustreznim načrtovanjem ter izvedenimi ukrepi sanirano.

Gospodarstvo v občini je v veliki meri odvisno od velikih poslovnih sistemov, kot sta Gorenje in Premogovnik Velenje in del zgodbe se bo v prihodnjih desetletjih zaključil. Premogovnik, glavno gonilo mesta, bo ustavil svojo proizvodnjo. Mesto in vsi deležniki razvoja so v precepu, saj je potrebno gospodarstvo prestrukturirati, omogočiti prihodnjim generacijam zaposlitev ter privabiti investitorje v mesto. Glavni dejavnosti, v katerih deležniki razvoja prepoznavajo potencial, sta razvoj turizma in razvoj visokih tehnologij. V vsakem primeru je potrebno, ne glede na smer prihodnjega razvoja, ohranjati identiteto mesta. Velenje, mesto v parku, mesto nasprotij, rudarsko, Pikino, Titovo mesto. Vendar ne zgolj kot nostalgijo, temveč preko gospodarskih dejavnosti, ki so aktualne in donosne, hkrati pa ne zanikajo zgodovine, ki je v tem primeru specifična in jo dojemamo kot pozitivno, kljub velikemu obsegu negativnih posledic (izseljevanje prebivalstva, onesnaženje okolja).

Turizem je dejavnost, s pomočjo katere je mogoče identiteto mesta in s tem prebivalcev ohranjati, vendar je potrebno poudariti, da je turizem zgolj ena izmed dejavnosti, ki jo bo mesto razvijalo. Ključnega pomena pri razvoju turizma in ostalih gospodarskih dejavnosti je sodelovanje, s katerim se izognemo neželenim posledicam.

Največji potencial pri razvoju turizma v občini imajo zagotovo jezera, v katera so pričeli v zadnjih letih intenzivneje vlagati; vzpostavili so mestno plažo, kamp je razširil svojo ponudbo, odprli so nove gostinske lokale. Predvsem je govora o rešitvah z instant učinkom, kar je problematično, saj je neurejeno celovito upravljanje območja, zaradi česar lahko pride do neželenih posledic v prostoru – preobremenjenosti prostora, vizualnih in funkcionalnih neskladij. Območje je kompleksno in izredno občutljivo, na majhni površini se sreča več rab – na južni strani Velenjskega jezera se razvija turizem, vzhodna obala Velenjskega jezera in območje med Velenjskim in Škalskim jezerom pa predstavlja prehod med intenzivnejšo rabo ter naravo, in sicer kot parkovno urejeno območje za rekreacijo, ki proti severu postopoma prehaja v naravno okolje, ki ima status naravne vrednote. Deležnikov razvoja območja jezera je več, saj je lastniška struktura območja razpršena, kar privede do izpolnjevanja vizij in ciljev posameznih deležnikov, toda brez upoštevanja okolice. Parcialno načrtovanje je v tem primeru izrazito neugodno za prostor ter nadaljnji razvoj območja jezer.

V magistrski nalogi s scenarijem prostorskega razvoja turizma prikažemo optimalen razvoj, do katerega lahko pridemo zgolj z ustreznim načrtovanjem ter postopno izpeljanimi rešitvami. Želen rezultat ni nenaden razvoj Velenja kot turistične destinacije niti razvoj masovnega turizma, saj smatramo, da le ta ne bi bil primeren, saj ga okolje ne bi preneslo, kar bi se odražalo v neželenih posledicah.

Razvoj vseh treh vrst turizma, športno rekreacijskega, kulturnega in industrijskega, posamično in kot preplet le teh, je ena izmed možnosti, kako združiti kulturno in naravno dediščino mesta. Možno je razvijati tudi zgolj eno izmed teh, vendar na ta način ne zajamemo optimalno vseh danosti. Ključnega pomena, ne glede na vrsto turizma, ki se bo razvijala, je sodelovanje vseh deležnikov zasebnega in javnega sektorja ter dolgoročno celostno načrtovanje. Potrebno je ponotranjiti delovanje, da smo s povezovanjem močnejši in konkurenčnejši, kar dokazujejo primeri dobre prakse, kot je Emscher Park v Nemčiji, predstavljen v magistrskem delu.

9 POVZETEK

Naloga se ukvarja z razvojem turizma v MOV. Turizem je iskanje in odkrivanje novega, je dejavnost, ki je opredeljena s številnimi deležniki in njihovimi medsebojnimi odnosi, ki so povezani s povpraševanjem in ponudbo v določenem kraju. Je najhitreje rastoča gospodarska panoga v svetu, ki je v zadnjih letih izredno aktualna v Sloveniji in v zadnjem času tudi v MOV.

Velenje je mlado mesto z bogato zgodovinsko osnovo, ki je nastalo zaradi intenzivnega razvoja premogovništva, kar je bila posledica velikih energetskega potreb povojnega gospodarstva. Zaradi vizije takratnega vodstva Velenje ni postalo klasična rudarska kolonija, temveč mesto z dobro urbanistično zasnovo in z na sploh dobrimi pogoji za življenje. Gospodarstvo v občini še vedno temelji na dveh večjih gospodarskih sistemih, Skupini Gorenje in Premogovniku Velenje, vendar bo slednji v prihodnjih desetletjih zaključil s svojo proizvodnjo. Potrebno bo prestrukturiranje gospodarstva in s tem razvoj novih dejavnosti. Ena izmed potencialnih razvojnih dejavnosti je turizem.

Turistični potencial Velenja in možen razvoj same dejavnosti smo prikazali s pomočjo metode scenarija. Scenarij lahko pojmuje kot možen pogled na prihodnost. Je eden izmed pristopov, ki pomaga upravljati negotove odločitve, ki temeljijo na predpostavkah namesto na dejstvih. Raziščejo se možne alternative, kako se prihodnost lahko razplete ter posledice različnih konceptov prihodnosti. V nalogi smo izdelali normativni scenarij, ki je usmerjen v iskanje želene prihodnosti in temelji na stališču, da je prihodnost odvisna od dejanj v sedanosti, ki so usmerjena k določenemu cilju. Izdelali smo le eno varianto scenarija, in sicer zaradi skupne vizije intervjuvancev, ki so deležniki razvoja turizma, izdelava več scenarijev ne bi bila smiselna, saj ne bi bilo bistvenih razlik med scenariji.

K izdelavi scenarija smo pristopili s kvalitativnimi in kvantitativnimi metodami. Izdelali smo ga na podlagi teoretičnih izhodišč o scenarijih in turizmu, pregleda urbanističnega razvoja mesta in gospodarskih dejavnosti v občini s poudarkom na dosedanjem razvoju turizma, vzročno-posledične analize urbanističnega razvoja Velenja, SWOT analize razvojnih možnosti turizma v občini, sistema kazalnikov ter intervjujev. Pri oblikovanju scenarija smo upoštevali usmeritve in predpise iz občinskih in državnih dokumentov. S pomočjo ekonomskih, okoljskih in kulturnih kazalnikov smo dobili vpogled v trenutno in preteklo stanje izbranih sestavin ter potrdili tezo, da Velenje ima potencial pri razvoju turizma. Določene kazalnike smo prevzeli iz obstoječih modelov, nekatere pa smo izdelali sami glede na potrebe. Osredotočiti smo se morali na kazalnike, za katere smo lahko pridobili statistične podatke. Večina raziskovalcev je mnenja, da samo objektivni kazalniki niso dobra podlaga za napovedovanje trendov, zaradi česar smo kot dodatno metodo opravili intervjuje z deležniki razvoja turizma v občini.

S pomočjo opisanih metod smo ugotovili, da ima Velenje potencial pri razvoju športno rekreativnega, industrijskega in kulturnega turizma, kar smo poskušali zajeti v razvojni viziji MOV. Razvojna vizija predvideva, da bo občina postala razvita, turistično prepozavna in privlačna destinacija, z jasno oblikovano identiteto in ponudbo. Razvijala bo športno rekreativni, industrijski in kulturni turizem, posamično in kot preplet vseh treh vrst z namenom doseganja celostne ponudbe. Velenje želimo razvijati kot destinacijo, ki temelji na ekonomski uspešnosti turističnega poslovanja in je hkrati prizanesljiva do naravnega, kulturnega in socialnega okolja ter izpostavi lokalno identiteto in razdvojenost mesta: premogovništvo, industrija in razvoj tehnologije na eni strani ter uspešna sanacija okolja, pester rastlinski in živalski svet na drugi strani. V scenariju prostorskega razvoja občine opredelimo strateške cilje in usmeritve ter v okviru teh še operativne cilje in usmeritve, kjer je natančnejše definirana vsebina in prostorska razporeditev dejavnosti; prikažemo optimalen razvoj, katerega lahko dosežemo z ustreznim načrtovanjem; ter postopno izpeljanimi ukrepi.

10 VIRI

Ackoff R.L. 1981. Creating the corporate future: Plann or be planned for. New York, John Wiley: 297 str.

Agencija Republike Slovenije za okolje. Kakovost zraka – letna poročila.

http://www.arso.gov.si/zrak/kakovost%20zraka/poro%C4%8Dila%20in%20publikacije/kakovost_letna.html (junij 2016)

Agencija Republike Slovenije za okolje. Kazalci okolja v Sloveniji, Pokrovnost in raba tal. 2015.

http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=671 (oktober 2016)

Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve. Ljubljana, Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve. (izpis iz Poslovnega registra, junij 2016)

Almanah občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki 2012. 2012. Velenje, Naš čas: 312 str.

Almanah občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki 2013. 2013. Velenje, Naš čas: 306 str.

Almanah občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki 2014. 2014. Velenje, Naš čas: 316 str.

Almanah občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki 2015. 2015. Velenje, Naš čas: 310 str.

Barbieri Masini E., Medina Vasquez J. 2000. Scenarios as seen from human and social perspective. *Technological Forecasting and Social Change*, 65: 49-66

Božić N., Gašparović S. 2007. IBA Emscher Park: kreativni pristup industrijskom naslijeđu. *Informatica Museologica*, 38, 1-2: 6-21

Črnič A., Dobrila P. T., Ifko S., Kardum S., Koprivšek N., Krpan J., Ojsteršek A. 2006. Modeli revitalizacije objektov kulturne dediščine, idejna študija. Mestna občina Velenje: 62 str.

Emscher Landschaftsparks. 2016.

http://emscherlandschaftspark-blog.de/emscher-landschaftspark_erleben/karte/ (julij 2016)

Enodnevni obiskovalci Idrije. Idrija, TIC Idrija (izpis iz arhiva TIC Idrija, marec 2016)

Enodnevni obiskovalci Velenja. Velenje, TIC Velenje (izpis iz arhiva TIC Velenje, marec 2016)

ESPON project 3.2 Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy, Final report. 2006. Luksemburg, European Spatial Planning Observation Network: 913 str.

Festival Velenje.

<http://www.festival-velenje.si/1204> (junij, 2016)

Gabrijelčič P., Fikfak A. 2002. Rurizem in ruralna arhitektura: univerzitetni učbenik. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo: 163 str.

Galič L. 2013. Analiza indikatorjev trajnostnega razvoja turističnih destinacij na primeru Slovenije, magistrsko delo. Ljubljana, Ekonomska fakulteta: 119 str.

Gantar D. 2012. Tipi scenarijev in njihova uporaba v prostorskem načrtovanju. Geodetski vestnik, 56, 3: 499-512

Gantar D., Golobič M. 2006. Scenariji: od znanja k oblikovanju politik. Urbani izziv, 17, 1-2: 72-77

Geodruid Velenje. 2010. Stara elektrarna.

<http://www.geodruid.com/intl/en/place/3130307-stara-termoelektrarna-historical-monument-velenje-slovenija> (september, 2016)

Geopark Idrija.

<http://www.geopark-idrija.si/si/geopark/77/geopark-idrija/> (marec 2016)

Global Peace Index. 2016. Vision of Humanity.

<http://www.visionofhumanity.org/#/page/indexes/global-peace-index> (avgust 2016)

Golobič M., Praper S., Bačnar D., Černič Mali B., Kerbler B.K., Ploštajner B., Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo. 2003. Regionalni razvoj in spremembe kulturne krajine: krajina kot razvojni dejavnik: ciljni raziskovalni program »Konkurenčnost Slovenije 2001-2006«. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 88 str.

Hart M. 2002. Characteristics of Effective Indicators. Sustainable Measures.

<http://www.sustainablemeasures.com/node/92> (april 2016)

Hospers G. 2002. Industrial heritage tourism and regional restructuring in the European Union. European Planning Studies, 10, 3: 397-404

Idrija UNESCO Globalni Geopark. 2015. Geopark Idrija.

<http://www.geopark-idrija.si/si/novica/273/idrija-unesco-globalni-geopark/> (marec 2016)

Ifko S. 2002. Varovanje industrijske arhitekturne dediščine. V: Zgodnja industrijska arhitektura na Slovenskem: vodnik po arhitekturi. Prešeren D. (ur.). Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije: 32-41

Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook. 2004. Madrid, The World Tourism Organization: 516 str.
<http://www.adriaticgreenet.org/icareforeurope/wp-content/uploads/2013/11/Indicators-of-Sustainable-Development-for-Tourism-Destinations-A-Guide-Book-by-UNWTO.pdf> (junij 2016)

Kolesarske povezave v Savinjski regiji: uskladitev prioritete kolesarskih povezav po etapah ter določitev pravnih podlag za poseg v prostor, strokovna podlaga. 2011. Razvojni center planiranje d.o.o. Celje: 36 str.

Komunalno podjetje Velenje. Letna poročila.
<http://www.kp-velenje.si/index.php/letna-porocila> (junij 2016)

Korpnik N. Arhitekturna pripoved Velenja (po resničnih dogodkih). V: Arhitekturna delavnica Velenje 2000: možnosti prostorskega razvoja južno od Šaleške ceste. Velenje, Mestna občina Velenje: 7-10

Krajnc B. 2006. Od premoga do kulture. Mladina, 28.
<http://www.mladina.si/98030/od-premoga-do-kulture/> (september 2016)

Krammer S. 2013. How to Analyze and Compare Scenarios? Evaluation of Scenarios Dealing with the Future of Our Energy System: DESERTEC, EU-Roadmap 2050, Greenpeace [R]evolution, World Energy Outlook & Shell Energy Scenarios. Hamburg, Anchor Academic Publishing: 47 str.

Krier. L. 2009. The Architecture of Community. Washington, Island Press: 459 str.

Lah D. 2012. Arhitekturni projekt promenada. Velenje, Mestna občina Velenje.
<http://lepicercenter.velenje.si/faze-projekta/arhitekturni-projekt-promenada/> (marec 2016)

Letno poročilo skupine Gorenje za leto 2015. 2016. Velenje, Gorenje Group: 240 str.
http://static14.gorenje.com/files/default/corporate/investor-relations/annual-reports/GORENJE_LP2015_SLO_interactive_OUT-5.pdf (junij 2016)

Leskovec I. 2012. UNESCO seznam svetovne dediščine. Občina Idrija.
<http://www.idrija.si/novice-obvestila-arhiv/79-staticne-vsebine/563-unesco-seznam-svetovne-dediscine.html> (marec 2016)

Letchworth Garden City Heritage Foundation. 2015.

<http://www.letchworth.com/heritage-foundation/news/letchworth-acclaimed-one-of-englands-greatest-places> (avgust 2016)

Martinšek D. 2006. Načrtovanje prostorskega razvoja Velenja od nastanka modernega mesta do danes, diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 62 str.

Martinšek D., Plaznik D., Groznik P., Godec A. 2014. Lokalni program kulture Mestne občine Velenje 2014-2020, osnutek končnega krovnega dokumenta. Mestna občina Velenje: 84 str.

Meadows D.H., Meadows D.L., Randers J. 1974. Meje rasti : poročilo za raziskavo Rimskega kluba o težavnem položaju človeštva. Ljubljana, Cankarjeva založba: 269 str.

Mestna občina Velenje.

<http://www.velenje.si/> (september 2016)

Metodologija scenarijev. 2012. Ministrstvo za okolje in prostor.

http://www.arhiv.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostor/pdf/crp/v_koridor_2del.pdf

Mihelak V. 2004. Rojstvo »socialističnega čudeža«: (izgradnja mesta Velenje med leti 1945 in 1963), diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino: 109 str.

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Grafični podatki RABA za celo Slovenijo.

<http://rkg.gov.si/GERK/> (avgust 2016)

Ministrstvo za notranje zadeve Policija. Letna poročila o delu Policijske uprave Celje.

<http://www.policija.si/index.php/policijske-uprave/pu-celje/statistika> (junij 2016)

Muzej Velenje. Fotografija iz arhiva (junij 2016)

Naravovarstveni atlas.

<http://www.naravovarstveni-atlas.si/web/> (marec 2016)

Osnutek občinskega prostorskega načrta. Velenje, Mestna občina Velenje (izpis iz arhiva Mestne občine Velenje, junij 2016)

Ozbekhan H. 1977. The future of Paris: a systems study in strategic urban planning. Philosophical Transactions of the Royal Society London, 287: 523-544

Peljhan M., Gorjup Kavčič M., Benčina T. 2011. Geološka dediščina v Občini Idrija. Geografski obzornik, 58, 1: 4-11

- Poles R. 1999. Oris arhitekturnega razvoja Velenja – prek idealnega mesta do mesta priložnosti. Velenje: razprave o zgodovini mesta in okolice. Velenje, Mestna občina Velenje: 439 - 476
- Poles R. 2013. Velenje: sprehod skozi mesto moderne: arhitekturni vodnik. Velenje. Mestna občina Velenje: 68 str.
- Poročilo o stanju okolja v Mestni občini Velenje. 2014. Velenje, ERICo Velenje: 123 str.
http://arhiva.velenje.si/razno/2014/Porocilo%20o%20stanju%20okolja%20MO%20Velenje_dopolnjeno.pdf (maj 2016)
- Prenočitvene zmogljivosti v občini. Velenje, TIC Velenje (izpis iz arhiva TIC Velenje, april 2016)
- Priročnik za hotele za razvoj trajnostnih poslovnih modelov. 2010. Ljubljana, Slovenska turistična organizacija: 63 str.
http://www.slovenia.info/pictures%5Ccategory%5Catachments_1%5C2010%5Cgoing-green_10275_10291.pdf (marec 2016)
- Mestna občina Ljubljana.
<http://www.ljubljana.si/si/mol/> (julij 2016)
- Proračun TIC Velenje za leta 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016. Velenje, TIC Velenje. (izpis iz arhiva TIC Velenje, avgust 2016)
- Prostorski informacijski sistem občin.
<http://www.geoprostor.net/> (marec 2016)
- Radej B. 1999. Razvoj indikatorjev za vrednotenje okoljske kakovosti gospodarske rasti, raziskovalno poročilo. Ljubljana, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj: 76 str.
- Radikon A. 2003. Merjenje trajnostnega turističnega razvoja, magistrsko delo. Ljubljana, Ekonomska fakulteta: 152 str.
- Ratcliffe J., Krawczyk E. 2011. Imagineering city futures: The use of prospective through scenarios in urban planning. *Futures*, 43: 642-653
- Razvoj: revija za predstavitev razvojnih projektov MO Velenje 2008-2012. 2010. Mestna občina Velenje: 72 str.
<http://www.velenje.si/files/default/projekti/revija-razvoj/Razvoj-3%202010.pdf> (julij 2016)
- Register nepremične kulturne dediščine, Franciscejski kataster.
<http://giskd6s.situla.org/giskd/> (marec 2016)

- Schoemaker P. J. H. 1993. Multiple scenario development: Its conceptual and behavioural foundation. *Strategic Management Journal*, 14, 3: 193-213
- Schooneboom J. 1995. Scenario building: Art, craft or just a fashionable whim? V: *Scenario studies for the rural environment; Selected and edited proceedings of the symposium Scenario studies for the rural environment*. Wageningen, 12.-15. september 1994. Schoute J.F., Finke P.A., Veeneklaas F.R., Wolfert H.P. (ur.). Dordrecht, Kluwer academic publishers: 15-24
- Seher A. 1998. Zgodovina premogovnika Velenje. Knjiga 2. Velenje, Premogovnik Velenje: 591 str.
- Seljak J. 2000. Merjenje uravnoveženega razvoja, doktorska disertacija. Ljubljana, Ekonomska fakulteta: 241 str.
- Shearer A. 2005. Approaching scenario-based studies: three perceptions about the future and considerations for landscape planning. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 32: 67-87
- SSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika, spletna izdaja. 2000. Založba ZRC <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (december 2015)
- Statistika prireditvene dejavnosti Festivala Velenje v letih 2011, 2012, 2013, 2014, 2015. Velenje, Festival Velenje (izpis iz arhiva Festivala Velenje, junij 2016)
- Statistični urad Republike Slovenije. Podatkovni portal SI-STAT <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp> (junij 2016)
- Steinitz C., Rogers P. 1970. *A System Analysis Model of Urban Change: An Experiment in Interdisciplinary Education*. Cambridge, MIT Press: 78 str.
- Strategija razvoja turizma Mestne občine Velenje 2009 – 2013. 2008. Portorož, Univerza na Primorskem, Fakulteta za turistične študije - Turistica: 132 str.
- Šaleška jezera – vodni vir in razvojni izziv, poročilo o projektu. 2011. Velenje, ERICo Velenje: 270 str. <http://arhiva.velenje.si/www3/Datoteke/2011/%C5%A0ale%C5%A1ka%20jezera%20Vodni%20vir%20in%20razvojni%20izziv,%20Erico%202011-05.pdf> (marec 2016)
- Šašek Divjak M., Mladenovič L., Kerbler B., Stevanović G. 2008. Scenariji razvoja Mestne občine Ljubljana. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 60 str.
- Šterbenk E. 1999. Šaleška jezera: vpliv premogovništva na pokrajinsko preobrazbo Šaleške doline. Velenje, ERICo, Pozoj: 192 str.

Število obiskovalcev Antonijevega rova. Idrija, Antonijev rov. (izpis iz arhiva Antonijevega rova, marec 2016)

Število obiskovalcev Mestnega muzeja Idrija. Idrija, Mestni muzej Idrija (izpis iz arhiva Mestnega muzeja Idrija, marec 2016)

Število obiskovalcev Muzeja premogovništva Slovenije. Velenje, Muzej premogovništva Slovenije (izpis iz arhiva Premogovniškega muzeja Slovenije, marec 2016)

Število obiskovalcev Muzeja Velenje. Velenje, Muzej Velenje (izpis iz arhiva Muzeja Velenje, marec 2016)

The Victorian Web. 2013.

<http://www.victorianweb.org/art/architecture/suburbs/1.html> (avgust 2016)

Tourism Sustainability Group. 2007. Action for more Sustainable European Tourism, Report of the Tourism Sustainability Group. Tourism Sustainability Group: 50 str.

Trajnostna urbana strategija: Za pametno, podjetno in prijazno Velenje 2025. 2015. Mestna občina Velenje: 83 str.

<http://www.velenje.si/files/default/0-MOV/Datoteke/2016/TUS%20Velenje%202025.pdf> (maj 2016)

Tress B., Tress G. 2003. Scenario visualization for participatory landscape planning – A study from Denmark. Landscape and urban planning, 64: 161-178

Turistično informacijski center Velenje

<http://www.velenje-tourism.si/> (junij, 2016)

Uporaba javnega transporta (Lokalci). Velenje, Mestna občina Velenje (izpis iz arhiva Mestne občine Velenje, junij 2016)

van Notten P.W.F. 2006. Scenario Development: A Typology of Approaches. V: Think Scenarios, Rethink Education, Organisation for Economic Cooperation and Development.

<http://www.oecd.org/site/schoolingfortomorrowknowledgebase/futuresthinking/scenarios/37246431.pdf> (november 2015)

van Notten P.W.F., Rotmans J., van Asselt M.B.A., Rothman D. 2003. An updated scenario typology. Futures, 35: 423-443

- Veeneklaas F.R., van den Berg L.M. 1995. Scenario building: Art, craft or just a fashionable whim? V: Scenario studies for the rural environment. Selected and edited proceedings of the symposium Scenaio studies for the rural environment. Wageningen, 12.-15. september 1994. Schoute. J.F., Finke P.A., Veeneklaas F.R., Wolfert H.P. (ur.). Dordrecht, Kluwer academic publishers: 11-13
- Velenje. 2002. Martinšek D., Stropnik I., Leban V. (ur.). Velenje, Mestna občina Velenje: 128 str.
- Veljković B., Colarič-Jakše L.M. 2014. Turizem: Uvod v osnove in teorijo turizma. Maribor, Fakulteta za turizem: 246 str.
- Visit Idrija. 2015.
<http://www.visit-idrija.si/si/news/147/unesco-z-uvrstitvijo-geoparka-idrija-med-unesco-globalne-geoparke-ze-drugic-priznal-svetovni-pomen-idrijski-dediscini-tokrat-geoloski/> (julij 2016)
- Wollenberg E., Edmunds D., Buck L. 2000. Anticipating Change: Scenarios as a tool for adaptive forest management. Bogor, Center for International Forestry Research: 40 str.
- Zollverein Unesco World heritage Site. 2016.
<http://www.zollverein.de/service/english-page> (marec 2016)
- Žiberna I. 2013. Spreminjanje rabe tal v Sloveniji v obdobju 2000 – 2012 in prehranska varnost. Revija za geografijo, 1: 23-40

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici, prof. dr. Mojci Golobič za celovito mentorstvo, svetovanje in vodenje pri izdelavi magistrske naloge. Prav tako se zahvaljujem doc. dr. Naji Marot, ki je kljub odstotnosti izredno hitro podala dodatne nasvete in komentarje.

Za vedno bom iz srca hvaležna moji družini, ki me je podpirala in mi stala ob strani vsa leta šolanja.

Hvala Nejcu za vse vzpodbudne besede in potrpljenje.

PRILOGA A

Ekonomski kazalniki

EKONOMSKI KAZALNIKI

Število turističnih kapacitet

Leto	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Skupina nastanitvenih objektov – skupno število ležišč	397	321	322	303	648	640	620	660
Ležišča v hotelih in podobnih nastanitvenih objektih	256	210	203	217	202	194	174	204
Kapacitete v kampu	40	40	40	40	400	400	400	418
Ležišča v ostalih nastanitvenih objektih	101	71	79	46	46	46	46	38

Vir: Statistični urad ..., 2016

Število nočitev po letih

Leto	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Države skupaj	22.583	18.263	14.584	16.269	17.746	17.962	18.108	15.383
Domači	4.673	4.399	3.432	3.346	3.347	4.222	2.578	2.890
Tuji	17.910	13.864	11.152	12.923	14.399	13.740	15.530	12.493

Vir: Statistični urad ..., 2016

Število nočitev po mesecih

Leto	2014											
Mesec	januar	februar	marec	april	maj	junij	julij	avgust	september	oktober	november	december
Države skupaj	1.003	1.433	1.709	1.139	1.757	2.568	1.725	1.556	1.710	968	1.203	819
Domači	124	122	92	79	125	803	168	269	206	124	217	135
Tuji	879	1.311	1.617	1.060	1.632	1.765	1.557	1.287	1.504	844	986	684
Leto	2015											
Države skupaj	762	1.126	1.375	739	1.337	2.227	1.351	1.671	1.459	1.046	1.022	776
Domači	94	146	102	86	234	1.121	244	310	198	77	94	96
Tuji	668	980	1.273	653	1.103	1.106	1.107	1.361	1.261	969	928	680

Vir: Statistični urad ..., 2016

Povprečna dolžina bivanja turistov

Leto	2011	2012	2013	2014	2015
Število nočitev	2,06	2,29	2,28	2,46	2,15

Vir: Statistični urad ..., 2016

Stopnja zasedenosti turističnih kapacitet													
Leto	2011			2012			2013			2014			Opombe
	Število nočitev	Zasedenost v %	Število nočitev	Zasedenost v %	Število nočitev	Zasedenost v %	Število nočitev	Zasedenost v %	Število nočitev	Zasedenost v %	Število nočitev	Zasedenost v %	
Hotel Paka	9.640	27,51	9.826	27,97	10.271	29,31	10.799	30,82	10.799	30,82	10.799	30,82	Stopnja zasedenosti turističnih kapacitet je izračunana le za hotele v mestu. Ostali zasebniki, ki imajo v lasti manjše prenočitvene objekte, podatkov o številu nočitev niso želeli posredovati.
Hotel Razgoršek	2.533	13,61	4.130	26,06	4.864	26,13	3.937	21,15	3.937	21,15	3.937	21,15	
Mladinski hotel Velenje	2.388	11,28	2.617	12,33	2.050	9,68	2.671	12,62	2.671	12,62	2.671	12,62	
Skupaj	14.561	19,45	16.573	22,09	17.185	22,97	17.404	23,26	17.404	23,26	17.404	23,26	
Vir podatkov: Almanah občin ..., 2012, 2013, 2014, 2015													
Finančna sredstva v €, ki jih MOV nameni Turistično informacijskemu centru													
Leto	2011	2012	2013	2014	2015	2016							
Sprejeti proračun Mestne občine Velenje (prihodki in prejemki)	41.958.003	42.083.867	46.092.040	51.209.006	43.038.380	36.466.752							
Sprejeti proračun namenjen Turistično informacijskemu centru	125.335	116.550	145.400	176.120	205.900	209.900							
Materialni stroški	16.850	33.500	28.700	29.120	33.000	33.000							
Informacijske povezave in postaje	3.150	4.000	3.000	6.800	3.000	3.000							
Založništvo (turistični prospekti, film), informativna gradiva, razpisi	28.670	12.000	13.000	12.000	12.000	13.000							
Prireditve, projekti, promocija	30.000	28.800	53.000	23.700	24.000	28.500							
Nacionalni in mednarodni projekti	5.000	1.000	4.000	4.000	4.000	8.500							
Drugi turistični programi in promocijska dejavnost	11.330	8.000	10.250	55.500	11.000	15.000							
Srednjeveški dan	/	/	/	/	3.000	3.000							
Vodniška služba in turistični vodniki po regiji	2.000	0	950	3.000	3.000	3.000							
Sofinanciranje dejavnosti turističnih društev	15.060	17.000	19.000	20.000	18.000	17.000							
Turistični podmladki	3.940	4.000	3.000	3.000	3.000	3.000							
Razvoj turizma na podeželju	2.100	0	3.000	500	2.000	1.000							
Dotacije za delovanje (najemnina)	7.235	8.250	8.500	8.500	4.400	4.400							
Rokodelska tržnica	/	/	/	10.000	10.000	10.000							
Kolesarski turizem	/	/	/	/	29.500	19.500							
Turistična zveza	/	/	/	/	15.000	16.000							
Turistični produkti	/	/	/	/	10.000	10.000							
Mreža postajališč za avtodome - izgradnja	/	/	/	/	18.000	18.000							
Mreža postajališč za avtodome	/	/	/	/	3.000	3.000							
Zavod za turizem	/	/	/	/	/	1.000							
Vir podatkov: Proračun TIC Velenje ..., 2016; Odlok o proračunu Mestne občine Velenje za leta 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, cit. po Mestna občina ..., 2016													

Primerjava prejetih finančnih EU sredstev v MO Velenje z MO Ljubljana

Leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
MO Velenje	1.612.301	1.783.149	298.774	334.349	278.613	351.279	3.863.808	11.471.377	4.544.912
Vrsta sredstev v €	Prejeta sredstva iz državnega proračuna iz sredstev proračuna EU	/	9.719	8.941	7.353	168.378	483.519	243.578	452.240
MO Ljubljana	0	0	5.617.001	12.014.424	5.716.354	851.266	4.665.542	8.010.585	60.390.306
Vrsta sredstev v €	Prejeta sredstva od drugih evropskih institucij	Prejeta sredstva iz državnega proračuna iz sredstev proračuna EU	88.104	160.693	296.258	207.186	585.025	214.269	50.228
MO Velenje	48,37	53,65	9,26	10,39	8,71	15,81	131,60	356,42	152,65
Mo Ljubljana	1,00	2,42	20,50	43,47	21,48	3,77	18,57	28,73	210,40

Vir: podatkov: Odlok o zaključnem računu Mestne občine Velenje za leta 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, cit. po Mestna občina Velenje, 2016; Odlok o zaključnem računu proračuna Mestne občine Ljubljana za leta 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, cit. po Mestna občina Ljubljana, 2016; Statistični urad ..., 2016

Poslovne enote in število zaposlenih na področju gostinstva

Leto	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Opombe
Število zaposlenih	23	23	25	34	36	36	30	37	35	30	V področje gostinstva spadajo vse poslovne enote, ki nudijo strankam pripravo obrokov ter pijač in/ali prenočišča. Sem ne spadajo enote, ki nudijo najem nastanitvenih zmožljivosti za daljši čas kot začasno ali stalno bivališče.
1	15	14	14	15	17	14	17	13	14	15	
2	15	11	13	8	6	8	10	12	8	10	
3-4	7	12	10	9	9	8	7	6	7	5	
5-9	3	2	3	5	3	2	3	6	3	4	
10-19	1	1	1	1	2	2	3	2	2	2	
20-49	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
50-99	1	0	1	1	1	1	0	0	1	1	
100-149	0	1	0	0	0	0	1	1	0	1	
150-199	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0	
200-249	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	
Ni podatka o zaposlenih	64	63	66	76	63	59	73	65	84	76	

Vir: Agencija Republike Slovenije za javnopravne ..., 2016

Turistične kmetije						
Ponudba turističnih kmetij						
Turistične kmetije na območju MOV						
	Turistična kmetija Tuševo X	Ne	Da	Da	Da	
	Kmetija Ostovršnik EPO	Ne	Ne	Ne	Ne	
	Izletniška kmetija Lamperček X	Ne	Ne	Ne	Da	
	Ekološka kmetija Mlinar na robu EPO	Da	Ne	Ne	Ne	
	Kmetija Karničnik EPO – na meji nature	Ne	Ne	Ne	Da	
Število turističnih kmetij po enotah in vrsti ponudbe	5	1	1	3		

Vir: Turistično informacijski ..., 2016

PRILOGA B Okoljski kazalniki

OKOLJSKI KAZALNIKI

Raba prostora v MOV

Vrste območij	Stavbna zemljišča		Kmetijska zemljišča		Gozd		Vode		Druga zemljišča		Opombe
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	
Dejanska raba prostora	966,86	11,57	2.891,26	34,61	4.323,70	51,75	172,77	2,07	/	0	Namenska raba je povzeta po osnutku občinskega prostorskega načrta iz leta 2015 (trenutno je v veljavi dokument o namenski rabi iz leta 2010, ki je del Dolgoročnega prostorskega plana 2009). Večji razlik v dokumentih razen v pristopu in poimenovanju ni. MOV še ni sprejela OPN.
Namenska raba	1.444,08	17,28	2.418,80	28,95	4.251,01	50,88	183,76	2,20	56,93	0,68	

Vir podatkov: Ministrstvo za kmetijstvo ..., 2016; Osnutek občinskega ..., 2016

Območja varovanja narave in naravne vrednote

Tip zavarovanja	Število, enote	Opombe
Območja Natura 2000	1 enota: SI 3000224 Huda luknja	
Ekološko pomembna območja (EPO)	1 enota: Velenjsko – Konjiško hribovje	
Naravne vrednote	18 naravnih vrednot 33 naravnih vrednot - jame	17 naravnih vrednot je lokalnega pomena in 2 državnega (Ponikva in naravni most Velunja peč). Vse jame so državnega pomena. Največ je dendroloških, geomorfoloških in podzemeljskih naravnih vrednot.

Vir: Poročilo o stanju ..., 2014

Kakovost vodotokov v občini po razredih

Mesto vzorčenja	Leto	1994	2001	2008	2013	Opombe
Paka/Trebeliško	1.	1.	1.-2.	1.-2.	2.	Prvi razred pomeni najboljšo kakovost, četrta najslabšo.
Paka/Velenje	3.	3.	3.	2.	2.	
Paka/Pesje	3.	3.	3.	2.-3.	2.-3.	Leta 1994 kakovost Lepene v Skalah še niso spremljali.
Paka/Preloge	4.	/	2.-3.	3.	2.-3.	
Lepena/Škale	/	/	2.-3.	2.	2.-3.	Kakovost vodotokov je izražena po metodologiji veljavni do leta 2002, da je mogoča primerja.
Lepena/Pesje	4.	4.	2.-3.	2.	3.	
Sopota/Škale	/	/	2.	ni podatka	2.	

Vir: Poročilo o stanju ..., 2014

Dimenzije Velenjskega, Škalskega in Družmirskega jezera		Velenjsko jezero			Škalsko jezero			Družmirsko jezero											
Jezero	Leto	1978	1993	2013	1978	1993	2013	1978	1993	2013									
	Površina (ha)	85,4	117,4	144,1	7,9	16,5	16,5	11,4	34,6	74,7									
	Največja globina (m)	36,3	51,2	63,3	15,5	17,4	18,2	19,5	61,2	88,0									
	Povprečna globina (m)	15,2	7,7	23,8	5,5	5,8	5,6	5,9	20,7	28,2									
Vir: Poročilo o stanju ..., 2014																			
Analiza vode Velenjskega jezera		2013			2014			2015			2016								
Leto		Primerna			Primerna			Primerna			Primerna								
Primernost za kopanje (standardi za kakovost kopalnih voda po Uredbi o opravljanju kakovosti kopalnih voda – Ur. l. RS, št. 25/08)																			
Vir: Mestna občina Velenje, 2016																			
Kakovost zraka – število presežanih mejnih in ciljnih koncentracij		2011			2012			2013			2014			2015			2016		
Leto		-			11			8			15			9			0		
Onesnaženost z delci PM ₁₀ (delci z aerodinamskim premerom pod 10 µm)																			
Mejna vrednost: 24 - urna mejna koncentracija PM10 za varovanje ljudi 50 µg/m ³ je lahko presežena največ 35 krat v koledarskem letu.																			
Onesnaženost z žveplovim dioksidom (SO ₂)																			
Mejna vrednost: Najvišja povprečna dnevna koncentracija 125 µg/m ³ je lahko presežena največ 3 krat v koledarskem letu.																			
Onesnaženost z ozonom (O ₃)																			
Ciljna vrednost: Najvišja povprečna 8 - urna drseča vrednost več kot 120 µg/m ³ je lahko presežena največ 25 krat v tri letnem povprečju																			
Opozorilna vrednost: Najvišja dovoljena vrednost v 1 uri je 180 µg/m ³																			
Vir: Agencija Republike Slovenije za okolje, 2016																			

PRILOGA C

Socialno ekonomski kazalniki

SOCIALNO KULTURNI KAZALNIKI

Primerjava med skupnim številom prebivalcev, delovno aktivnimi prebivalci in registriranimi brezposelnimi osebami

Leto	2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		Opombe
	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	
Prebivalci MOV	33.240	100,00	33.309	100,00	33.052	100,00	32.834	100,00	32.862	100,00	33.034	100,00	32.868	100,00	32.736	100,00	Prebivalci MOV, delovno aktivno prebivalstvo ter registrirane brezposelne osebe so izražene v absolutnem številu, stopnja registrirane brezposelnosti pa v odstotkih.
Delovno aktivno prebivalstvo	16.087	48,39	15.114	45,34	14.063	42,55	13.356	40,68	13.190	39,82	12.854	38,91	12.709	38,71	12.651	38,38	
Registrirane brezposelne osebe	1.243	3,74	1.668	4,97	1.988	5,98	2.348	7,15	2.227	6,78	2.230	6,75	2.152	6,55	1.993	5,98	
Stopnja registrirane brezposelnosti	7,2		9,9		12,4		15,0		14,4		14,8		14,5		13,6		

Vir: Statistični urad ..., 2016

Primerjava dosežene izobrazbe delovno aktivnega prebivalstva v MOV s slovenskim povprečjem

Leto	2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015			
	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%	Abs. št.	%		
Dosežena izobrazba	15.474	100,00	16.029	100,00	15.791	100,00	15.791	100,00	15.791	100,00	15.791	100,00	15.791	100,00	15.791	100,00	15.791	100,00	15.791	100,00	15.791	100,00
Izobrazba skupaj	3.628	23,44	3.867	24,13	3.622	22,94	3.622	22,94	3.622	22,94	3.622	22,94	3.622	22,94	3.622	22,94	3.622	22,94	3.622	22,94	3.622	22,94
Osnovnošolska ali manj	9.080	58,68	478.116	57,40	9.252	57,72	494.925	57,26	9.133	57,84	500.106	56,82	8.664	59,57	493.350	58,41	7.962	59,71	477.356	58,29	477.356	58,29
Srednješolska	2.722	17,59	179.520	21,55	2.868	17,89	189.643	21,94	2.991	18,94	199.794	22,70	3.075	21,14	207.865	24,61	3.107	23,30	213.789	26,10	213.789	26,10
Višješolska, visokošolska	45	0,29	8.683	1,04	42	0,26	8.239	0,95	45	0,28	7.655	0,87	24	0,17	5.422	0,64	17	0,13	4.199	0,51	4.199	0,51
Neznano																						
Leto	2011		2012		2013		2014		2015		2015		2015		2015		2015		2015		2015	
Dosežena izobrazba	13.193	100,00	12.901	100,00	12.754	100,00	12.547	100,00	12.547	100,00	12.547	100,00	12.547	100,00	12.547	100,00	12.547	100,00	12.547	100,00	12.547	100,00
Izobrazba skupaj	2.105	15,96	1.830	14,19	1.690	13,25	1.604	12,78	1.604	12,78	1.604	12,78	1.604	12,78	1.604	12,78	1.604	12,78	1.604	12,78	1.604	12,78
Osnovnošolska ali manj	7.837	59,40	472.775	57,85	7.711	59,77	457.370	57,68	7.608	59,65	453.333	57,29	7.382	58,84	457.521	57,19	7.429	58,74	457.765	56,96	457.765	56,96
Višješolska, visokošolska	3.251	24,64	227.879	27,88	3.360	26,04	233.136	29,40	3.456	27,10	241.557	30,53	3.561	28,38	251.210	31,42	3.676	29,07	261.153	32,50	261.153	32,50
Neznano	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

Vir: Statistični urad ..., 2016

Razmerje med številom nočitev tujih in domačih obiskovalcev

Leto	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Domači	20,69	31,73	23,53	20,57	18,86	23,50	14,24	18,79
Tuji	79,31	68,27	76,47	79,43	81,14	76,50	85,76	81,21

Vir: Statistični urad ..., 2016

Dostopnost informacij		Ocena vira informacij (ocene od 1 – zelo slabo do 5 – odlično)	Kriteriji ocenjevanja
Vir informacij			
Splet	Informacije o destinaciji Turistično informacijski center (www.velenje-tourism.si)	5	- število jezikov v katerih je spletna stran na voljo - predstavitev destinacije - informacije o: namestitvah, dogodkih, kulinariki v mestu, vremenu - ažurnost in vizualna podoba spletne strani
	Namestitve Hoteli Hotel Paka (www.hoteipaka.com) Hotel Razgoršek (www.www.hotelrazgorsek.si/) Mladinski hotel Velenje (www.www.mc-velenje.si) Vila Herberstein (www.vilaherberstein.si) Penzion Reich Prenočišče Mraz (www.prenocisca-mraz.com) Gostišče Hartl Turistična kmetija Tuševo Camping Jezero Velenje (camp-jezero.si)	4 4 4 5 1 3 1 1 5	- število jezikov v katerih je spletna stran na voljo - predstavitev namestitvenega objekta (galerija fotografij) - cenik namestitve - možnost rezervacije preko spleta - ažurnost in vizualna podoba spletne strani
	Muzeji Muzej Velenje (www.muzej-velenje.si) Muzej premogovništva Slovenije (www.muzej.riv.si) Festival Velenje (http://www.festival-velenje.si)	4 4 5	- število jezikov v katerih je spletna stran na voljo - predstavitev organizacije - cenik storitev - ažurnost in vizualna podoba spletne strani - objavljena spletna povezava do sorodnih organizacij
Točke interesa po mestu	Informacijske table Panoji z razporedom dogodkov Tiskano gradivo o destinaciji – zemljevidi, brošure Turistično - informacijski center Velenje (Vila Bianca, Stari trg 3, Velenje)	2 3 5 5	- vizualna podoba - umestitev v prostor ter količina panojev in tabel - ustreznost vsebine - vzdrževanje - vizualna podoba - količina tiskanega gradiva - ustreznost vsebina - dostopnost gradiva - lokacija - usposobljenost delavcev - delovni čas - dostopnost gradiva

Število kulturnih prireditev

Leto	2011	2012	2013	2014	2015	Opombe
Število kulturnih prireditev v Velenju, katerih organizator ali soorganizator je Festival Velenje.	749	938	944	941	1.136	Festival Velenje je eden glavnih organizatorjev prireditev v občini in pokriva približno 50% prireditev. Ostale prireditve so v domeni drugih organizacij (ostali javni zavodi, občina, društva, gostinci).

Vir: Statistika prireditvene ..., 2016

Število kaznivih dejanj

Leto	2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		Opombe
	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	
Število kaznivih dejanj na območju enote Policijske postaje Velenje.	1.141	1,39	1.100	1,26	1.285	1,43	1.327	1,49	618	0,67	652	0,71	1.109	1,26	913	1,32	Policijska postaja Velenje je ena izmed 12 upravnih enot območja Policijske uprave Celje. Policijska postaja Velenje pokriva območja občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki.
Število kaznivih dejanj na območju cele Slovenije	81.917	100,00	87.463	100,00	89.489	100,00	88.722	100,00	91.430	100,00	91.430	100,00	87.474	100,00	68.810	100,00	
Število kaznivih dejanj na 10.000 prebivalcev	Slo	PP Vel.	Slo	PP Vel.	Slo	PP Vel.	Slo	PP Vel.	Slo	PP Vel.	Slo	PP Vel.	Slo	PP Vel.	Slo	PP Vel.	
	404,3	248,6	430,3	245,7	437,1	285,6	432,7	296,9	444,8	137,7	444,0	145,2	424,4	246,4	333,5	204,3	

Vir podatkov: Ministrstvo za notranje ..., 2016; Statistični urad ..., 2016

PRILOGA D

Intervju z vodjo Urada za urejanje prostora, mag. Branko Gradišnik

Velenje, 8. 6. 2016

1. Katera dejavnost menite, da je razvojna perspektiva Velenja?

Razvojno perspektivo vidimo pri več dejavnostih, najbolj pa iz vidika gospodarskega razvoja oz. nadgradnje gospodarske dejavnosti, na področju turizma in nadgradnji kakovosti bivanja. Demografske študije za prihodnost nakazujejo potrebo po ohranjanju in ustvarjanju novih in kvalitetnih delovnih mest. Imamo razpoložljive poslovne cone, stanovanjske oz. poselitvene površine, kot turistični razvojni potencial pa imamo Velenjska jezera z okolico. Torej, prostor MOV nudi pogoje za rast mesta, za njegovo prepoznavnost in ugled, cilj je spodbujati gospodarski razvoj, turizem ter postati pametno in zeleno mesto. Vse to predstavlja vizijo občine za razvoj mesta do leta 2025. Kar Šaleška dolina za rast in razvoj gospodarstva, turizma in ostalih dejavnosti nujno potrebuje, pa je hitra cesta tretje razvojne osi. Aktivnosti na področju umeščanja tečejo naprej, konec leta se pričakuje tudi sprejem Državnega prostorskega načrta za državno cesto med A1 in priključkom Velenje jug po optimizirani varianti F2-2.

2. Omenili ste turizem, katere vrste turizma bi morali razvijati?

V našem prostoru je cilj razvijati pogoje in podporno okolje za razvoj trajnostnega turizma, s poudarkom na razvoju turističnega potenciala obeh velenjskih jezer na regijsko povezljivem nivoju. Za območje južne obale Velenjskega jezera je že bilo pridobljeno gradbeno dovoljenje za izgradnjo prireditvenega odra s pripadajočo infrastrukturo, ki bi na tem območju lahko predstavljal osrednji prostor dogajanja in središčno zasnovo komunalne in gospodarske javne infrastrukture s servisnimi prostori, v neposredni bližini pa je predvidena izgradnja kompleksa parkiraj&se odpelji (»park&ride«). Bistveno je, da povečamo število nočitvenih kapacitet in število dni, ki jih turisti preživijo v mestu, kajti trenutno se turisti tukaj zadržujejo prekratek čas. Ponuditi želimo večvrstnost in razvijati destinacijo kot celoto. Pogoj za to je zagotoviti celovito upravljanje območja in program razvoja dejavnosti ter povezati ponudnike.

3. Kakšni bi bili vplivi razvoja turizma?

Zaradi narave nastanka velenjskih jezer je še posebej pomembno, da bo nadaljnji razvoj dejavnosti trajnostno naravnano. Konkurenčen koncept trajnostnega turizma lahko temelji na ekonomski uspešnosti turističnega poslovanja, ki mora biti hkrati prizanesljiv in konstruktiven do naravnega, kulturnega in socialnega okolja.

4. V Velenju imamo bogato industrijsko dediščino in hkrati zapuščene industrijske objekte. Bi lahko bil razvoj industrijskega turizma prihodnost?

Vsekakor bi razvoj industrijskega turizma lahko predstavljal oz. že predstavlja del v mozaiku turistične ponudbe v Velenju. Do sedaj je bilo že kar nekaj razmišljanj in izdelanih projektov na to temo. Za objekt »stare elektrarne«, ki je varovan kot objekt industrijske dediščine, je bila predvidena prenova v center za izobraževanje, v njej bi lahko dobila prostore Fakulteta za energetiko, uredil bi se laboratorij in muzej pridobivanja električne energije. Ima odločno lokacijo, saj se nahaja v neposredni bližini izobraževalnih,

raziskovalnih dejavnosti, Muzeja premogovništva, območja poslovne cone Stara vas in jezerskega območja za rekreacijo in turizem.

Drug takšen objekt je »klasirnica«, za katerega so bile ideje, da postane tematski izobraževalno kulturni center; prišle so tudi pobude za izgradnjo ziplina z najvišje točke objekta do območja ob velenjskem jezeru ter ureditev sobe pobjega (»escape rooms«). V primeru novonastale poslovne cone Pesje bo to območje vključeno v urejanje znotraj izdelave novega občinskega podrobnega prostorskega načrta. Za revitalizacije takšnih objektov in degradiranih območij so potrebna ogromna investicijska vlaganja, ki jih lokalna samouprava ne zmore pokriti, zato za takšne realizacije računamo na evropska sredstva oz. na zunanje investicijske namere.

5. Omenili ste zunanje investitorje. Zaznala sem, da je precej težavna zakonodaja na tem področju, postopki so predolgi in prezahtevni in marsikdaj odvrnejo tuje investitorje. Ste zaznali takšne primere?

Da. Želeli bi, da bi imela obstoječa zakonodaja na potencialne investitorje bolj spodbudno kot pa zaviralno vlogo. Lokalna samouprava se za to, da pritegne investitorje, trudi in išče možnosti za nižanje komunalnega prispevka; pa tudi z enoletnimi oprostitev plačila nadomestila za uporabo stavbnih zemljišč za podjetja, ki so zgradila ali najela objekte in zaposlila delavce; z ugodno ceno zemljišč; z veljavnimi prostorskimi akti je postavljena vsa osnova za predvidene posege v prostor itd. Po drugi strani pa dolgotrajni zakonodajni postopki za umeščanje posegov v prostor, pridobivanje mnenj in soglasij nosilcev urejanja prostora ter neuskkljenost postopkov na medresorski ravni, mnogokrat že na začetku odvrnejo pomembne vlagatelje, ki bi želeli investirati v našem prostoru. Ob Velenjskem jezeru smo že imeli potencialne investitorje za izgradnjo hotela in vodnega parka, vendar žal do realizacije ni prišlo. Predvsem na področju posegov v priobalna in vodna zemljišča so postopki predolgi in zavirajoči za razvoj turizma in spremljajočih dejavnosti.

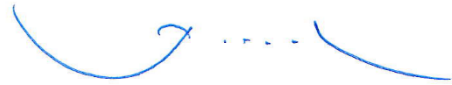
6. Po analizah, ki jih izvaja ERICo in jih objavljate na spletni strani občine, navajate jezersko vodo kot primerno za kopanje, vendar jezero še ni uvrščeno na seznam kopalnih voda. Bo jezero umeščeno na seznam kopalnih voda?

Zaradi atraktivnosti lokacije Velenjskega jezera in vedno večjega števila kopalcev ter dodatne ponudbe za obiskovalce smo na MOV v skrbi za varovanje zdravja kopalcev že leta 2012 na državno inštitucijo podali predlog za uvrstitev Velenjskega jezera na seznam kopalnih voda. Ker s strani države ni bilo odgovora, je MOV sama pristopila k naročilu monitoringa jezera za namen kopanja.

Skladno z veljavno zakonodajo je za kopalne vode določena pogostost vzorčenja, to je štiri krat na kopalno sezono, ker pa se občina zaveda odgovornosti do kopalcev, smo sami določili večjo pogostost in to na tedenski ravni, kar pomeni 10 ali več vzorčenj znotraj kopalne sezone - od konca junija do začetka septembra. V vseh treh letih se je voda izkazala kot primerna za kopanje. Status kopalne vode določi država na podlagi uredbe o stanju površinskih voda, ki je namenjena za varovanje naravnih vodnih teles, kjer so zahteve ostrejšje od zahtev za kopalne vode. Tako Velenjsko jezero skladno s uredbo dosega dobro kemijsko stanje, ne dosega pa dobrega ekološkega stanja zaradi povečanih vsebnosti sulfata in molibdena, čeprav takšne višje vrednosti obeh parametrov za človeka niso nevarne. Ker zaenkrat Velenjsko jezero še ni uvrščeno na Seznam kopalnih voda, to še ne pomeni, da ni primerno za kopanje.

Naj povem, da zaradi slabšega ekološkega stanja tudi nekaj drugih delujočih kopališč ni bilo uvrščenih na ta seznam, prav tako pa državni nivo, ki problematiko pozna, že razmišlja o spremembi zakonodaje.

Podpis intervjuvanca:

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, sweeping curve on the left, a small loop in the middle, and a shorter curve on the right.

PRILOGA E

Intervju z uslužbenko Urada za okolje in prostor SAŠA regije, Albino Haberman

Ljubno, 1. 6. 2016

1. Katera dejavnost menite, da je razvojna perspektiva Velenja?

Težko za samo Velenje govorim, kajti pri svojem delu pokrivam območje občin Ljubno in Luče, saj s prostorskega vidika situacije v Velenju ne poznam dobro. Če pogledamo občini Ljubno in Luče, predvsem Ljubno, se ta razvija turistično. Trenutno pripravljamo občinski prostorski načrt in je kar nekaj pobud za izgradnjo kampov ob Savinji, prav tako se razvijajo turistične kmetije. Imamo skakalnico, kjer se vsako leto odvija svetovni pokal v smučarskih skokih za ženske.

2. Je lahko turizem v Velenju nova razvojna panoga, in če je, katere vrste turizma bi morali razvijati?

Verjetno bi lahko bila. Tukaj smo nekako usmerjeni predvsem v Logarsko dolino. Sama sem z Velenjem povezana organizacijsko, preko urada za okolje in prostor SAŠA regije, ki je kot ena izmed notranjih organizacijskih enot Mestne občine Velenje. Kot že rečeno nisem prav veliko vključena v sam razvoj Velenja. Sicer pa je Velenje eno bližnje večje mesto naše doline, kjer so zaposleni tudi ljudje iz občin, v katerih delam. Pri nas se razne proizvodne dejavnosti ter podjetja ukinjajo, kljub temu pa Ljubno ima industrijsko cono, ki se bo predvidoma še širila. Menim, da bi bilo dobro, da se vzpostavi daljinska kolesarska povezava Velenje – Logarska dolina, to bi bil velik doprinos za vse vpletene občine. Priložnost je tudi na vzpostavitvi tematskih poti in pa seveda v samih jezerih. Če povzamem, priložnost vidim pri razvoju športno rekreativnega turizma.

3. Kakšni bi bili vplivi razvoja turizma?

Če zopet apliciram na območje, ki ga pokrivam, ugotavljamo, da so učinki predvsem pozitivni. So pa seveda to šele začetki nekega večjega razvoja turizma. Pri nas so muzej in kampi dobro obiskani, trenutno se ukvarjamo s kolesarskimi potmi na državnem in lokalnem nivoju. Želje turističnih ponudnikov so, da se uredijo poti ter se izdelajo karte, ki bi jih lahko ponudili turistom.

4. Kaj lahko SAŠA regija doprinese k samemu razvoju Velenja?

Dobro bi bilo prostor SAŠA regije obravnavati celostno ter ga bolj povezati, vendar je to težko, kajti veliko občin je vpletenih, sam prostor pa ni tako velik. Prav tako ima vsaka občina različne interese in prioritete pri razvoju. Je pa projekt kolesarskih poti skupen, tu sodelujemo.

5. Zaznala sem, da precej težav povzroča zakonodaja, postopki za pridobivanje dovoljenj in soglasij so predolgi in prezahtevni ter marsikdaj odvrnejo tuje investitorje. Ste zaznali takšne primere?

Da, na področju prostorskega načrtovanja je to velika težava. Če podam primer, imamo investitorja, ki bi želel vložiti v razvoj in izgradnjo industrijske cone na Ljubnem, ampak ga žal s prostorskimi akti tako omejujemo, da ne vemo, kako bo tekla zadeva naprej. Če gremo v spremembo aktov, pa so sami postopki zelo dolgi.

Prav tako imamo težave na Ljubnem s trškim jedrom. Na tem območju velja prostorski akt, ki zelo omejuje gradnjo. Sedaj se pogovarjamo, da bomo pristopili k spremembi prostorskega akta, ker je zelo star. Glede na veljavni akt niso dovoljeni ne enostavni objekti, ne nezahtevni objekti, kot na primer nadstreški in podobno, prav tako niso dovoljene rušitve objektov, kar se mi zdi v tem trenutku kar prestroga zahteva. Na drugi strani pa imamo veliko črnih gradenj, kar pa tudi ni v redu.

Podpis intervjuvanca:

PRILOGA F

Intervju z vodjo Turistično informacijskega centra Velenje, Urško Gaberšek

Velenje, 2. 6. 2016

1. Katera dejavnost menite, da je razvojna perspektiva Velenja?

Razvojna perspektiva Velenja je sigurno turizem. Turizem je namreč pomembna in dinamična gospodarska panoga, ki veliko prispeva k bruto domačemu proizvodu, je kreator novih delovnih mest in vpliva na razvoj regij. Za Velenje pa predstavlja turizem še vedno velik potencial.

2. Katere vrste turizma bi morali razvijati?

Stremimo k razvoju turizma, ki bo danes in jutri okolju in ljudem prijazen. Verjetno ste že slišali za pojem trajnostni razvoj turizma, ki temelji na ekonomski uspešnosti turističnega poslovanja in je hkrati prizanesljiv in konstruktiven do naravnega, kulturnega in socialnega okolja. Takšen turizem bo konkurenčen tudi v prihodnosti. V veliko pomoč pri našem delu nam je nacionalni projekt Slovenia Green Destination. Gre za trajnostni poslovni model, ki nas prisili v to, da svoje aktivnosti nadgrajujemo, izboljšujemo pomanjkljivosti, skratka smo stalno prisiljeni k okolju prijaznemu delovanju. Pred kratkim smo prejeli bronast znak Slovenia Green Destination, cilj je postopoma priti do zlatega.

Pri načrtovanju turizma upoštevamo dvojnost, ki zaznamuje Velenje. Po eni strani je zaznamovano z rudarsko tradicijo, mimo katere ne moremo in ne želimo. Gre za začetke mesta, ki jih je potrebno s ponosom ohranjati. Po drugi strani je sodoben značaj mesta Velenje izrazito usmerjen v prihodnost. Velenje je mlado mesto, polno tehnološkega zanosa, odprtih možnosti za vse generacije in vse večje usmerjenosti v urejanje naravnega okolja.

Preko zgodbe o nastanku mesta povezujemo tudi druge zgodbe, usmerjene v ohranjanje dediščine, npr. socializma v Velenju (Doživetje socializma v Velenju), ohranjanje kulturne dediščine, povezane z željo po premagovanju ovir (Pika Nogavička kot otroška junakinja te želje), a vselej v sožitju z naravo – s tem, da naravi vračamo (jezera, ki so nastala zaradi premogovništva).

3. Kakšni bi bili vplivi razvoja turizma?

Večinoma lahko govorimo o pozitivnih vplivih razvoja turizma za mesto in okolico zaradi izboljšanja turistične infrastrukture, novih delovnih mest, izboljšanja kakovosti storitev, višjega prihodka od obiskovalcev ter višje kakovosti bivanja za občane. Pozorni pa moramo biti tudi na negativne vplive kot so obremenitev okolja itd.

4. V Velenju imamo bogato industrijsko dediščino in hkrati zapuščene industrijske objekte. Bi lahko bil razvoj industrijskega turizma prihodnost?

Industrijski turizem bi zagotovo kvalitetno dopolnil in izkoristil potencial dediščine, ki propada. So pa vlaganja v objekte industrijske dediščine povezana z ogromnimi finančnimi sredstvi, ki jih primanjkuje. Pripravljenih je kar nekaj zanimivih projektov, za katere bi bilo potrebno pridobiti investitorje ali pa financiranje preko evropskih mehanizmov.

5. V katero smer bi morali speljati razvoj območja jezer?

Jezerja je potrebno zelo pozorno obravnavati, kajti zaradi svojega nastanka so veliko bolj občutljiva od naravnih jezer. Smiselna je priprava strateškega razvojnega načrta (usklajenega z lokalno skupnostjo, lastniki zemljišč, krajinskimi arhitekti, potrebami obiskovalcev, potrebami ponudnikov, okoljsko institucijo, potencialnimi investitorji in lokalno turistično organizacijo), ki bo predvidel razvoj intenzivne rekreacijsko-turistične dejavnosti le na eni tretjini bregov, preostale bregove pa bi prepustili naravi, kar bi ji omogočalo opravljanje samočistilne funkcije. Vsekakor mora razvoj slediti razvoju Slovenije, za katero velja, da je zelena, aktivna in zdrava.

6. Kot informator turistov imate z obiskovalci pristen stik. Kaj je po vašem mnenju trenutno najbolj problematično pri sedanji turistični ponudbi občine, kje so največje pomanjkljivosti?

Zakonodaja. Turistično informacijski centri v Sloveniji namreč ne moremo prodajati turističnih paketov, ki bi zajemali celovito turistično ponudbo: ogledov muzejev, vodenih ogledov mest, nastanitev, gostinskih storitev itd. Za opravljanje takšnih storitev bi morali pridobiti licenco za dejavnost organiziranja in prodajo turističnih aranžmajev. Zaradi navedenih omejitev je celovita ponudba Slovenije manj konkurenčna od sodobnih turističnih destinacij. Pomanjkljivosti zaznavamo tudi v gostinski ponudbi: premalo je umestitev tipičnih slovenskih jedi v menuje, slabe možnosti nedeljskih kosil, ni lokalne nabavne verige itd.

Podpis intervjuvanca:

PRILOGA G

Intervju z direktorico Muzeja Velenje, Mojco Ževart

Velenje, 1. 6. 2016

1. Katera dejavnost menite, da je razvojna perspektiva Velenja?

Oči večine načrtovalcev razvoja Velenja so, tako kot seveda tudi po številnih drugih mestih in regijah, uprte v turizem. Gotovo je turizem ena od panog, ki se jim velja posvetiti in jih sistematično razvijati. Eden prvih korakov na poti turističnega razvoja pa mora biti identifikacija naših prednosti, posebnosti, tistega, zaradi česar smo drugačni, tistega, zaradi česar smo lahko edinstveni, tistega, po čemer smo lahko prepoznavni. Eno od področij, ki bi jih bilo pri nas v prihodnje prav tako smiselno razvijati, je področje varovanja okolja in zelenih tehnologij. Po dejavnostih, ki so del tega polja, smo že prepoznavni, izkušenj imamo veliko, lahko so temelj nadaljnega razvoja. Tudi v povezavi s turizmom. Predvsem se moramo zdaj še intenzivneje posvetiti razvoju podjetniške kulture in miselnosti, kar bi omogočilo hitrejši in uspešnejši prehod od temeljenja na industrijskih gigantih do množice manjših, uspešnejših podjetij, ki bodo gradila na inovativnosti, ustvarjalnosti in znanju. Imamo jih veliko, moramo pa jih krepiti, nadgrajevati in uporabiti.

2. Omenili ste turizem, katere vrste turizma bi morali razvijati?

Kakor sem že nakazala, je po mojem mnenju bistveno to, da prepoznamo, oblikujemo in »posvojimo« nosilno zgodbo, na kateri potem gradimo prepoznavnost in turistične produkte za različne ciljne skupine. Doslej smo pri nas na področju turizma oblikovali že kar nekaj dobrih zgodb, a jih še nismo uspeli povezati in nadgraditi s krovno zgodbo, s katero bi se lahko večinsko identificirali ter prepoznavno razlikovali od drugih. Še vedno dostikrat gradimo parcialno in sledimo trendom tudi tam, kjer bi jih lahko ustvarjali. Danosti imamo precej – mesto Velenje je v marsičem posebno, kulturna in naravna dediščina sta bogati, prostorski pogoji so dobri, v preteklih letih pa smo se ogromno naučili. Velikokrat smo že dokazali, da smo odlični organizatorji in gostitelji zahtevnih in množičnih prireditev. Vsi vemo, da se nove priložnosti odpirajo na območju jezer, nekdanj degradiranega območja, ki se postopoma pripravlja za druge rabe. Naše zgodbe so gotovo arhitekturna in krajinska zasnova mesta, industrijska dediščina, uspešna sanacija okolja in stalna skrb zanj ter sobivanje kultur. Iz njih moramo izhajati ter oblikovati različne produkte kulturnega in doživljajskega turizma za aktivne obiskovalce in družine.

3. Kakšni bi bili vplivi razvoja turizma?

Če je razvoj turizma na nekem območju intenziven, vpliva pravzaprav na vsa področja življenja tam. Seveda ne nujno pozitivno. Zato je izjemno pomembno, da se najprej odločimo in poenotimo, česa si želimo in potem zastavljene cilje dosegamo s koraki, ki si sledijo v smiselnem zaporedju. Vizija in strategija torej. Želim si, da bi poleg snovalcev razvoja priložnost v turizmu prepoznalo tudi čim več prebivalcev naše regije. Zelo dobro je, da se je v Velenju možno izobraževati tudi za delo v storitvenih dejavnostih. Turizem vsekakor ponuja veliko možnosti za samozaposlitev, za rast družinskih podjetij. Kakovost bivanja se na območjih z razvitim turizmom seveda lahko bistveno poveča. Turistični kraji so načeloma dobro urejeni z različnih vidikov ter ponujajo kvalitetne storitve, več dogodkov ... Mislim, da

danes o turizmu in njegovih učinkih vemo dovolj, da ga bomo znali razvijati tako, da bodo negativni učinki minimalni, dobri pa potencirani in multiplificirani.

4. V Velenju imamo bogato industrijsko dediščino in hkrati zapuščene industrijske objekte. Bi lahko bil razvoj industrijskega turizma prihodnost?

Industrijska dediščina je lahko zelo atraktivna. V Evropi in po svetu je primerov dobre prakse veliko. V Velenju se je o potencialu industrijske dediščine ter novi rabi opuščeni industrijskih objektov že dosti razmišljalo, idej je bilo kar nekaj; med njimi tudi nekaj res dobrih in perspektivnih. Največja prepreka na poti do realizacije teh idej je dejstvo, da prenova objektov terja znatna finančna vlaganja. Iščejo se priložnosti za prijave na različne razpise in za privabljanje novih vlagateljev. Stavbe, o katerih se največ govori – klasirnica, stara elektrarna – bi bilo smiselno ohraniti. So del naše identitete in zgodba same po sebi.

5. V katero smer bi morali speljati razvoj območja jezer?

Jezeri so priložnost za razvoj turizma, to vemo in govorimo vsi. Se je pa potrebno zavedati, da so jezera občutljiv ekosistem, občutljiva krajina, ki jo je potrebno temu primerno urediti in razvijati, zato mislim, da je sedaj pravzaprav zadnji čas za temeljit premislek o nadaljnjem razvoju tega območja. Čas je za skrbno pripravljeno strategijo in študijo nosilnosti okolja. Voda je temelj, na katerem gradimo. Ostati mora primerna za kopanje in za življenje v njej. Idej je ogromno, želja po različnih dejavnostih prav tako. Treba je dobro razmisliti o njihovih učinkih ter o tem, katere so združljive, katere pa se ne ujemajo najbolje. Oblikovati je potrebno območja za različne rabe, tako imenovani »coning«.

6. Muzej Velenje ima več enot, med njimi je najbolj obiskan prav Grad Velenje, sedež muzeja Velenje. Kje se vi vidite v prihodnosti, celotni zavod (vse enote muzeja) pri snovanju turistične ponudbe v mestu, kaj je vaša dodana vrednost ter kje vidite priložnosti v razvoju samega Muzeja Velenje?

Zagotovo si želimo, da bi imel Muzej Velenje v prihodnje še vidnejšo vlogo tudi na polju turizma, predvsem seveda tako imenovanega kulturnega turizma. Našo dejavnost bi predvsem radi še v večji meri dopolnjevali s ponudbo drugih, ki se ukvarjajo s turizmom, in jim pomagali z vsebino, na kateri lahko gradijo. Naša osnovna dejavnost oziroma poslanstvo je skrb za kulturno dediščino, za njeno evidentiranje, hranjenje, raziskovanje in za primerno ravnanje z njo. Posvečamo pa se tudi popularizaciji kulturne dediščine. Želimo si jo približati čim širšemu krogu ljudi in jih med drugim spodbujati tudi k temu, da dediščina zanje postane navdih. Skušamo jo predstavljati na čim bolj zanimiv način ter povečati njeno dostopnost. Velenjski grad je najbolj obiskana enota Muzeja Velenje, hkrati pa izjemno dragocena točka za mesto in dolino. Tudi z vidika turizma. Grad in njegovo okolico želimo urediti tako, da bosta še bolj privlačna in še bolj odprta za različne dogodke in druženja.

Podpis intervjuvanca:

PRILOGA H

Intervju z vodjo Muzeja premogovništva Slovenije, Stojanom Špegлом

Velenje, 1. 6. 2016

1. Katera dejavnost menite, da je razvojna perspektiva Velenja?

Tehnološka podjetja, določena seveda še potrebujejo razvoj, potencial vidim tudi v inkubatorju, ki ga imamo. Pravzaprav nekaj kar je višje tehnološko razvito. Poleg tega pa tudi turizem in seveda že obstoječe zadeve, ki jih imamo.

2. Omenili ste turizem, kakšne vrste turizma bi morali razvijati?

Imeti osnovne usmeritve ali strategijo, ki opredeli kaj točno razvijati bi zelo veliko pomenilo. Določilo bi ali bo turizem prišel na višji nivo kot je sedaj ali ne. Mislim, da glede na to, da smo industrijska dolina, bi bilo dobro narediti nekaj, kar je povezano z industrijsko turistično umetniško smerjo. Ampak potrebno je paziti na to, da je vključeno v okolje na nek poseben način ter hkrati, da ima v zaledju neko zgodbo, ki jo je možno razvijati.

3. Kakšni bi bili vplivi razvoja turizma?

Če si želimo ta razvoj, so potrebna dodatna znanja, pomembna je miselnost ljudi v okolju ter seveda prilagajanje. To čutimo tudi mi, kljub temu, da se skoraj vsak dan srečujemo s turisti. Če bi želeli intenzivneje razvijati turizem, bi morali narediti tudi infrastrukturni premik, določene stvari bi bilo potrebno vzpostaviti, za katere bi pa bilo dobro, da imajo neko osnovno točko, katerih bi se morali vsi držati. Se pravi, območja bi morala biti tematsko urejena.

Zelo pomemben je tudi oglaševalski pristop, se pravi da je dovolj možnosti za oglaševanje destinacije, kot tudi najpomembnejših turističnih produktov.

4. V Velenju imamo bogato industrijsko dediščino in hkrati zapuščene industrijske objekte. Bi lahko bil razvoj industrijskega turizma prihodnost?

Seveda, ampak ta turizem mora biti tako speljan, da ima zgodbo vezano na lokalno okolje, ki pa mora biti hkrati podprt z dokaj prepoznavnimi imeni iz tujine, na ta način je lažja promocija. Tak primer je industrijsko oblikovanje, ki se razvija v Gorenju in je povezano z priznanimi oblikovalci po svetu. Če bi to poskušali prezentirati v dolini, bi določena sfera ljudi, ki jih zanima umetnost te vrste, lahko hodili k nam to gledat. Ampak to pomeni, da bi morala biti vsaj en ali dva spektakularna dogodka na leto. Na primer, pripelješ v mesto dela Tinguelyja, ki je razvijal industrijsko umetnost. Seveda bi bilo to precej težko (ne pa nemogoče). Kot prvo je potrebno sploh prepoznati kateri so ti objekti, jih opredeliti in jim nameniti vlogo in razmisliti ali usmerimo te prostore v razvoj industrijskega turizma. Seveda bi bilo potrebno sprva narediti nek popis inventarja, ki je na voljo in iz tega ugotoviti kaj razvijati. Velikokrat pri teh stvareh postane problem lastništvo, zato je toliko bolj pomembno, da je kljub temu, da vsak zase to razvija, v ozadju še vedno neka zgodba, ki stvari poveže.

5. Ste uspešno delujoč muzej, ki poskuša turiste privabiti z dodatnimi aktivnostmi poleg osnovne ponudbe, predvsem z razstavami o industrijski umetnosti. Velenje je središče likovne umetnosti v regiji (imamo umetniško gimnazijo, uspešno delujoča likovna društva, Galerijo Velenje z dobrim repertoarjem razstavljalcev, uspešno delujoče podjetje Gorenje, ki ima kar nekaj nagrad za design izdelkov, Plastiko Skaza, ki redno sodeluje z zunanjimi industrijskimi oblikovalci). Vidite prihodnost mesta tudi v trženju industrijskega oblikovanja, kot turistične panoge, povezanega z dolgo tradicijo industrije v mestu?

Meni se zdi to idealno, če bi se dalo povezati. Z neko prireditvijo v povezavi z industrijskim oblikovanjem, no saj to so že bili poskusi, na primer pri oblikovanju malih gospodinjskih aparatov. Še boljše bi bilo, da bi bili prepoznani s tem dizajnom na način Ikee ali Gorenja, nato bi pa bilo dobro, da skozi to poskušamo predstaviti tudi samo zasnovo Velenja.

6. V kakšno smer bi morali speljati razvoj območja jezer?

Jezera so sigurno za nas kar velika priložnost. Kaj narediti okoli njih, pa je drugo vprašanje. Jaz zopet vidim tu predstavitev jezera preko industrijskega turizma. Se pravi, določene industrijske elemente postavimo na primeren način okoli jezera, to bi bilo zagotovo posebno, seveda pa poleg vseh tistih ugodnosti, ki jih morajo biti turisti deležni. Kar se tiče elementov, govorim o zelo velikih industrijskih skulpturah, velikih pohodnih industrijskih poteh, preko jezera bi lahko bile speljane velike industrijske stopnice, tudi s splavi na jezerih, na katerih bi bile skulpture s katerimi bi bila predstavljena kinetična umetnost, ki deluje s pomočjo vetra. Želja našega muzeja nasploh je, da poskušamo to vrsto umetnosti predstaviti. Pomembna bi bila tudi povezava z zgodbo na relaciji jezera – središče mesta, in sicer z industrijskimi skulpturami na kubusih.

Podpis intervjuvanca:

PRILOGA I

Intervju s pomočnikom direktorja Gorenje Gostinstva – marketing in prodaja, Vladom Verdnikom

Velenje, 30. 5. 2016

1. Za katero dejavnost menite, da je razvojna perspektiva Velenja?

Težko vprašanje, o tem razpravljajo gospodarstveniki Velenja zelo pogosto, tudi Gospodarska in Podjetniška zbornica. Dejstvo je, da ima Velenje usodo energetskega bazena in od tega ne more odstopiti, energija pa je, kljub temu da se je v zadnjem času pocenila, vendarle tista, ki jo nujno potrebujemo, ki jo lahko izvažamo, predvsem pa moramo biti samozadostni. Zato se v Velenju nekatere te vizije pravzaprav že uresničujejo, v Velenju delamo v Bisolu sončne celice, ki so perspektivne, mogoče smo s tem malo prepozno začeli, ampak to je ena izmed vizij. Na drugi strani pa mnogi menijo, da se v Velenju, večkrat proglašnem za eno izmed najlepših slovenskih mest srednje velikosti, premalo ukvarjamo s turizmom. Turizem je dejavnost, ki je v svetu v najhitrejšem vzponu in tu je treba najti neko tržno nišo; najti pravi odgovor na vprašanje: kaj pa mi lahko ponudimo, zakaj bi ljudje pravzaprav sploh prišli v Velenje. Mislim, da je to dvojje najbolj pomembno, seveda pa je to moje osebno mišljenje. Gospodarstveniki lahko imajo bistveno drugačno mišljenje in iščejo tudi kakšne nove stvari, na primer podjetja, ki se ukvarjajo z nanotehnologijo; ta podjetja sicer v Velenju že nastajajo.

Mislim, da se Velenje gospodarsko dobro razvija, saj so Gorenje, Premogovnik in Termoelektrarna Šoštanj prešli skozi najhujše obdobje recesije brez prevelikih pretresov, kot so jih imela številna slovenska podjetja po drugih regijah, na primer v Mariboru. Moteče je to, da v Velenju žal ne ustvarjamo dovolj delovnih mest za mlade. Sam vidim možnost razvoja v ponudbi komunalno urejenih zemljišč uspešnim slovenskim in tujim podjetjem, kar sem večkrat naglašal v času, ko sem delal kot svetovalec v uradu župana, in mislim, da se o tem že razmišlja in da bo postopno do tega tudi prišlo. To se mora narediti tako, da bo za podjetja ugodno, kar pomeni, da komunalno opremljen prostor ponudiš zastonj, za določeno časovno obdobje, 5 ali 10 let, nekemu z neko perspektivno proizvodnjo. Kaj pa je danes perspektivna proizvodnja? Energija zanesljivo, na drugi strani zdravilska industrija, imamo Krko in Lek (sedaj Novartis), ki imata po Sloveniji obrate, v katerih so tudi zaposleni sorazmerno dobro plačani. Poleg tega je tu še proizvodnja hrane, zelo pomembna panoga, ki bi jo morala Slovenija in naše okolje BOLL razvijati. Mi sicer nimamo veliko ravninskih delov, ampak lahko pa povežemo proizvajalce ekološke prehrane, kar je danes trend, kajti lokalni pridelovalci niso konkurenčni velikim, če se ne povežejo. Na občini je ta politika že v teku in kot občan se zelo strinjam s tem. Mislim, da imamo Slovenci v povprečju bolj zdravo prehrano kot Evropska unija in države preko Atlantika, tako da bi morali na to karto igrati, kajti dokler vse funkcionira, je vse v redu, ko pa pride do krize, ni dobro, da smo preveč vezani na uvoz. Politika bi morala tuje trgovske mreže prisiliti k prodaji določenega odstotka slovenskih izdelkov.

V Sloveniji je prav tako problematična zakonodaja. Podjetnike zelo obremenjuje predvsem njeno spreminjanje in komplicirani postopki pridobivanja dovoljenj in registracij ter visoke kazni za drobne stvari, ki nikomur ne škodujejo. Na zakonodajnem področju moramo poenostaviti stvari, tudi na občinskem nivoju, kajti tudi tukaj imamo dolgotrajne postopke spreminjanja prostorskih aktov, ki ovirajo podjetnike. Posledica tega je, da ne ustvarjamo delovnih mest in se ne razvijamo, kot bi se morali v tekmi na globalnem trgu, ne na ravni države in ne na ravni občine.

2. Omenili ste turizem, katere vrste turizma bi morali razvijati v občini?

Odloča občinska oblast, ostali lahko svetujemo, ampak rekel bi, da Velenje ima to priložnost, čeprav ima še vedno negativen halo efekt zaradi proizvodnje električne energije in dima, ki se kadi iz šoštanjskih blokov, ampak hkrati je večkrat proglašeno kot najlepše slovensko mesto. Je dolina gradov, ima bogato preteklost, kljub temu da velja za mlado mesto. Izkoristiti vse to pa je danes bolj težko kot razviti na primer adrenalinski turizem, zato smo v Sloveniji priča gradnji številnih tovrstnih objektov in naprav, saj so dobro obiskani, manj pa je tistih, ki bi cenili zgodovinsko preteklost, zato so po mojem mnenju muzeji kot turistična ponudba že malo preživeti. Mislim tudi, da bi občinski načrtovalci turističnega razvoja moral biti bolj pogumni, tudi če se je treba zadolžiti za kakšno večjo investicijo. Na primer zakaj mi ne bi zgradili najdaljšega letnega sankališča v Evropi? Imamo hribe, cestno povezavo do visoko ležečih območij, kar pomeni, da lahko ljudi pripeljemo na start, izhodiščno točko, in od tam bi se počasi popeljali proti dolini, vseskozi z zanimivim razgledom. Drugo področje pa je športni turizem. Mislim, da bi morali Velenjčani, še posebej tisti, ki so na pomembnih funkcijah na državni ravni, zastaviti svoj vpliv in iz mesta in občine narediti središče za športni turizem, kjer bi lahko imeli priprave za športne klube in reprezentance. Mi že imamo zelo dobre športne objekte za skorajda vse športe – tenis, namizni tenis, nogomet, rokomet – in ti objekti so lepo vzdrževani. Povezati bi bilo potrebno tudi gospodarstvenike, ki bi bili pripravljeni investirati v ta del razvoja Velenja. Neizkoriščena je tudi naša glasbena scena, kajti imamo veliko uspešnih glasbenikov. V Velenju sicer imamo veliko koncertov, ki jih pripravlja Festival Velenje, nekaj pa je tudi zasebnih organizatorjev, nazadnje je bil tako uspešno izveden koncert Oliverja Dragojevića in Jana Plestenjaka. Mislim, da bi bila dobra investicija v Velenju najti prostor, ki bi ga lahko v celoti pokrili in bi bil primeren za poletne prireditve ter bi lahko sprejel vsaj 1000 obiskovalcev. To bi bil magnet za razne dogodke, kajti ob vsaki poletni prireditvi se organizatorji bojijo dežja, sama zaščita pred dežjem s šotori pa organizatorje preveč stane.

V mestu pogrešam dobro pravo tržnico, kjer je mogoče vse dobiti na enem mestu in tudi za to bi bilo potrebno najti prostor. Poglejte na primeru Ljubljane, kako dobro je obiskana tržnica. Turizem cveti, če ima ponudbo; če ni ponudbe, ljudje ne trošijo, hkrati jim je dolgčas.

3. Kakšni bi bili vplivi razvoja turizma?

Mislim, da bi bili vplivi samo pozitivni, kajti naše mesto je bilo v preteklosti izpostavljeno priseljevanju iz vseh koncev nekdanje skupne države in ni nenavadno srečati v mestu nekoga, ki govori drug jezik, s čimer pa v Velenju nikoli nismo imeli kakšnih večjih težav. Zadnji podatek, ki ga imam v spominu je, da je skoraj četrtina prebivalstva, mogoče danes malo manj, priseljencev. Ti ljudje so se bolj kot ne asimilirali, seveda pa imajo svoje navade in kulturo. To ni moteče, dokler je dovolj strpnosti. Verjetno je raznolikost celo določena prednost, kajti če se pripravlja prireditve, ki zanima tudi naše sosede, nekdanje sodržavljanke, potem lahko pričakujemo tudi njihov obisk. Pred letom sem si zadal nalogo, s katero se je župan strinjal, in upam, da bo prišlo do uresničitve, in sicer bi z našimi partnerskimi mesti nekajkrat letno organizirali športne prireditve, na primer s Splitom, ki je naše pobrateno mesto. Taki projekti imajo pozitiven vpliv, so prijetno druženje, ki nas uči strpnosti in sprejemanja jezikovne in kulturne različnosti. To je le ena izmed idej, ki jo bomo verjetno realizirali.

4. V Velenju imamo bogato industrijsko dediščino in hkrati zapuščene industrijske objekte. Bi lahko bil razvoj industrijskega turizma prihodnost?

Kot sem že omenil, menim, da je treba v mesto povabiti večja, uspešna podjetja, kar je sicer v pristojnosti naših gospodarstvenikov in občine, in ponuditi te večje objekte, da vanje preselijo del proizvodnje. Na ta način bi objekti oživel.

5. V katero smer bi morali speljati razvoj območja jezer?

Včasih je Velenjsko jezero bilo zelo obiskano ob tombolah in raznih prireditvah, ki so se izvajale. V zadnjem času je to malo zaspalo. Kot rečeno, mi potrebujemo v območju jezera investicijo s podporo evropskih sredstev. Sam sem za izgradnjo vodnega mesta, ki bi bilo privlačno za vso osnovnošolsko in srednješolsko mladino ter za odrasle. Seveda je najprej potrebno uporabiti to, kar imamo, to, kar ne zahteva velikih investicij, in kjer je rezultat najhitrejši. V tem trenutku je to najverjetneje razvoj športnega turizma.

6. Vaše podjetje ima pomembno vlogo pri razvoju turizma v občini, in sicer pri gostinski ponudbi in nastanitvenih objektih v občini (Gorenje Gostinstvo, Vila Herberstein in Hotel Paka), 26. 5. 2016 je Gorenje Gostinstvo podpisalo pogodbo o prevzemu podjetja Gost, ki pride v veljavo s 1. junijem. Kaj to pomeni za Gorenje Gostinstvo? Gostinski monopol?

Mi nimamo monopola, v Velenju in okolici je dosti drugih zasebnikov - gostincev, tako da to ni težava. Poleg tega imamo zelo konkurenčne cene in niti slučajno ni možno, da bi se ta monopol, če sploh temu lahko rečemo monopol, na tak način odražal. Mislim, da je to bolj obveza Gorenja Gostinstva, da skuša v tem obdobju pomagati kolegom iz Gosta, ki preidejo k nam, da preživimo vsi skupaj, da najdemo nove možnosti. Gorenje Gostinstvo že danes oskrbuje skoraj 40 podjetij z malicami, ima poslovno-konferenčni hotel Paka, znamenito Vilo Herberstein in več drugih restavracij v Velenju in eno tudi v Celju; skrbimo tudi za prehrano dijakov Šolskega centra Velenje, lepo smo razvili »catering«. Prevzem gostinske dejavnosti od podjetja Gost torej ni ustvarjanje monopola, je samo nov in velik izziv za Gorenje Gostinstvo.

Podpis intervjuvanca:

